

المرأة الجديدة

یاخود

یاثکا قادین

OSMAN ERGIN
KITAPLANI
No.

465

مترجمی:
ذاکر القادری

ناشری:

مؤلفی:
قاسم بک امین

کل مولود یولد علی فطرته فابواه یهودانه او ینصرانه او یمجسانه

المرأة الجديدة

ياخود

ياثا قادين

مترجمى:

ذاكر القادري.

ناشرى:

مؤلفى:

قاسم بك امين.

OSMAN E. G.
KITAPLARI

No.

926

465

كل مولود يولد بولد على فطرته فابواه يهودانه او ينصرانه او يمجسانه

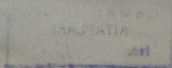
465

КАЗАНЬ.

Электро-типографія „УРНЭК“

قرانده،
«اورنەك» مطبعەسى.

IBUL
ŞEHİR
İYESİ
KİTAPLIĞI

مترجم طرفندن:

اوقچىلرغە «عائله كىتابخانىسى» نىڭ ايكنچى جزئى اولارق شو
«المرأة الجديدة» ياخود «ياڭا قادين» نام اثرنى تىقدىم ايدىيورم.

«ياڭا قادين» نە قدر مىردە يازلمش ومىرلىلەر مەشىتىنە تىپىق
ايدلمش، ايسە دە، بتون مىسلان دىنسىنىڭ بىلە ومىبىتى بىر تورلى
اولدىغىدىن، بتون اسلام دىناسى ايچون يازلمش دىمىكەر.

مىسلان دىناسىنىڭ ھىر كوشەسىندە قادىنلەر ھوقۇقىسىز، او زندانلارنى
جىسى ايدلوب، خدای استفادە مزاچون خلىق ايتەش كائاندىن فائىلنودن
مىر ومەدرلەر. عقتلو مظلومەلر مەز ابدى زندان ايلە مىكومە اولمىشلەر
كىبى اوراملارغە وعومى سىرگاھلەرگە چىقارلار ايسە باشقە مدنى خىلقلردن
اوبالمازدىن ھىر تورلى الفاظ قىبىچە ايلە ادبىسىز وحشى ايرلەر ويگىتلەر
طرفىدىن خطاب وچابولرىنە باصوب مىسخرە اولنورلەر. اصول مدنىيەدىن
خىرسىز وادىرلارنىڭ ظىلملرى سايبەسىندە مىسكىت ھىر طرفلرىنى احاطە
ايتىدىگىدىن اوزلرىدىن مدافە ايتونىڭ چارەلرىنى بولامازلەر.

دىن باشلىقلرى سايبەسىندە مدنى كىوم، نىظامت، اصلاح مدارىسى
كىبى حىيات ائىرلرىنى كىرلىك علامتى طانىمىش مىسلانلەر اگىر قران
ورسول خدانىڭ قادىنلارغە ويردىگى ھوقوق وآنلارنى احترام ايلە امر
ايدىر آيات قرانىيە واحادىت نبوىيەگە اطلاع ايدوب تعصب پىردەلرىنى
كوتاروب قارار ايسەلەر قادىنلرىنى اوروپالىلردن زىيادە احترام
ايدىرلەر ايدى. لىكىن بونلارنى قاراڭغۇ خرافات دولقىنلىرى ھىر طرفلرىدىن
احاطە ايتىدىگىدىن قارارغە چارەلرى قالمىشىر.

شو ظالملىرنىڭ اوزلرىنىڭ وبالالارىنىڭ، بىلكە بتون ملتلىرىنىڭ
حىياتلىرى شو مظلومەلەر قولىدە ايسە دە احترام وتىرىيە بدلىنە آنلارغە
ھىر انواع جفاء وعذاب! سىكسان، طوقسان ياشىدەگى قاتىرلار ايلە جىرلاب

ازدواج؛ هر ولایت و اویازلرده دین باشقلاری اماملارنڭ دلاللکلی ایله
 اخلاق و عادتلی باشقه اولان وحشی ترکمانلرگه صائمده لردر.
 اماتلر عائلهلردن تشکیل اولنورلر. عائلهلر ایسه قادینلر ائنگلرلردر.
 قادینلر تربیهلی، اخلاقی اولورلر ایسه، عائلده ادبلی و تربیهلی اولور.
 اجتماع بشر عالملی بوکونده آمریقان و آلمان، انگلیزلرنڭ ترقیلرینی
 قادینلردن کورلر. تاتار و باشقه مسلمانلرده مدنیتلی بر قوم اولمق
 استهلر ایسه قادینلرینی تربیه ایتسونلر. عکسحالدله همان قانلری
 بوزوق یوزلرجه فرقلرگه بولنمش، دین و ملتلیرینی احترام ایتماز
 و حقیقت سومز وحشی حاللرینده قالدچقلردر.

مؤلف حضرتلری بو کتابینی حاضرده مصر معارف وزیریری سعادتلو
 سعید زغلول پاشا حضرتلرینه اوشبو صورتده تقدیم ایتمشدر:
 دوستم سعید زغلول!

سنده محبت ایدر قلب، فککلر عقل، و عمل ایدر اراده بولدم.
 سن بگا دوستلینی مکمل شکلنده تمثیل ایتدڭ. حیاتنڭ هر ساعتی
 شقاوندنگنه عبارت اولماوینی، بلکه قیمتینی تقدیر ایدنلر ایچون راحت
 ساعتلریده اولدیقنی آڭلادم. بوندن، محبت قادین ایله ایر آراسنده
 اولور ایسه ینه لذتلیرهك ساعتلی اولوینی حکم ایدرگه اقتدار کسب
 ایتدم. ایشته ایرلردن و قادینلردن عبارت اولان وطنداشلریمه
 طاوشمنی کوتاروب اعلان ایتدیگم سعادتنڭ سری شودر. افتدم.

۲۸ آوغوست ۱۹۰۰ سنه

قاسم امین.

مؤلف حضرتلری کتابینی، اڭ یقین دوستینه هدیه ایتدیگی کی
 بنگ بو کتابینی المه قلم آلوب "عائله کتبخانه" سی اسمندن ترجمه ایدرگه
 سبب اولان دوستلریم، مظلومه همشیره لریمه و سعادت یولینه بر خطوه
 اولسون ادموم آتمش، ملت و دینی سور باشلرگه هدیه ایدرم.

ذاکر القادری

اورسکی ۲۳ ایپول ۱۹۰۸ سنه.

مقدمە

ياشا قادين؛ علمى اكتشافلار، عقل انسانىنى اوھام، ظنون، خرافاتلردن قوتقاروب عقلغە مستقل يوللار حاضرلدىكىن صوڭ، آوروپادە يتشەرگە باشلامشدر. علم ھەر شىدىن بىت ايدوب ھەر فېكرگە انتقاد كوزى ايلە باقوب، ھېچ بىر سوزنى عقل عمومى منفعىتى اولمادىقە قىبول ايتمازگە باشلامشدر.

عقلنىڭ بو ترقىسى نتيجهسندە: كىنيسە اھلىنىڭ نفوذلىرى ابطال وشريفلىرنىڭ امتىيازلىرىنى القاء ايدوب، پادشاھ وھاكىملىرگە قانون دائرەسنىڭ ھركت اصولى وضع اولنوب قارە خلقنى اسارتدىن قوتقارمىشدر. ايرارنىڭ اوزلىرىنى قادينلارغە تفضيل ايتدىكلىرى امتىيازلىرىنى وارتقلىقلىرىنى بىتمىشدر. عقل ترقى ايتمازدىن اول آوروپالىلرنىڭ قادين ھقندەغى فېكرلىرى بىزنىڭ بو كوئىكى فېكرىمىز كىبى «قادينلرنىڭ دىنلىرى عقللىرى كىم، آنلر قىتنەگە سىبب، شيطان نوزاغى، اوزون صاچلى فېقىھ فېكرلى، قادين ايرنىڭ ھىمىنى اچچونىگنە خلق ايدلمىش» فېكرىنى ايدىيار. عالملىرى، فىلسوفلىرى، شاعرلىرى، پاپاسلىرى قاديننى تربيە وتعليم فائىدەسىز، آش پىشرونى طاشلاب، علمى كىتابلر مطالعه ايدوب ايرار اشى ايلە اشتفالىنى بالالىق صايوب مسخرە ايدىر ايدىلر.

جهالت پرده لری اروپا اوستندن آپیلوب فادیننځ حالی انتقاد
ایدیله باشلادیقن صوځ؛ فادیننځ توبان درجه ده قالوینه وفسادینه
اوزلری سبب اولوینی کشف ایتدیلر. عقلی وادی جهندن طبیعتی
ایرنځ طبیعتی کبی ترقی وکمالنی قابل واوزلری کبی انسان اولدیغندن
اوزینځ حریتی ایله فائده لنورگه وجمیع قوه وملسکه لرینی خدمت
ایتدیررگه حقلی وانی فائده لنودن محروم ایتو بیوک جنایت اولدیغنی
آکلا دیلر.

بو وقتدن صوځ اروپا فادینی یاځا دورگه کروب عقلنی
اوسدررگه و اخلاقنی اصلاح ایدرگه کرشدی. آفرینلق ایله حقوقینه
ایه اولا باشلادی. ایرلر ایله ترکک میداننده و مدرسهلر ده علوم
تحصیلنده وکنیسه لره و عطار طیکلاوده اشتراک ایتدی. ادب مجلسلرنده
علمی جمعیتلره ایرلر ایله برابر حاضر اولدی.

دنیانځ هر گوشه سنه سیاحت ایتدی. کوب زمان کچمزدن
بهیمیت درجه سنده بدنینه زینتلر یابشدرغان وهر تورلی کیوملر
کییوب شهوتکه چومغان فادین، بارلق دنیاسیدن یوغالوب اورنینه
ایرنځ فرداش و آرقداشی و بالالرنځ تربیه چیسسی، نوع بشرنی
تهذیب ایدر «یگا فادین» دنیاغه کلدی. بار مقصودمز اشته شو
یگا فادیندر. بار مقصودمز: مسلمه فادیننځ شو عالی درجه گه بنوب،
مدنیتده اوزینځ صفاتلرینه لائق درجه لرگه ایرشوب، عقلی وادی
ترقیدن نصیبلرینی آلوب، معیشت سعادتینه و اوده گی نفوذینی حسن
استعمال ایدرگه اقتدارلی اولماسیدر.

اگر فادین شو درجه گه ایرشور ایسه شکسز شو کچوک
حرکت، اسلام نارینده الځ بیوک واقعه اوله جقدر.

بزنځ اعتقادمز شو ایکن مقصودمزگه ایرشوده سعی وغیرت
ایتودن عامه ناسنځ التفات ایتماوی و بعض یازوچیلرنځ آچو اظهار

ايدوب فكارلارينه موافق اولماديغندن انتقاد، مسخره وانكار ايدولاري
 بزني بو عالی مقصودمزدن مانع اولماز. بز بو يازولرمزنى لفظى
 فصیح ومعنالى روشان اولان كتاب خداينى ودينى طانوده اڭ
 نادان اولان چالمالى شېخدن خداينڭ مقصدينه مخالف روشده
 اوزگارتودن باشقه فهم ايتيمان ووطنلرينى قبيح صورتده تمثيل اولنودن
 باشقه سومگان جهلاء وعامه ناسنڭ قول چابوب حسن قبولينه نائل
 اولمق امله يازمىمىز. بلكه اهل علم وخصوصاً كيلهچك كونلرمزنىڭ
 قهرمانلىرى اولان وعلمى درست نرييه سايهسنده قادين مسئلهسندە
 بحث و تفتيش ايدرگه اقتدارلى ياشلرمز ايچوندر.

بو دفعه دينى چەتدەن حجاب مسئلهسندە بحث ايدرگە لزوم
 كورمىمىز. زيرا «تحرير المرأة» دە ذكر ايتدگمىز آيات قرآنيه واحاديث
 نبويه يوز و قوللرنى كشف و ايرلر ايله معامله ايتونڭ جائز اولوبنه
 آچيق دليللر.

فكارلاريني ذكر ايتدگمىز كوب عالملر بو مسئلهده بزرگه موافقت
 ايتدیلر. فقيهلردن بىر فرقه حجابده تشديد لازم اعتقاد ايدوب
 مخالفت ايتمىشلر ايسه ديانت آنلرغه اتباعنى لازم ايتمامىشدر.

حجاب مسئلهسندە ايكي فكر وار ايسه حريت انسانيه و مصلحت
 عامه گه موافقتى آلمق لازمدر. فكرمىزنى تايد ايتمك ايچون «المنار»
 ايبه سينڭ فكرىنى بو اورنده يازونى مناسب كوردىم: «شريعت نظرده
 قادينڭ ايرلر ايله سويلاشوى جائزدر. شريعت آنجق اجنبيه
 قادين ايله خلوتده قالوينى حرام ايتمىشدر. اولگى عصرلرده قادينلرنىڭ
 ايرلر ايله خلوتدن باشقه يرلرده سويلاشولرى ايله كتابلر طولودر.
 حجاب مبالغه ايله امر ايدمىش پيغمبر قادينلرنىڭ ايرلر ايله سويلاشولرى
 اوزيگنه دليل اولورغه يتهدر. حتى سیده «عائشه» مشهور جمال
 واقعهسندە قائده عسكر اولوب مذکور صوغشده بيوك تدبيرلر

اجرا ایتمیشدر. انسان نه قدر معاند اولور ایسهده عائشه و بو کبی باشقه صحابه لر محرملرندن باشقه ایرلر ایله سویلاشماشلر دعواسنک بولنه ماز.»

اشته بو فکرلر دیانتی هر کس قاشنده نه درجهده اولوی معلوم اولان دین عالمنک فکریدر. اگر از هر عالمی الفاظ، نحوی و لغوی ترکیبلر ایله اشتغال ایتمازدن دینی فکر و فهملمک ایله شغلنه ایدیلر بزنک سویلادگن شوسوزلرده هیچ اختلاف ایتمازلر ایدی. عجبدرکه: غزته و افکار ایهلری، دین عالمی مسلمانلرک باشقه امتلردن آرتقه قالمیرینه سبب و آنلرنی دینی فهمده مساهله ایله وصف ایدر ایسهلرده یاگا بر فائدهلی حرکت حاصل اولاچق اولور ایسه ینه عالملردن فتوی صورلر. بونلر فکرله مازلرکه: اصلاح ایله محاربه ایدن و علوم عصریهنی تحصیل ایتو عقللرنی تهذیب و ادینی کاملررکه و اشلر مزی اصلاح ایدررکه هیچ فائدهسی یوق اعتقادنک و جغرافیا تاریخ کبی فنلرنک اوفوتولوینی مجبوری اولورق اختیارسز قبول ایدن، دین و علوم عصریهدن خبرسز عالملرنک اجتماع بشر ایچون ک مهم بوکبی مسئلهلرده دگل امتکه و اصلاحه آزغنه تعلقلی مسئلهلرده عجباً فکرلری قبول اولنه بلورمی؟. شریعت اسلامیه گه اطلاع ایدنلر قادینلرینی اسارتدن آزاد ایتو اسلامک ک نفیس اصوللردن اولوب آروپا قادینلری شو عصر مزده گنه ایه اولمش حقوقلرنی اون ایکی عصر اول قادینغه ویردگندن باشقه دین و قانون اهللرینه تفاخر ایدررکه تیوشدر. اسلام مسلملررکه ویردگی حقوقنی آروپا قادینلری همان طلب ایتمکدهلر.

اسلام قادینلرغه ماللرینی، ملکلرینی تدبیر و تصرف ایدررکه کفائت شخصی ویرمش. قادینلرنی تربیه و تعلیم ایدررکه رغبتلاندروب استدلکری هنرلر و اشلر ایله فائدهلنوررکه امر ایتمش. قادین ایله ایر آراسندهغی مساواتده مبالغه ایدوب، قادینغه ایررکه وصیه اولوق وانسانلر

آراسنده عدالت ايله حكم ايتودن عبارت اولان مفتيه و قاضيه لـك
حقوقلرينى ويرمش .

“عمر» رضى الله عنه صحابه لردن ايرلر بولنه توروب، مدينه
بازارلرينه قادينلرنى حا كه ايتمش . فرانسه قانونلرى قادينلرغه آدوا قاتلىق
ايتوختنى كچن سنه ده گنه ويرمش . شريعتمز قادينلرنى شو در چده
حمايه ايدوب بو بيوك حقوقلرينى ويرمش ايكن، بوزمانده بزلر گه
شريعتمز دن غفلت ايدوب قادينلرلر مزنى بوعالى حقوقلرغه اهل اين چك
وسيله لرنى اهمال ايدوب وقتلر مزنى فائده سز، اصلاح ايله آرامزه بيوك
سد اولان نزاع و مناقشه لار ايله عمر لر مزنى ضائع ايتمك مناسب ميدير ؟ .
بن كندم مناسب دگل اعتقادنده اولديغم كجى او قوچيلر مزده
شو فكرده لردر املنده يم .

İSTANBUL
BÜYÜK
BELEDİYE
ATATÜRK

تاریخ نظرندە قادین.

بوکونده گی قادینلرنڭ حالنی بلمك كچن وقتلرده غی حالتی بلورگه موفوقدر. بوکبی اجتماعی مسئلهلرده بحث شو نقطه دن اوله چقدر. چونکه حقیقت حالمرگه واقف اولمق کچنده گی حادثهلر وهر توری اوزگارولرنی بلمك، ایکنچی عبارت ایله قایو نقطه دن باشلاغانمزی بلمزدن نیندای نقطه غه واصل اولدقمزی بلمك ممکن دگلدر.

شیخ المؤرخین «هیر ودوت» ایر ایله قادینڭ علاقه سی اتفاقی اولوب حیوانلر آراسنده کور دکمز حاللردن فر قسز؛ قادین بالا طوغدروب بالا بلاغتنکه ایرشدک بتون قبیله جیولوب بالا کهگه بیگراک اوخشاسه شول کشیکه نسبت ایدلدیگنی ذکر ایتمکده در. بو عادت جرمان و جاهلیت وقتنک عرب قبیلهلری آراسنده ده معروف ایدی. وقتمزده دنیانی سیاحت ایتمش سیاحلرنڭ روایتلری بوسوزنی تأیید ایدرلر. چونکه «تایتی» «میرکیز» و باشقه آسترالیاده گی جزیره لرنی و یسکا زیلانده و بعض هند و آفریقا ملکتلرینی سیاحت ایدنلر بو ملکتلرده قادین آلمق سازدواج عادت اولمادیغنی روایت ایتمکده لر.

قادین شبهه سز بو عصرلرده اوزیگنه مستقله اولوب هر اشدە ایر ایله نیگز درجه ده معیشت ایتمش. بلکه کوب وقتده بالا آناغه نسبت ایدلگندن هیئت اجتماعیده قادین ایردن یوقارو درجه ده اولمشدر. قادین قبیله سندن مداخله ایتوده ایرگه شریکه اولمشدر. اسکی تاریخلرده آطلرغه بنوب صوغشش قادینلرنڭ واقعه لری و بعض ملکتلرده حاضرده قادینلرنی ایرلر کبی عسکر ایتو عادت بونارغه شاهددر. سیام پادشاه سنی صافلاوچی عسکرلر بو کونده ده قادینلردر. «هانزن» ده داهومیه پادشاهینڭ عسکرلری فرانسوزلر استیلاء ایتمازدن مقدم بیش یوزی قادین، بیش یوزی ایرلردن اولمشدر.

انسان بدویلیکنی برافندن سوگره زراعت ایله اشتغال ایتمش وعائله نظامی وجوده کلمش. عائله تشکیل اینوگه «یونان»، «رومان»، «هند»، «جرمان» قبیلهرنده وحاضردهده وحشی قبیلهر وقطایده اثری فالوب معمول اولدیغی کبی اسلافلی آراسندن اختسار ایتمش معبودلرنک ائک زیاده تأثیرلری اولمشدر. عائله نئک غدایلرینه قربان تقدیم ایدولری، ایرنئک اوزذریتندن دینی خدمتله ایله قائم اوله جق ذریت فالدرینه سبب اولمشدر.

قادینئک عائله ایچروسینه کروی استقلالیتنی ضائع ایتمش. شو سببدن یونان، رومان، جرمان، هند، قطای، عرب قبیلهر اینئک عائله باشلری قلمنی صانوب آلوب ملک ایتمکلی کبی قادینغهده مالک اولمشلردر. رومان قانونلرینه آشنا اولان هر کس بلدیگی کبی عقد ازدواج صانوب آلو صورتنده اجرا ایدلمشدر. مؤرخلر و بزگه معاصر سیاحلر بونی ذکر ایتمشلردر. ایر قادینی آتاسندن صانوب آلدیقدن صوئک آتاناک جمیع حقوقی ایرگه انتقال ایدوب ایکنچی کشیگه صاتو جائز اولدیغی کبی، وفاتنده مالی ایله برابر ایر بالالرینه و باشقه یقینلرینه انتقال ایدر ایدی. بو حالنئک نتیجه سی اوله رق قادین هیچ نرسه گه وراثت حقوقلرینه ایله اوله ماز و بزگه قادین ایله ازدواج؛ ایر ایله قادین آراسنده نوع تیگزلیکنی ایجاب ایتمگندن ایر کوب قادینلر ایله ازدواج ایدر ایدی. حکومتلر تشکیل اولندقدن صوئک آنلر نئک تأثیرلری ایله ایرنئک قادینلرغه قهری ونفوذی عقیقله شوپ شریعتلری مقتضاسجه ملک و وراثت حقوقلرینی تمام یاناقص اوله رق اعاده ایتمدی، لکن هیچ ملکته قادین ایله ایر آراسنده حقوقه تیگزلیک درجه سینه ایرشما دی. هند ملکته قادین حقوق شرعیه سینه ایرشما دیگی کبی یونانلیرده تمام حجاب ایچروسنده اودن ضرورتسز ققامق ایله محکومه ورومانلرده قادین فاصره حکمنه ایدی. آروپانئک مبدأ تاریخنده آروپا کنیسه ورومان قانونلری

نفوذی آستنده ایکن فادین اڭ نچار حالده ایدی. حتی بعض دین رجالی فادینڭ ایرلر روحی کبی باقی روحی یوقدر دعواسنده بولندیلر. بومسئله «ماکون» شهرنده ۵۸۶سنده انعقاد ایتمش جمعیتکه عرض اولندیقه اوزون بحث و مناقشه نتیجه سنده فادین ایر کبی انسان لکن ایرنڭ خدمتی ایچون خلق اولندیغه فرار ویرلدی.

فادینغه هر حاله بر ایرنڭ حکمی آستنه یاشامک لازم ایدی. اولدرجهده آناسی صوگره ایری وایر بالالاری وایرینڭ یقیینلری وهر حاله اوزینه اوزی تصرف ایدی جائز دگل ایدی. شهادتکه وکچوک بالالرینه وصیه، حکم واهل خبره دن اولورغه اهلیتی یوق ایدی. فقط «شویتساریه» ملکترلنده ایکی فادینڭ شهادتینڭ بر ایر شهادتی حکمنده اولوی کورنمش ایدی. بو حکم آوروپا ملکترلرینڭ بعضسنه همان کورامکنده در. بولنرڭ بارچه سینڭ سببی ایسه حکومتلر اول وهادهه عائله صورتنده تشکیل اولنمشلردر، استبداد اساسینه بناء ایدلش حکومتلرینڭ فادینغه حربیت وحقوق ویرمک ایچون سعی ایبولری ممکن دگلدر.

بو کبی استبداد اوزرینه بناء ایدلش سیاسی حکومتلر دنیاده ظاهر اولوب آوروپاده نیچه عصرلر حکم ایتمکدن صوڭ زائل اولدی. اوزینه حاکمنڭ اشخاص واموالگه قانون دائره سندن باشقه نفوذنی منع ایدر دستوری نظاملر اورناشدی.

لکن بو حکومت شرقی ملکترلده قطعی، هند، عرب، فارس ملکترلنده بکلرجه سنه اولگی روشنک اوزگارمازدن حکمفرمادر. شرقی ملکترلرینده گی جمعیت بشرینه نڭ مدنیتدن وترقییدن مانع اولان استبداددن قورتلودن عاجز وهر وقتده علمی حرکتلری بر روشده فالویندن بحث ایتمک بو اورینده مناسب دگل. بلکه بزگه موضوع مسئله مزگه متعلق حالت سیاسیله ایله عائله حاللری آراسنده

مناسبت و ملازمت اولوینی بیان و ایضاح ایتسو مناسبدر. هر یر و علكتده ایر قادینی درجهسندن توشروب اسیر کی معامله ایدر ایسه ایر اوزینك درجهسنی توشروب حریت و استقلالینی ضائع ایتمشدر. قادین حقوقینه ایبه اولمش علكتدرده ایرلرده سیاسی حقوقلرغه ایبه اولمشلدر. خلاصه بو ایکی حال، عائله حالی ایله سیاست احوالی آراسنده تمام مناسبت واردر.

ایکی حالنك قایوسی ایکنچیسینه بیگراك نأثیر ایدر دیه سوال اولنور ایسه ایكسیده نأثیرده بر درجهده، حكومت او آداینه، آداب منزلیه، هیئت اجتماعیه گه نأثیر ایدر جوابنده بولنورز: شرق علكتلرینه بافار ایساك قادینی ایرنك اسارتی، ایرنی حاكمنك اسارتی آستنك اوینده ظالم، اوینك طیمشار و سنده مظلوم اولدیغنی كوررمز. آوروپا علكتته كوز یورنور ایساك حكومتلرینك حریت و حقوقنی حرمتلر و گه بناء اولندیغندن قادین عالی درجه گه بنوب فکرنده و اشنده حره اولمش ایسهده، لیکن هنوز حریتی اوزینك استعدادی درجهسنده اولماوینی بلورز.

آمریقاده ایسه ایرلر اوزلرینك خصوصی معیشتلرنده مستقل، حكومتنك افراد گه حكیمنك نأثیری یوق دیورلك درجهدهدر. شو سببدن قادینلری آوروپادهغی قادینلردن كوپ درجه آرتق حریتكه ایبه اولوب شخصی حقوقلرینك جمیعسنده بر درجهدهلر. حتی بعض ولایتلرنده سیاسی حقوقلردهده ایرلر ایله نیگز درجهدهدرلر.

«یومنج» ولایتنده قادینلر سنه ۱۸۶۹سنه سنده عمومی صایلاو حقوقینه نائل اولمشلدر. بو اورن بو قانون ایله ایکی سنه عمل ایتدکن صوئك حكومت رئیس موسیو «شامبل» نك ایراد ایتدگی خطبهسنی ذكر ایتونی مناسب كوردم: «ایکی سنه دن بیرو قادینلر سیاسی حقوقلری ایله فائدهلنوب بارلمان اعضالرینی صایلامقده و صایلانمقار.

قضا مركزلارنده او طروب حكيم ايتمكده لر. و بوندن باشقه عمومي وظيفه لر يني ايفاد ايتمكده لر. عدالت بونلارنڭ بو ياكئا اوستلرينه آلدقلىرى وظيفه لر يني فكري و اساسلى اوله رق ايرلر كېي ايفاء ايتدكلر يني اعتراف ايدرگه مجبور ايتهدر. بو تجربه نڭ مدتى آز اولد يغىندن حكومت اشلر نده فاديننڭ استعداد يني اثبات ايدرگه قناعتلندره چك دليل دگل ايسه ده لکن فاديننڭ طبيعتنده بو استعداد اولوينه حسن ظن ايتدردر. حال شول روشده ايکن فادين هميشه شول حقوقلر ايله فائده لنورگه حقليدر». ينه دورت سنه تجربه دن صوڭ مذکور رئيس شو روشده سويله مشدر: «آلى سنه دن بيرلى فادينلارنڭ سياسى حقوقلر يني استعمال ايدولر يني تجربه ايتمكده مز. كچن وقتلرده بو خصوصه اوزمنڭ فكريمنى اعلان ايتمش ايدم. حاضرده ديورمكه: بو آخرگى دورت سنه ده گى تجربه م، بنى، بز فادينلرغه ايرلر ايله تيگىز درجه ده سياسى حقوقلر و يروم زده اصابت ايتومز گه قناعتلاندردى. هيچ كم شك ايتمه يه چك درجه ده تجربه بونى اثبات ايتدى». ولايت متعه حكومتينڭ شيوخ مجلسى (غوصدار ستوينى ساؤيت كېي) اعضالردن مذکور حكومتكه رئيس سايلانمش غينرال «طاير» ايكى سنه دن صوڭ شومفهومده سويلامش: «فادينلر سگز سنه دن بيرلى بز نڭ مملكتهم زده سياسى حقوقلر ايله فائده لنمكده لر. كون بكون اهالينڭ فادينلرغه اشانچى آرتقمده. بىم فكرمه بواڭ گوزل نتيجه در. چونكه اتمه زنڭ مصلحتينه پاك موافقتر». ينه بش سنه دن صوڭ ۸۲ سنه ۱۲ غينوارده «جون هويت» نام رئيس شومفهومده خطبه ايراد ايتمش: «يومنچ» مملكتى ايرلر ايله فادينلر بر تيگىز سياسى حقوقلرغه ايمه اولمش دنيا ده يالغز بر مملكتدر. اتمه زنڭ عدالت و حقيقت پرورلىگى ارشاد ايتمش شو گوزل اشى اوزون مدتدن بيرلى ارتكاب اولنمش بيوك خطالقنى اصلاح

ایدوگە سەبب اولدى. اگر بۇنىڭ دىشمانلىرىمۇ بۇنى ھەنوز تەجرىبە دورىنىڭ ظەن ايدىرلىرى ايسەدە بۇگە نىسبەتەن تەجرىبە دورى كەچكەنلىكى ھەر قايسىمۇ ادراك ايتىدۇ. بىن آچىق دىيورمكە قادىنلارنىڭ ھۆكۈمەت اشلىرىنىڭ اشتراك ايدىرلىرىنىڭ صوڭ فانونلارمۇ اولگىگە قاراغاندە نەھائەت درجەدە اصلاح اولدى. ھۆكۈمەت وظيفەلىرىنىڭ مستەد مامورلىرى اورناشدى. احوال اجتماعىە مۇرتقى ايدوب باشقە مەملىكتەردىن خەلقمۇ اجتماعىە ھالەردە مۇرتقى ايتدى. قادىنلارمۇ دە اينجە طبيعتلىرىمۇ ۋە مەشىقتلىرىمۇ دە نظام بەتەرى دىيە نەھىد اولنىش مەسئۇتلىرىمۇ دە دىشمانلىرىمۇ دە خىياللىرىمۇ دە كەتتى. قادىنلارمۇ ياكۇ ھوقۇقلىرىنى تەقدىر ايدوب انلارنى بىرىنە كىترونى وپنى بىر ۋاجىب دىيە اعتبار ايتدىلىرى. خلاصە اون ايكى سەنەك تەجرىبە مۇ قەلبەرمۇ دە قادىننىڭ ايرىگە مەساۋاتىنى شەكسز ايتدۇرۇپ اورناشدى. بۇنىڭ بۇ باشلىچە اشەمۇ بۇنى ھىئەت اجتماعىە مۇرتقى دەھما اكەمال ايدىرگە سوق ايدىرگە نەھائەت «يۇمىج» ولايتى انسانىنى ھەرىتەن نەھائەتتە ايرىشەدۇرەك ھەرىكەتنىڭ قىياشى اولۇپ باشقە اتمەلەرگە رەھبەر اولۇر».

بۇ بىيوك ھالەتلەرنىڭ فەكرلىرىنى بىرسوزدە آرتۇرۇمىمۇ. فقط ۶۹ سەنە قانۇنى «يۇمىج» ولايتىدە ھەنوز مەمۇل؛ آمىرىقادە يەنە «آوتە»، «كولورادو»، «ايداهو» ولايتلىرى بۇ ھۆكۈمەتكە ائىتەپ ايدوب قادىنلارنى ھوقۇق سەياسەتلىرىنى وىرەشەردۇر. آمىرىقاننىڭ باشقە ولايتلىرىدە قادىن ھەمان سەياسى ھوقۇقلىرىنىڭ اىيە اولماشەدۇر. شەكسز انلار دە تىز زامانەدە ايرىشە چەكلەردۇر، بۇراستە آمىرىقاننىڭ سەياسەتلىرىدىن ايكى بىيوك ذاتنىڭ فەكرىنى ذەكر ايدە چەكز: «سەمپلۇن» دىيور: «بىيوك شەھەرلەرمۇ دە ائىتەپ ايتىش فەسقىنى قادىنلارغە صايللا ھوقۇقنى وىرەمۇرتقى بىرەمۇرتقى مەمۇن دىگەلەر». يەنە ولايت مەتەدەننىڭ قارىتلىرى مەجلىسى اەضاسىدىن «چەلبىر» دىيەدۇر: «اخلاق سەياسەتە گى فەسادنى قادىنلارغە صايللا ھوقۇقنى وىرەمۇرتقى بىرەمۇرتقى مەمۇن دىگەل. چۈنكە قاپاقلىرى، بىلدىيە مەجلىسى و صايللاولارنىڭ مەركەزلىرىدە قادىنلار كەرمى تۇرغان بالفز اورندۇر».

شاید اوقوچیلر، آمریقادەگی اخلاق عالمیرینک فسق و فساد اخلاق ایله تارتشونک قادینلرینک یاردمندن باشقه ممکن دگل اعتقادن اولولرینی استغراب ایدجکلردر. بو مسئله بیان وایضاقه محتاج اولدیغندن ۱۸۸۲ سنهسنده آوروپاده معتبر غزتهلرده نشر ایدلمش آمریقا قاضیلردن «جون لینجهان» نك فکرنی ذکر اینجکمز: «عمومی وظیفه لرگه قادینلر اشتراك ایتمزدن اول ایرلر بریرگه اجتماع ایتدکلرنگه کیسه لری آلطی آطاردن عالی اولماز و آزغنه نزاع اولور ایسه عادتلرنجه اولترشو یاخود برر سینک جراحتلانودن باشقه مجلسکه خاتمه ویرلماز ایدی. کوب وقتنده محکمه لر جانیلر نك برائی ایله حکم ایدرلر ایدی. قادینلر عمومی وظیفه لرگه اشتراك ایتدکلرندن صوگ جانیلر عذاب اولنه باشلادی. ایسرکلک، قمار، فسق، چورگه ارتکاب ایدنلرگه جزا ویروده اهتمام ایدلماز ایدی. حاضر ایسه حال باشقه لاشدی. قادینلر نك محکمه مجلسلرینه حاضر اوله باشلادکلرندن صوگ اولگی حالینه نسبتله نظام وادب وعظمت حکمفرما اولدی. قادینلر نك عمومی وظیفه لر ایله اشتغال ایدولری اولرنده گی وظیفه لرینی ایفاء ایدرگه ضرر کینرمدی. بن قادینلری عمومی وظیفه لر ایله شغللانوب اولرینک نظاملرینه خلل کلوزدن شکایت ایدن ایر ایشتمادم. بن کوب عاؤله لر نك سیاسی فکرلرده اختلافلرنی ایری بر حزب (پارتیه) وفادیننی ایکنچی حزبگه خدمت ایدولرنی بلهم. فقط بو سیاسی فکرده باشقه لوق ایر ایله فادین آراسنده فسادگه سبب اولویننی ایشتی یگم یوق».

آمریقادە قادینلر عمومی حقوقلرینک کوبسینه اییه اولمشلر. جمیع محکمه لرده آدواتلق اییدرگه حقلیلر. کانساس، یومنج، قولومبیه، شیلی، زیلانده وباشقه ولایتلرده قادینلر قاضیلق ایتمکده لر. بعض قادینلر پرافارورلق وظیفه سنی ایفاء ایتمکده لر. خارجه، داخلیه، حربیه نظارتلرنده کوب قادینلر بیوک وکچوک مأموریتلرده خدمت ایتمکده لر.

رسمی یازوچیلر، مهندس، غزته مدیره‌لری، پاپاسلر، رصدخانه، پوچته، تلغراف اداره‌لرنده خدمت ایدن قادینلرنڭ عددی حساب غارجنده‌در. معارف اداره‌سینڭ کوبسی قادینلر اداره‌سینده‌در. ابتدائی مدرسه‌لرده یوزدن طوقسان بیش نسبتنده معلمه قادینلر واردر.

فرانسوز مشهور محررلرندن «بول بورجیه» آمریقادہ سیاحت ایتدکن صوڭ تالیف ایتمش کتابنده آمریقا قادینلرینی شو روشده وصف ایتمکده: «عمومی بر مدرسه‌نی زیارت ایتدیگمه فیز وایر بالالرنی بر یرده اوڤور کوردم. علم کیمیا مخزننه کردیگمه میکروسکوب آلتنه باشلرینی ایکهش قزلر وآنلرنڭ یاننده یگتله هر قایوسی تشریحدن بر مسئلهده بحث ایتمکده‌لر ایدی. اوزینی بلدرمازدن غزته مخبرلری سنی زیارت ایدر. وقادین اولدیغی بلنور. اگر دوقتورلرغه مراجعت ایتمک آرزو اولنسه قادین دوقتورلرنڭ عددلری ایر دوقتورلری مقدارینه مساوی اولوی کورلور».

آمریقا قادیننڭ ترفیسنی بیان ایدرگه ۱۸۸۰سنده اجرا ایدلمش حساب کفایه ایدر، بو حسابغه بناء علوم وادبیات ایله اشتغال ایدنلرنڭ عددی یوزدن یتمش بیش، تجارت ایله اشتغال ایدنلر یوزدن آلتمش اوچ، هنر و صنایع ایله اشتغال ایدنلر یوزدن آلتمش ایکی راده‌سنه اولوی کورلمشدر.

آمریقا فلرغه یقین امتلردن اولان انگلیز قادینلرنڭ حاللرندن بحث ایدر ایسهک تقریباً آمریقا قادینلری نسبتنده‌در. آخرغی حسابغه قاراغانده ملیون قادین علوم وادبیات و۳ ملیون قادین تجارت و صنایع ایله اشتغال ایتمکده‌لر. انگلیز قادینلری رسمی اوله‌رق بلدییه معارف جمعیتلری وجهیت خیریه‌لرنڭ صابلاولرینه قاتناشورغه حقلیدرلر. حتی انگلیز قادینلری بو حقوقلرغه قاب، کندا، آوسترالیایا کبی انگلیزلر استعمار ایتمش ملکترلرده ایه‌درلر. قادینلرغه سیاسی حقوقلر ویرمک

هنوز ابتدائی مرتبہ سندھ در ۱۸۶۶ انچی سنہ ۵۵ برنچی مرتبہ اولہرق ۶۰۰,۰۰۰ قادین امضا ایڈوب انگلیز ملت مجلسینہ سیاسی حقوقلر طلب ایڈوب عریضہ ویرمشلر در . بختلرندن بونلر نڈک سیاسی حقوقلرندن مدافعه ایڈونی ذمہ سنہ علامہ «استوارت» آلوب قادینلر فائده سنہ ۸۰ طاوش ویرلمشدر . بونلر حملہ سنندن انگلیزلر نڈک بیوک سیاسی عالمرندن «علاستون» و «دیز رائیلی» در ۷۲ سنہ سنہ بو مسئلہ ملت مجلسینہ تکرار عرض اولند قده ۱۵۹ طاوش و ۷۳ سنہ سنہ ۱۷۲ طاوش ویرلمشدر . هر مرتبہ عرض اولند قده طاوش کوبایوب ۹۷ سنہ ملت مجلسی اغلیبیت ایله قادینلرغه سیاسی حقوقلر بیرونی قبول ایتمشدر . حاضر بو حکمنی اجرا ایتمک غصودارستوینتی صاؤیت قولندہ در .

فرانسه ده ایسه قادینلر بو درجه گه ایرشمامشدر در . علوم ایله اشتغال ایدر قادینلر نڈک عددی آزدر . حکومت محکمہ لرنده ، پوچته ، نقراف ، تلفون ادارہ لرنندن باشقه لرنده خدمت ایدر قادینلر یوق درجه سنده در . فرانسوز قادینلری کوبزهک درجه ده تجارت ایله اشتغال ایدرلر . فرانسوز نڈک الڭ بیوک شاعر لرنندن اولان «ویکتور هوغو» نڈک : اون سکزنچی عصر ایرلر نڈک حقوقلرنی ویرمش ایسه ۱۹ انچی عصر قادینلرغه سیاسی حقوقلر ویره چکدر سوزی بوشقه چقمشدر .

چونکہ ۱۹ انچی عصر تمام اولدی . فرانسوزلر نڈک کوبسی طلب ایتدکاری اصلاحات یرینه کیترلمادی ، فقط آخرغی اون سنہ ایچر وسند قادینلرغه تجارت مجلسلرینه صایلاو حقی ویرلدی . کچن سنہ ده قادینلرغه آدوقاتاق ایدرگه حق ویرلدی . آوروپانڈک باشقه مملکتلرنده قادینلر نڈک عالی فرانسوز قادینلرینڈک حالندن آز درجه ده فرقلیدر .

ایشته دنیاده فادیننڭ تاریخ حیاتی شودر. اولگی عصرلرده فادین حره اولورق یاشامش. عائله تشکیل اولندیقدن سوڭ ایزنڭ اسارتنه دوشمش. انسانیت ومدنیت حرکتلری دنیاده باشلانیدیقدن سوڭ بو اسارتنڭ صورتی اوزگهرتلوب فادینغه آزغنه اولسهده حق ویرلدی. لکن ایزنڭ استبدادی آستنده اولدیقدن اعتراف ایدلمش حقوقلری ایله فائدهلنمهدی. انسانیت ومدنیت ترقی ایتدکن سوڭ فادین تمام حریتکه ایرشوب فادین ایر ایله جمیع حقوق، یا بیوک حقوقلرده تیگز درجهگه ایرشدی. بو دورت تورلی حالگه دنیادهغی مدنیت تاریخینڭ دورت دوری مقابل اولور.

مصرلی فادین - بلکه اکثر مسلمان فادیناری - بو ڪونگه تاریخی حیاتلرینڭ اوچنچی دورندهدرلر: شریعت نظرنده باشقه انسانلر ڪیمی حریت، حقوق، واجباتی وار. لکن عائله رئیسینڭ نظرنده ومعاملهسنڭ حریتی یوق. بلکه جمیع حقوق شریعلری ایله فائدهلنودن محرومهدرلر. اشته فادیننڭ بو کوندهگی حالی بز آنڭ اسارتی آستنده اولغان سیاسی استبدادغه نابعدر. بو کونلرمزده سیاسی استبدادیتو حالنده وتکرار فایتو احتمالی یوق ایسهده، ایرلریمز هنوز فادینلرغه استبداد ایتمکدهدرلر. بونڭ سببی ایسه اوزمننڭ ترقیمزدن اول سیاسی قانونلرمز ترقی ایدوب هر فرد کیرهک ایر وکیرهک فادین اولسون اوزینڭ شرعی حقوقلری ایله فائدهلنورگه حق ویروبدر. لکن بز ایرلر هنوز طبیعتلرمزدن حریتنی اوزمزگه حصر ایدوب وقادینلرنڭ حقوقلرینی احترام ایتمامک حسنی چیقاره آلمیمز. بو معاملهمنهنوز ابسکی عادت واخلاقلر، فیکرلر واعماللرمزده حکمفرما اولدیغنه دلالت ایدر. فانولرمز هر بر امت ایچون تألیف ایدلوب اوزمز همان اسیر بر قوم واخلاقسز اولدیغمدن مدرسهدن

مدرسه گە انتقال ايدوب تحصيل علم دە بولنوب الك بيوك علمى لقبىرگە
 ايه اولمش افنديلرمز، فقيه لرمز، علمى وادى و فنى غزته و ژورناللىر
 يازوچى محررلرمز، حریت و استقلال طلب ايدر خطيبلرمز، شاعرلرمز
 قاديئىنك: «حقوقى مېضومار» طاوشىمنى ايشتىكلىرىدىن صوڭ قاديئىغە بو
 زنداندىن چغو و جهالت پرده لرىنى يرتەق چاڭمىدىر؟ ديه اوزون
 سوئال و مناقشە دن صوڭ طبيعتلر نەدە مەركوز اخلاقلىرىنە اتباع ايدوب،
 قاديئىن ابدى زندان ايله محكومە، جهالت قارا كھولغىدىن چىقمق اصلا
 و قطعاً چاڭمىز دىگلىر ديه حكىم ايتدىلر.

بو ايسە اوزون بىر فېكر و فېكر لردە اختلاف اولنورلىق بىر مسئله
 اولدىغىدىن دىگىل، بلكە بونك سببى بىز حرىتىنى فېكرلىمىز لىكىن حرىتىنك
 حقيقتى نە اولدىغىنى آڭلاپ حقوقى انسانىيەتنى مەرفت و احترام ايتماومىزدىن،
 بىز حرىتىلى اخلاق ايله تربىيە لنودن ابتدائى درجە دەمىز. كوڭلىمىزدە بو
 اخلاقلر اورناشور ايچون كوپ وقتلرغە محتاجمىز. اوروپالىلر ايسە
 حرىتىنى تقدىر ايدوب اوزلىرىنك حر اولدىلرىنى سودكارى كېي
 باشقىلر بىنگە حر اولولارىنى سومكەدلىر. بو ايسە فضىلتلرنك مزىتلرنى
 احساس نىتىجەسىدىر. چونكە فضىلت ايسە فىضىلتنى هر وقتە احترام ايدىر.
 مشهور اصول علماسىدىن «كوندر وسىيە» دېمىش: «دنيادە باھىج
 كەنك حقيقتى حقوقى اولماز يا هر فردنك باشقىسى كېي مساوى حقوقى
 اولور. هر كىس باشقىسىنى قايودىن و جنس دە اولسە اولسون حقوقىدىن
 محروم ايدىر ايسە اوز حقوقىنى بىكى آياغى آستىدە طابئادى دېمىكدر.»
 شو سببىدىن اوروپا و آمريقادە ترقى پرورلر قاديئىنك حالىنى
 گوزللىشىدور و بو كوئىگى حالدىن زيادە درجە دە كمالاتقە ايرىشىدور
 يولندە سعى ايتىمكەلر. صوغش و تارتىشودە قاديئىلر ايرلر درجە سىنە
 ايرىشوب جمىيع حقوقى انسانىيە دە تېگىزلك اولغانچەغە قدر مداومت
 ايدە چىكلىرىنە قسم ايتىمىشلردىر. درست اوروپالىلردىن قاديئىن ايله اير
 آراسىنك تمام تېگىزلك اولوينە انكار ايدىلرنىڭكى عددىلرى آز دىگلىر.

خلاصه آروپاده ایکی تارتشا تورغان فرقه واردرکه، بر فرقه سی فادینغه حاضرده گی حقوق وحریتندن باشقه هیچ بر حقوق لازم دگل، ایکنچی فرقه فادین ایله ایر آراسنده تیگزک لازم اعتقادنده در. هرکس، هر زمان تاریخی ملاحظه ایدر ایسه فادیننی اوزینک وظیفه طبعیه سنی ایفاء ایتمکده، تدریجی اوله رق درجه دن درجه گه کچوب ترقی یولنده حرکت ایتدگنی کورر. فادیننی بر درجه ده گنه فالدرمق فکری کچمش وکیله چک وقتلرده فادیننی ترقی غه حاضرله مش طبیعت ایله تارتشو دیمکدر. خلاصه آروپالیلر ایله بزنگ آرامزده فرق: آروپالیلر انساننک طبیعتنی احترام ایدوب خصوصی ترکلکنه اوزلرینه نیندای حقوق ویرلمش ایسه فادینلرغه ده شو عقولرنی ویرمشلردر. بدنی و عقلی قوه لر ایله فائده لنوده نزاعسز ایر ایله فادین بر درجه ده در. فقط حیات عمومیه گه تعلقی مسئله لرده بعضلری: فادیننک بو مسئله لر ایله اشتغال ایدوی وظیفه طبعیه سی دائر هسندن چیقراقدر اعتقادنده بولنیورلر. باشقلری فادیننک بو وظیفه لر ایله اشتغال ایدوی وقتنک کلیمشنی وهر فادیننی شو وظیفه ایله اشتغال ایدرگه مجبوره ایتمی شو سببدن عمومی حیات مسئله لرنده ایر ایله تیگز درجه ده اولوی لازمدر اعتقادنده بولنیورلر.

بز ایسه فادینغه ایر کوزی ایله باقمیمز. عقلمز «فادین ایر کبی فرقسز آدمدر» حقیقتنی قبول ایدرگه مستعد دگل. فادیننک حیات عمومی ایله اشتغال ایدوی و فادینغه حقوق سیاسی ویرمک بو کتابده گی مطالبه زگه داخل اولمادیغندک بو مسئله دن بحث ایدرگه موافق کورلمه دی. کتابزده اوچکنه مسئله دن بحث ایده چگز: فادیننک حریتی - فادیننک اوزینه کیره ک نرسه لر - عائله نظامی ایچون فادینغه واجب نرسه لر - شو ترتیب اوزره بحث ایتدکن صوگ تریبه و حجابدن بحث ایدوب خاتمه سنده فادینلر حقتده مصرده گی افکار عمومی دن بحث ایده چگز.

قاديىننىڭ حرىيىتى.

ايسكى فلاسفه حرىيىتى انسانىيەتنىڭ مەناسىنى فەھم ايتۇدە نىھايىت درجەدە خۇلق ايتىملىرى. خۇداي انسانلارنى ايكى تۈرلى خۇلق ايدۇب بېرىپنە حرىيىتى ايكىنچىسىنە اسارت ايلە حكىم ايتىمىش اعتقادىدە بولمىشلىرى. ھەر انسانلار استقلالدىن محروم اولۇب عائلە و حكومت رەئىسلىرىنىڭ تىخت اسارتىدە ياشاشلىرىدۇر.

تارىخ ايسكى و قىتلاردا ھىكۈمەتلەرنىڭ خۇسۇسىيەتتە تەلىق ايدىر، عائلە، تەربىيە نىظاملىرىنە؛ دىانت، اخلاق، ھىسپاتلىرىنە مداخلە ايدۇب تجارت مەاملەلەرنە ماللىرنىڭ قىممەتلىرىنى تەرىر ايدۇگە قەدرى نەقۇدلىرى جارى اولدىغىنى كۆستۈرۈمكەدۇر. خۇسۇسىيەتتە مەاملەلەرگە مداخلە ايدۇ شو درجەگە ايرىشىمىشلىرى ھىتى ايسكى يۇنان قانۇنلىرى مەلۇم بولغان ھال و قىتلاردىن باشقە و قىتلاردا قاديىنلارنى اولۇردىن چىقۇنى مەنغ ايتىملىرىدۇر. اجتماعىي مەاملەلەرنى ھىكۈمەتلەر مەاملەلەرگە اطاعتدىن باشقە چارە يوق ايدى. دىنپادە مەدنىيەت تەرقى ايتىدكچە انسانلار ھىيئەت اجتماعىيەتنىڭ اسارتىدىن آقۇرىنلىق ايلە خلاص اولۇب حرىيىتى دائىرەلەرنى توسەق ايدۇب، اولدە ھەممى بىر اساس اولغان شىلەر مەستىئىن ھاللىردىن اولدى.

مەدنىيەتنىڭ نىھايىتى انساننىڭ استقلال و حرىيىتىنىڭ نىھايىتىنە ايرىشۇدىن ھەبارت اولدى. چۈنكە انساننىڭ فەكەرى تەرقى ايتىدكەن خۇلق اوزىنى ھەكەملىك اسارتى آستىدە قالدۇرغە انسانىيەتتەگى اعتبارى، راحىتى، سەادەت مەاملەلەرنى ايتىملىرى. شو سەبەبىدىن انسان، ھىچ كەمگە اوزىنىڭ حرىيىتىدىن تەنزل ايتىمى و ھىچ كەشىدىن امىن اولمىدۇر. ھەكەملىككە مەملىكەتنىڭ اچقۇرىنىدە ھەممى امىنىت و طەيشاروسىنىدە مەملىكەتنىڭ شەرفىنى

وناموسینی محافظه ایدر اچون لازم اولان مقدارده غنه حریتنی باغشلار. شو شرطلر ایله گنه افراد ذمه لرینه فرار ایتلمش اعمال و اموالنی قبول ایدرلر. اگر حکومت یا باشقه لری اوزینک خصوصی اشلرینه معیشتلرینه مداخله ایده چک اولور ایسه نفسینه آغیر کلوب نفسنده ظلم اثری بولور. بو ایسه ایکی سببدن ناشیدر. بری: حاکمنک فکری بر کشینک فکرینه موافق اولور ایسه ده اغلیت تشکیل ایتمش اهالینک فکرینه مخالف اولور. چونکه انسانلرنک مزاجلری طبیعتلری عمر و زمان و اورن اوزگه روی ایله مختلفدر. شو سببدن خصوصی اشلر اچون طبیعت بشر قبول ایده چک بر قانون وضع ایتمک قولای توگلدلر. ایکنچیسى: حاکمنک محکوملرنک خصوصی اشلرینه قاتشوی تجربهلرنک اثباتی ایله اهالیده گنی قوت واستعدادنی بتروب وظیفهلرنی ایفاء ایتودن عاجز ایدر. کسالت و باشقه لرینه اعتماد ایدرگه عادتلنددر. بعض قلبلر کسالت و هر وقت راحتلکنی سوهر ایسه لرده ذات و فساد معیشتنی موجب اولور.

حریت، نوع بشرنی ترقی ایتدیره چک قاعده و عادتکه وسیله در. شو سببدن نجاح اسرارنی آکلامش امتلر حقوق انسانیه نک اکت نفیسندن حریتنی عد ایدرلر.

حریتدن مقصود انساننک فکرنده، اراده سنده، عملنده شریعت و آداب خارجه چه ماق شرطیله مستقل اولماسیدر. جنون، بالایی کبی مستئنا حاللردن باشقه وقتلرده باشقه سینک اراده سنه تابع اولماقدر. حتی تربیه عالمری بالالرنی قصو همت و عزیمتلرنی قتل ایدر فکرنده اولدیقلرندن بالاغه اوزینی تصرف ایدو حقنی بیروب آنا آناسینه ارشاد و نصیحت وظیفه سنی گنه فالدرمشلردر.

اشته شو حریت قادینلرمنی تربیه ایتوده ده اساس اولورغه تیوشدر. بعض کشیلر بنم قادیلرغه حریت طالب ایدومن تعجب ایدوب:

«قاديىلر ھىز ھازىر دە اسىرەلمى؟» سۇالغىدە بولغىدە بولورلار. فقط ھرىتىنىڭ مەناسىنى آڭلامىش اولە ايدىلر ھىچ اختلاف ايتمازلار ايدى. مقصدم قاديىلر بىو وقتلردە بازارلردە ساتلار دىمىك دىگل. بلكە مقصدم بازارلردە ساتلمق اسارت دىگل. ھر كىس باشقىسىنىڭ فكىرىنە ارادەسىنە، اشىنە قاتناشور اولدە بىو كىشىنىڭ قاتناشوبىنە محتاج ايسە اسارت دىمىكدىر. قاديىن بىتون مىسلمانلر نظرندە انسان كامىل دىگل. مىسلمان اير قاديىغە ھىكم ايدىرگە اوزىنى ھقىلى بىلور دىور ايسەم انصافلى اوفوچى ھىچ انكار ايتماز. مىسلمانلر نظرندە قاديىغە اير ايلە كورشىمك واپىرلر ايلە اولتمق و آشامق نھايت درجەدە ادبىزلىك عد ايدىلور. كىوب مۇتەپىلر كوزم ايلە: ايرى آش آشاغاندە قاديىنىڭ ايرىنىڭ اوستىدىن چىركىلر قويدىغىنى وقىزىنىڭ صو صاوطى كوتىرۇب طور دىغىنى كوردىم. بىو فباعت و آغىر مەاملە كىوب وقتلردە بىعض طبىقەلردە خصوصاً اول يرلارندە مشاھدە اولنور. لىكن شىھر يرلارندە قاديىنى ايكىنچى تورلى اسىرە ايدىلمىكدە: اير قاديىنى اوزى آرزو ايتىمەدكە اويندىن چقارماز. و ھوقوقىنى ھىچ بىر وقت احترام ايتماز. قاديىن شو جىھتدىن اسىرە بلكە زندانە. زندان ايسە قىلغىدىن زىيادە ھرىتىنى سىلب ايدىر. قاديىلر بىنى جىس ايدىوچى آدملىرنىڭ بىو كوندە عددارى اولىگىگە قاراغاندە آز ايسەدە لىكن ھر قايومز قاديىنىڭ اوز اختبارىنە و ارادەسىنە ھىچ شى ھوالە اولمايدىغىنى، كىلودە كىتودە اختبارسىز اولدىغىنى بىلور. موضوع بىخىمىز اغلبىت اولدىغىدىن و كىوب ايرلر اوزلرىنىڭ قاديىلر بىنى اولرىندە جىس ايتىمىكدە و قاديىنىڭ بىخوسە اولوى كمال صايلدىغىدىن قاديىلر ھىوز اختبارسىز، ارادەسىز زندانەلر دىيە ھىكم ايدەچكەن. شىكسىز ايرنىڭ قاديىنى اويندە جىس ايدىوچى انسان اىچون طبىقى ھىق اولان ھرىتكە منافىدىر. آتاسى ھىوان كىبى اختبارسىز اوزىنى وصفاتلر بىنى بىلمىگان كىياوگە بىرلىگان فز، البتە اختبارلى آزاد صايلماز. بلكە اسىرە اختبارسىز عد ايدلور. آتالرنىڭ قىلار بىنى شو روشدە كىياوگە بىرولرىنى ھر كىم

بلەدر. كياونڭ افر بالرى ايسله مخابره ايدلدىكىدىن صوڭ كىلەچك
 كونلرىندە سەادت يا ابدى عذابە قالاچق قىزىڭ فكىرى صورالمازدىن
 ايجاب قبول ايدلور. ايردە قىز كى قىزىڭ اخلاق واحوال شىخسىھ سىندىن
 خىرسىز. لىكىن ايسر، بختسىز قىزى ھەر وقتدە طلاق ايدىرگە ايكىنچى
 اوچىنچى دورىنچى قادىن آلورغە عادتلىرىچە قىلىدىر. لىكىن ايرى ايلە معاشرت
 ايدىرگە رىضائ اولمىيان قىزىڭ ايرىنىڭ فولىدىن خلاص اولورغە چارەسى يوق،
 بىلمىگان ايرگە ازدواج ايدلوب ايرگە طلاق ومعاشرت حقوقلىرى وىرلوب اوزىنى
 خلاص ايدو حقوقىدىن محرومە ايدلمەش قادىن البتە حقىقى اسىرەدر. فقىھار
 وآنلىرىڭ اتىباعلىرى اعتقاد ايتدىكلرى كىبى عبادات فرضلىرىدىن باخود
 بعض علومىڭ مېھادىسىدىن محدود مقداردىن باشقىھىنى قادىنغە اوگرتىك
 لازم دىگل ايسە البتە قىزىڭ اسىرەدر. چونكە موھبە اللھىيە اولان
 فطرتىنى تىھىد وكمالىنە ايرىشودىن منع ايتىمىك شىكسىز معنوى براسارتىر.
 عادتدە كورىنە طورغان اعضالىرىنى ستر ايدىرگە اجبار ايدلمەش
 قادىن راحت ايلە يوررگە، آنلانورغە تنفسكە، قارارغە، سويلەشورگە
 اقتدارسىز ايكىن اسىرە دىگلە نەدر؟. قادىننى بر كىسەك چوپرەك ايلە
 اونورمىك ھىئەت وشكىل طبعىسىدىن چىقارودىن باشقىھ نە فائىدە ايدىر.
 خلاصە قادىن طودىقى كوندىن اعتباراً اولگائىچە گە قدر اسىرەدر. چونكە
 ايردىن باشقىھ معىشتكە قادىرە دىگل. ھەر كون وھر سەعت ايرگە محتاج.
 اونىش باشنىڭ گى صبى ايلە والدەسىنى مقارنە ايدىر ايسەك والدەسىدىن
 عقلىلى، معلوماتلى، تجربەلى خارجى اشلىردە گنە دىگل بلىكە اوگە تعلق
 ايدىر اشلىردە والدەسىدىن ادراكلى اولوى بىلنور. بىالا ھەر نرسەدە
 نفوذلى، امر ونھى ايدىر. ثروتىنى اوينى وباشقىھ اشلىرىنى اداره ايتودە
 آناسىدىن نائىب اولور.

خىدمەتچى ايلە يولدىە سفر ايدىر قادىننىڭ حالىنە بافار ايسەك خىدمەتچى
 اوزىنى ارادە، فكىر، قوت ايسەسى عد ايدىر. قادىننىڭ آلدىدىن يورر.
 لسان حالى ايلە بن بوجاھلە وضعىفەنىڭ ھەمبەسىنى، محافظەسىنى ذمەمگە
 آلدەم دىييور.

پردهلى بر فادىبن ادبىز ايرلر آراسىدىن كچر ايسه هر تورلى ادبىزلىككە بولنوب هر نوع اشاره لر و سوزلر ايله عذاب ايدىلر. و حالئكە فادىبندىن بولنلرنى شېھلندىرەچك و قىزىدەرەچق بر عركت صادر اولدىغى بولمىكە بوقدر ادبىزلك ايدوب فادىبننى تەجىز ايدىرگە سبب اولسون فادىبن نە ايچون اوزىندىن مدافعه ايتىمى؟

پردهسىز فادىبنلرغە، مارچەلرغە نىچوك بوندای ادبىزلىككە بولنمىلر؟ پردەلى فادىبن مارچەلردىن، پردەسىز فادىبنلردىن ماتور و جمالى ايله مقنون ايتىدىگىندىمى؟ خىر اول توگل. بلكە ايرلر پردەلى بلكە مسلمە فادىبنى جھالت و ضعيفلك و آلد او آلتى طانېمىشلر؛ اوزلر بىنڭ عاقللارنى آراسىك حرمت و حقوقى بوق. ايرىنڭ هر اشاره سنە بىرچەك الله اوقمىقە و شونارغە عادتلىدىگىدىن ايرارنى تادىب ايدىرگە جرأت ايدە آلدى. ايرلر فادىبنلرنى اير و ايرلىكى ازالە ايدىلمش ذات يانلرىندە اولماز ايسە احترام ايدىرگە عادتلىنمە مىشلردىر.

بو خىرە ذات حرىت ايله نىچوك فائىدەلىنسون؟ و نىچوك اوزىنى افسان عد ايتىسون؟

بلكە بعض كشىلر فادىبن نە ايچون اسيرە اولسون ايرلر فادىبنلرغە مىسخر، كوب ايرلر فادىبنلر بىنڭ رضالقلرى ايچون هر نوع قىمىتلى نرسەلر آلمىقەلر، آور مىشقتلرنى تەحمل ايدوب فادىبنلرىنە هر تورلى زىننلر آلور ايچون سفر ايتىمىكەلر، اويندە فادىبنى خواجە، ايتىدىكچە تصرف ايتىمىكە دىورلر. درست بوقدر سىنىڭ بولوينى انكار ايتىمىمىز. لىكن بو حركتلرنىڭ فادىبنغە احترام و حقوقىنە اعتبار ايچون اولوينى انكار ايدەمىز. بومعاملە بو حركت فادىبن اديبە عاقلە، حقوقلى و آرا لىرىدىغى ازدواج علاقىسى ايچون دىگىلر. بلكە شېھوتنىڭ حدىدىن تەجوز ايدوى و جمالينە مقنون ياخود جىلەكار اولوى بومعاملە و حركتكە سببىدر. اگر شېھوت سونار، اير ايله فادىبن

آراسندهغی معروف جالینده فایتور ایسه فادین بو درجه سندن
دوشورلور. ذلت و اسارت ایچروسنده برافلور.

فادیننک حریت اوزره یاشامه سی البته ایرنک فادینغه احترام
ایله معامله ایدوب فکورینه اراده سینه قارشو کلاماک زیارت و ریاضت
ایچون چه قارغه رخصت ایتمک ایله اوله چق بو شبهه سز. لکن فادیننک
حریتی ایله یوزینی آچوی و ایرلر ایله اختلاطی و معامله ایدوی
آراسنده مناسبت نه در؟ سؤالی ایراد ایدیلور ایسه جوابنه: فادینلرغه
پرده لنونی الزام ایتمک اسارتنک انک فطیع و قاطی اولان نوعی سندنر.
چونکه وحشت زمانلرنده ایرلر فادینلرنی صانوب آلوب یا خود اوغراب
قاچوب اسیره ایتمشلر. ایکی حالده ایرلر اوزلرنی فادینلرغه تمام
خواجه طانمشلر. بونک نتیجه سی اوله رق ایر فادیندن انسانلق صفاتلرنی
سلب ایدوب بر وظیفه ایله گنه تخصیص ایتمش. اولک بدنی ایله
فائده لنوب، اویندن هیچ بر وقت چیمماز دن باشقه کشیلرگه فارامق
وسویله شمک دن منع ایتمکدر. فادیننک اویندن چیمماز دن معیشت
ایدوی ممکن اولمادیغندن فادیننی یوزینی اورتورگه مجبوره ایتمشدر.
فادینغه خاص اولان بو پرده لنو، فادیندن قزلر و آنالر وهمشیره لرینه
خلاصه عموم فادینلرغه سرایت ایتمشدر. چونکه هر فادیننک ابری
وار یا اولمش یا اوله چقدر. اشته پرده شوایسکی ملکنک و انسانلر
عصرلر چه نوع بشرنک مجرد فادینلق ایچون یا خود قاره لونلی اولمقلقندن
طولانی آق لونلی انسانغه اسیر اولوننک اسبابنی آکلماز دن مقدم
حکمقرما اولان اخلاقلرنک بر عنوان و اثریدر.

سبب زائل اولوب فادین ایرنک ملکندن چقدیقندن صوگ
پرده لنونک فالوی عجب بر نرسه توکل چونکه خداینک خلقته گی
نظامی اوزره بر طوردن ایکنچی طورغه انتقال ایتمک بر دنبرگه
مکن دگل. بلکه کوب اوزگه رشلردن صوگ اوزگه رتلوی سیزلمه نلک
درجه ده جاری اولور. کوب کشیلر بر حالدن ایکنچی حالگه

اوزلرينڭ انتقال ايدولر ينى مكن دگل اعتقادنه ايكن، اولگى حاللرندن گوزل ياخود فنا حاللرگه انتقال ايدرلر. اوزلرى بلمازلر. حرىت غايهسنه ايرشككن صوڭ اوزلر ينى انكار ايتدكارى حالده وطورده كوررلر.

فاديندن ايرنڭ ملكيتى زائل اولديقدن صوڭ ندرىچ قانوننى فادينڭ اسارت ايله حرىت آراسندهغى وسطك فالوينى افتضا ايتمشدر. شو حالده فادين انسان، لكن تمام دگل. اولده اسپرهسى اولان فاديننى ايرگه بو كون اوزى ايله تيگز حقوقلى طانمق آغر كلدگندن اوزيندن خلقتده كيم درجهگه قويوق مناسب كورلمش. خدای ايرنى پاراتدقده كامل عقل و فضيلت هبه ايتمش؛ فاديننى بو هبه لرنندن محرومه ايدوب ضعيفه، عقلى آز، شهوتكه ميل ايتدگندن ايرنڭ اسارتى آستنده چيت ايرلردن پرده لنوب جمالى ايله مفتون ايتمه سون اچون يوزينى اورتمك واو زندانلرنده حبس اچروسنده باشامك ايله محكوم، عقلى وادى ترفيگه صالح دگل دعواسنده بولنمشدر. اشته پرده شو سببلردن ميدانه چيقمش و حاضرگه قدرلى قالمشدر. فادين مدنيت بولنده بر قدم ترقى ايتمك صدنده ايسه الك اول حجابنى پارچالمق و اثرينى بترمك لازمدر.» اشته سؤالسگه وبرلهچك جواب شودر.

فادين نقصان عقل ايله اتهام و ايرلر طرفندن اسپره ايدلويينه عقلسىزلق سبب اولديغندن فادينڭ طبيعتندن بحث ايتمك لازمدركه ايرنڭ طبيعتى كى طبيعتى وارميدر؟ يوفميدر؟ معلوم اولور. بر مسئلهده عمومڭ فكري سؤال اولنور ايسه جوابى يكل. فقط بو مسئله كى علمى مسئلهده عمومڭ فكري فكر دگل. چونكه عمومڭ فكري يالغز الفت ايله تفتيشسن، جئسن قبول ايتدكارى عادنر. هر طبيعى و اجتماعى مسئلهلرني اسپابنى باه زدن شو عادتلر ينه قياس ايدرلر. طبيعتكه مخالف اولوينى دقت ايتمازلر. بلكه طبيعت ايله

عادتني تمييز ايتما دكارندن عادتتڭ اوزگاروى طبيعتڭه مخالف اعتقادنده بولنورلر. بو كونده قادين البته ايردن توبان درجده؛ لکن بزگه بو حال طبيعى مى ياخود تربيه دن نشأت ايتمشى؟ تفتيش ايدرگه لازمدر. عالمرنڭ فكلرلنده قادينڭ بو كونگى حالى وآثارى ايله طبيعتنه استعدادينه حكم ايتمك درست دگل. بلكه بسويله حكم قادينغه ايرگه ويرلمش حريتنى ويروب؛ قادين عقلىنى وادىنى ايرار عقللربنى، ملكه لربنى ترقى ايتدررگه صرف ايتمش زمان قدر صرف ايتدكدن صوڭك اوله چقدر. درست عالمر قادين ايله اير صنفى آراسىڭ تشرىحى، فيسيلوجى فرق اولوينه حكم ايتمشلر. لکن بو فرق قادينڭ طبيعتده ايردن توبان درجده اولوينه دلالت ايتمى. بو نتيجه علامه «جاك لوربيت» نڭ «معلم آلدين قادين» نام اثرندن استخراج اولنور. استاذ «فرشلو» دييور: بن اير وقادينلرغه حساب، اخلاق، فلسفه علملرلنده درس اوقوندم. بوايكي صنف آراسنده هيچ فرق اولمادىقى درجهرى بر نسبتده اولوينى كوزم ايله كوردم. ايتاليا فانتلر مجلسىڭ اعضا و علم انسان مدرسى علامه «مانتجازا» «قادين فيسيلوجياسى» نام اثرنده دييور: قادينڭ ميهه سىڭ وزنده ينگل وميه سىنى ايچينه آلمش سوبايگىڭ ضعيف اولويندهغى مناقشه لر ايكى صنفى آراسىڭغى قوه عقلمه نڭ نسبتى بلنور ايچون اولور ايسه بوشدر. صوڭره ينه دييور: اير ايچون نه بيوك قباحتركه دنياده اڭ برنچى موقعى اشغال ايدوب ينده قادينڭ انسانيتده اوزىندن توبان درجده ميمون ايله انسان آراسندهغى بر وسطده مخلوق اولوينى اثبات ايدر ايچون تشرىح علمنه افتراء ايدر. بوخلقتده گى ضعيف لك ثابت اولور ايسه ايه اولمش هر حقوقدن تجريد ايتمك املنده حقوقنى غصب ايتمك صدنده اولان ذاتنڭ اوزىڭك اناسى اولوينى خاطرينه كيترميدر. حقيقتده قادين تشرىح نظرلنده ايردن آرتقده كيمده توگل. صنفين آراسندهغى اختلاف وظيفه لر نڭ باشقه لغندنغه نشأت ايتمشدر. بو

دقیق اختلافلرنی ذکر ایتدکن صوڭ : فادینڭ ایردن توبان درجهده اولوینه سبب یالغز اسارتدر. کوب زمانلر فادین اسارتده قالدیغندن توبان طبقهدهگی ایرلر قوتلری وباشقه طبقهدهگی ایرلر علوم ومعارفلری ایله غلبه ایتمشلردر. فادین بوتوبانلکده قالدیقندن صوڭ اوزندن مدافعه ایدر ایچون هر نورلی حیللرگه ارتکاب ایدرگه مجبوره اولمشدر. فادین ایرلردن زیاده حسیانلیدر. هر نورلی آورولرغسه عملیات جراحیه (آپیراتسیا) لرگه ایرلردن آرتق تحمل ایدر. بونڭ سببی ایسه ایرلردن آز درجهده اثرلنو یاخود اطاعت وتسلیمگه عادت ایتوندندر.

فادین ایردن شهوتینڭ آزلیغی ایله ممتازدر. ایرنڭ محبتی جسمی لذتنی ایفا ایتو ایچون شهوانی میلدن عبارتدر. فادین نظرنده محبت ایسه نهایتی ایکی روحنڭ قوشلویندن عبارت اولغان قلبی محبتدر. مذکور مدرس بو دعواسنی ایرلرنڭ قادینلرینی اوزلرینه میل ایتدرر ایچون کوب حیللر وبالانلر استعمال ایتسهلرده قادینلرنڭ اوزلرنیڭ شهوتلرینه غلبه ایدوب اوزلرینی محافظه ایدولری ایله استکلال ایتمشدر. اگر عکس حال فرض اولنوب قادینلر ایرلرنی اوزلرینه میل ایتدوده حاضر ایرلر استعمال ایتدکاری حیللرنی استعمال ایده ایدیلر هیچ بر ایر اوزینی محافظه ایده ماز ایدی.

فادینڭ هر بخشیلقنی سووی مشهوردر. ایر هر وقت اوزینی سوهر. شو سببدن اولو اوزینی صوڭره بالالرینی فکرلر. فادین ایسه اولو باشقهلرینی صوڭره اوزینی خاطرینه آلور. ایرنڭ قایغوسنڭ اوزینڭ سعادتی، فادینڭ فکرنده باشقهلرینی بختیار ایتمکدر. بو حسیات کچوک وبیوک حیائقه تعلق ایدر هر مسئلهده کورلور. فادین بالاسنی آناسندن آرتق درجهده نه قدر عیملری کوب ایسهده سوهر. بلسکه بالاسی نه قدر بختسز ایسه شو درجه سووی زیادهلشور. آنانڭ حالی تماماً بونڭ عکسیدر.

قادین اکثرت بحث و تفتیشنی سوهر . بیوک عالم لر نظرندہ قوہ عقلیہ دہ غلقہ ایر ایله بر در جہدہ . حسیاتی ایسہ ایردن عالیدر . قادیننگ عقلک نوبان در جہدہ کورنوی ایرلرننگ نیچہ عصرلردن بیرلی علوم ، فنون ایله اشتغال ایدوب قادینلرننگ محرومہ اولولرنک غنہدر . طبیعتلرنک آیر ما اولدیغندن دگلدر . ایرلر نیندای علمی بر دلیل ایله قادینلرنی اسپرہ ایدوب حقوقلرندن محروم ایدونی جائز کوررلر ؟ خلاف واقع اولمق اوزرہ قادیننگ عقلی کیمدہ اولسون عقلننگ ناقص اولوی حقوقسزلحق ، حریتسزلکنی ایجاب ایدر ایسہ بو اختلاف ایرلر آراسندہ ینہ کوبرہک در جہدہ اولدیغندن ایرلرنیدہ حقوقلرندن محروم ایتمک لازم کلور . وحالانکہ قادینلر آراسندہ ایرلردن عقلدہ کاملرہک قادینلر کوبدر .

اختلاف عقول انساننی حریتندن محروم ایدونی ایجاب ایتماز . بلکہ بو اختلاف ایله فکرلر برسی آخرگہ غلبہ ایدوب ادبی طرزده افناع یاخود میل ایتدروب اختیارسز مسخر ایدر . یوقارودہ ذکر ایتدیگم شوادبی نفوذگہ : «الرجال قوامون علی النساء» آیتنی ارشاد ایدر . آوروپا شریعتلری شو طرز ادیبہ تألیف اولنوب ، شو ادبی نفوذنی ایرلرگہ بیروب «زوجیت نفوذی» ایله تسمیہ ایتمش ایسہلردہ آوروپا قادینلرننگ حریتلری ایله فائده لنولرینہ خلل کیترمہ مشدر . خلاف حقیقت اولهرق قادیننی پرده لمک فساددن منع ایدر فکرندہ اولور ایسہک حجاب نیچوک قادیننی حریتندن محرومہ ایدرگہ کفایت ایدر ؟ . قادینلرننگ ایر ایله معاملہلاری فسادنی جلب ایدر اعتقادی ایله قادیننگ حقوقینی آباق آلتنه طاباطامق نہ سبیدن جائز اولور ؟ . عدالت ایر وفادینغہ نسبتہ بر دگلمیدر ؟ یا ایکی نوع حقوق موجود اولوب بری ایرلرگہ ایکنچیسی قادینلرغہ مخصوصمیدر ؟ . هر اختیار ایسہی شرع و قانون دائرہسندہ استہدگنچہ هر اشدہ نصرف ایسی دگلمیدر ؟ .

دنیاده و آخرنده قادیڭڭڭ مسؤلیتی شریعت نظرندہ ایرنڭڭ مسؤلیتندن اکسک دگل. جریمہ یا جنایتکہ ارتکاب ایدر ایسہ قانونلر گناہنی عفو ایتمیلر. حتی عموم نظرندہ قادیڭڭڭ مسؤلیتی ایرنڭڭ مسؤلیتندنہ بیوک. فرق یاشندہگی بر ایر ۱۵ یاشندہگی قز ایله ضعیفلگندن استفادہ ایدوب فسق ایدر ایسہ عموم نظرندہ قز گناہلی؛ ایر ایسہ گویا جنایت و گناہگہ ارتکاب ایتماش کبی صایلور دگلیدر؟ مسؤلیتی شو درجہده شریعت و قانون نظرندہ بیوک ایکن عموم قادیڭڭڭ اختیار ایسہسی، عره اولوینی اعترافی ایتو نہ سبیدن مناسب اولماز؟

ایرنڭڭ قادیڭڭہ حریت ویرر ایسہم سو استعمال ایدر علسی ایله قادیڭڭنی حریت وحقوقندن محروم ایدوی جائز اولماز، چونکہ دیگر کشینڭ حریتی وادارہسنی خطالقفہ ارتکاب ایتودن منع ایتمک املیلہ سلب ایتمک هیچ بر وقت جائز اولماز. اگر جائز اولور ایسہ فساددن منع مقصدیلہ بوزدن طوقسان نسبتندہ ایرلرنی پردہلمک، حجاب آستندہ فالدرمق لازم کلور. قادیڭڭرغہ حریت ویرمک حدود و عققلرندن چیقارغہ سبب دیتمک اصلسز بر سوزدر. تجربہ و عقل بونی ابطال ایدر. قواعد صحیحہگہ بناء ایدلمش تجربہلر قادیڭڭرغہ حریت ویرمک ادبی ملکہلرنی زیادہلشدردگنی واوزلرینی احترام ایتو حسنی اوبغاتورغہ وایرلر طرفندن احترام ایدلورینه وسیلہ اولدیغنی تأیید ایتمکدہ درلر.

بو فکرنی تأیید ایسدر ایچون اصلسز هنرلی اولارق بعض غزتلرده نشر ایداوب بعض عالمرگہ نسبت ایدلمش: آلمان قادیڭڭ ایرینه یدی، بلچیقالی آلطی، هوللاندیہلی دورت، فرانسوز قادیڭڭ بر مرتبہ، ترکی قادیڭڭی بوندن مراد شرفلی قادیڭڭ اونندن بر الوش درجہده خیانت ایدر مفهومندہگی حسابینی نشر ایتونی مناسب کورمیهز.

شو هجو طریقیه نشر ایدلوش حساب بعض غزنه لرده نشر اولندیقدن
 صوڭ: «حسابقه مستند دقیق بر علمی بحث» حکمنی آلدی. بویله بر
 حسابنڭ زنانڭ عددی معلوم اولمادیقدن بولنوی ممکن اولماوینی
 هیچ خاطرلرینه کیترمادیلر. قاذین ایر ایله بش دقیقه اوتورر ایسه
 عقنلو قاذینلر دفترندن اسمنی کیتارمک لازم دعواسنده اولانلر کبی
 دلیلسز مقدمه لرگه ده بناء ایتیمیز. چونکه هر سوز بدیهی ومعلوم
 بر دلیلگه اسناد ایدلماز ایسه، اهل فکر نظرنده دلیل دگل. مقدمه ده
 اولماز. بویله دعواده بولنانلر ایرلر اخلافه زمان واورنڭ تاثیریله
 نهایتسز درجه ده مختلف اولدیقلری کبی قاذینلرده اخلاق وآدابده
 تربیه لری درجه سنده ایرلر کبی مختلف اولدیقلرینی خاطرلرینه
 کیترمازلر.

قاذینلرنڭ حیات ادبیه ده توری درجه ده بولنولری عادتلرنڭ
 توری بولویندن نشأت ایدر. بزنگ ایرلرمز قاذیناردن آنلر ایچون
 اڭ مهم اولان عقننی طلب ایدرلر ایسه ده اولری وار قوتلرینی
 بو فضیلتنی بتورورگه صرف ایدرلر. چونکه بزنگ معیشتننڭ نظامی
 قاذینلرده شهوتکه میل ایتمک حسنی آرتدر. قاذیننی اوزندانده
 حبس ایدوب سیرگاه وریاضتلردن منع ایتمک اعصابلرنده ضعیفک
 پیدا ایتدر. اعصابلر ضعیف اولدیسه ادبی قوه لرده میزان بتار.
 بو ایسه هر کس اعتراف ایده چک بر حقیقتدرکه جسم قوتلی
 اولور ایسه قلب فانی جسمه گی بوش اولان هر یرگه یبارر.
 نفس قوتلانووب آغراق وهر توری نچار هوا وشهوات قلبیه گه مقاومت
 ایدر. آرتق آرو و آورو آرتنده، جسمه ضعیفک، اراده وعزیمنده
 خسته لک حاصل اولدیغی کبی جسمه حرکتسز فالور ایسه راحتلکگه
 صالنووب نفس هوا واوزیندن مدافعه ایتمک لازم اولان میلرگه
 فارشو مقابله ایدهماز.

شکسز بدننک قوتلی وطاملر نك سلامت اولماسی انسانگه اوزینی ضبط ایدرگه یاردم ایدر. طاملر وبدن سلامت اولماز ایسه انسان شهوت واهواء نفسیه سینه اسپر اولور. اگر بو اورنده عالملر سوزی ایله شاهد کیترمک لازم ایسه علم تربیه متخصصلرندن دوقتور فلوری نك فکرینی ذکر ایده چکم. دوقتور بدن وبالانك روحی نام کتانبده دیبور: عقل نك آلتی میبهدر. بدننگه عارض اولان هر آورو میبهگه تاثیر ایدر. اگر بز جسمنك صحتی ایچون کرک شرطلرگه اعتبار ایدر ایساک بزگه سلامت اراده وگوزل اخلاق و آداب تحصیل ایتمک ممکن اوله چقدر. محبوسه فادینلر خستهلر دیمکدر. شو سبدن بونلر حقوقلری وحریتلری ایله فائده لئمکده اولان فادینلردن زیاده شهوتسکه معروض اولورلر. حجاب دیمک بطالت دیمکدر. حجابدن آیرلماقی هر فضیلتنی اوترمک دیمکدر. البته بزلرگه حجاب ایله بطالت آراسنده لازمیت واردر دیمک یاط طیله چقدر. بلکه آنلر بز نك فادینلر مز نك وقتلرینی اشغال ایده چک وظیفه لر کوبدر، آنلرغه مطلوب حریتنی ویرمک بو وظیفه لرنندن اشغال ایدرگه سبب اولور دیبورلر. بزگه مهم شی حقیقت اولدیغندن حقیقت سویلایه چکمز. وظیفه لر باشقه، وظیفه لرنی ادا ایتمک باشقهدر. بز نك اولرینك طیشار وسنده اشلری، وظیفه لری اولمایان فادینلر مز ایرلرینه وبالالارینه قارشو وظیفه لرنی ادا ایده مازلر. فقط آروپا فادینلرینك وظیفه لرینك دائره سی توسع ایتمش. وظیفه لری ایرلرینك وظیفه سندن کوب دیبورلک درجه ده ایسه ده اولیرنده گی جمیع اشلرینی نظام ایله ادا ایدرگه وقتلری مساعددر. بونك سببی اش اشکه، راحت راحتلکگه دعوت ایتوندن باشقه بر نرسه توکلدر. یندهه بالارنی تربیه ایتو اصولینك نچارلقی ادبنك توبان درجه ده فالوینه کوب تاثیری واردر. بکا آچق روشده سویلامک میکندرکه اون یاشلک صبی وصبیهمز نك ذهنینه شهوتلرنی حرکتلندره چک الفاظ وصورتلر

اورناشوب طبيعتى تناسل دعوت ايدىن ميللر ۱۵ يا ۱۸ ياشينه ايرشكان
 آروپا بالالرينىڭ قىلىنىدىغان اوسماگان درجەدە اوسار. بو ايسە
 ۴۰ كىشىلىك ھۆلەينىڭ باشقە اولويندىن دىگىل، بىلكە تىرىپەنىڭ باشقە لىقندىن.
 اگىر بىزنىڭ تىرىپەلى وىضالى افندىلر مۇ ھەر كۈن آللرنىڭ حاصل
 اولان، بوللردە، جەمئىيەتلىرىدە واقع اولان حادثەلرنى فكىرلر ايسەلر بو
 وباشقە مۇسئەلەردە بىزنىڭ ايلە فكىردە شىرىك اولورلر ايدى.

اگر بىزگە بالانىڭ ھىسبات ومىللر يەنە تائىر ايدىر، مادى وادى شىلرنى
 تفصىل ايتىمىك ھىكەن اولە ايدى اوقۇچىلر كوزلرى ايلە مصرىلى ومىسلمان
 عائلەسى آراسىدە اوسمىش بالانىڭ كۆكلىندە فضىلت ھىسى اوسمىك ھىكەن
 اولمايە چىغىنى كوزلرى ايلە كوررلر ايدى. بىز بوراسىدە اڭ ادبىلى
 اولان اورنا عائلەلر آراسىدە ھىقى بىز تائىر ايدىر شىلرنى ذكىر
 ايدە چىگىز: كۆپ وقتلردە بالالرنىڭ بىقىنلرى ھەر نرسەنى.... اوزىنىڭ
 اسمى ايلە ذكىر ايتۇدىن طارطىمىسلىر. اير ايلە قادىن آراسىدە ھەر
 واقعەنى بالالرنىڭ آلدىدە، باشقە بىرگە چىقارمازدىن سويلاشورلر. قوناققە
 كىلىگەن كىشى قىز ياغۇد بالا كورر ايسە بالاسى ايلە نىشانلىنىدە چىغىنى
 سويلار. قوناقلرنىڭ عددى كۆپ ايسە قىزىنى قىزچى ماتور اولوينى
 آللرنىدە صوراشورلر. بالالرنىڭ طوى مجلسلىرىدە ھازىر اولوب آنگە ھىقى
 ھەر ھالى كورۇپ شەھوتكە مەيل ايتىدە چىك شىلرنى ايشىلورلرى شو
 قىلىندىر. صبى وصىبە بالالر بو كىشى عادت وكورىنىشلردىن شەھوت
 ھىسى قوزغاتىچى نرسەلرنى كورۇپ ايشىتۇپ اوسارلر. اوبىتاغان
 زاماندا اير بالا قىز بالا ايلە قۇچاقلاشور ايسە فئا بىر اش اشلامىشلىر
 كىشى لوم اولنورلر.

قىز چىڭك ياشى آرتىدە قىزنى طىشار وقە چىقۇدىن وايرلر ايلە قانناشۇدىن
 مەنە ايتۇ زىيادە لىشور. بو، صبىبەنىڭ ايكى صىف آراسىدە اير ما بولوينى
 بولوينە اوزىنىڭ آرقداش وپلىدىلر يىدىن بىغىسىنى صوراشوب واقع
 اولوينە سبب اولور. فكىرى وخبالى شو مۇسئەلەنى فكىرلەك ايلە مۇشوقۇل

فالور. قىزنىڭ شو روشدە ايرنىڭ احوالىنى يقيىلغىنى، يرافلغىنى فكلرلاب
معيشت ايدوى قىزنىڭ مزاجىنە زىيادە تاثير ايدىر. تناسل وظيفەسى
حياتىندە ك. مەھم مەركىز قازانور.

شو سببىدىن بىز لىر ھىچ بىر وقت قاديىنمىزدىن امين اولوب چىت
بىركىشى ايلە سويلاشويىنە رضا اولمىمىز. بىلكە كويىمىز قاديىنمىزنى بىر ادرلارمىز
ايلە سويلاشودىن و آنارغە كورنودىن مەنغ ايدىر. كوب عائلەلەردە ايرگە
قاديىننىڭ ھەمىشە سەيلە فاتناشەق بىوك گناھدىر. بىن اير و قاديىنلارنىڭ بو
درجەدە سەۋەظنى ايدىشولرىنە تەجب ايتىمىم و عىبىلەمىم. چونكە بىزنىڭ
عادىت، اخلاقلىرىمىز و ھاضىرگى تەربىيەمىز بىر مەزنى ايكىنچەزگە اشاندىرمىدىر.
يالىغىز ھىچ قاديىنلارمىزنى مۇھافىزە ايدىرگە وسىلە ايدىلمىش. دىن، ادب،
گوزل خلىق و مەعارفنىڭ عەقتىنى ساقلاىرغە و نالقدىن مەنغ ايدىر اىچون
ھىچ تاثيرى يوقىدىر اعتقاد ايدىلمىش. اوقۇچىلار فالغان فكلرىمى بىيان
ايدىرگە مەساعىدە ايدىرلار ايسە دىيەجگم: يوقارودە بىيان ايتىدىگم روشدە
ھىچ كىچىن و قىلارودەغى سىياسى، ادبى، عەقلى ھىيئەت اجتماعىيەمىزنىڭ
احوالىنە تايىب اولوب بو كونىگە قىدىر باقى قالدى. اوزمىز استىباد ايلە
مىحكوم اولدىمىزدىن عائلەنىڭدە استىباد ايلە مىحكوم اولماسىنى لازىم ظن
ايتىدىك. قاديىنلارمىزنى اوزمىز ئاندىن ھىس ايدىوب وار ھىرىتلەرنى
سەلب ايتىدىك. اوزمىزگە كىنە طلاق ھقنى خاسلادىق. بالالارمىزنى تەربىيە
ايتىدە مۇرۇپتۇ و سۇقۇم كىمى قونلار استەمال ايتىدىك. ھىھالتمىز سىببىدىن
قاديىننىڭ ائىشى، كوچى ايرنىڭ شەھوتىنە آلت اولماق ظن ايدىوب آننىڭ،
بىزنىڭ كىمى انىسان و سەئادەتنى ھەر تۈرلى وسىلە ايلە طلب ايدىرگە شەرى
ھقۇقى اولدىغىنى اونطق. ھقسىز قاديىننى درجەسىدىن توشىدىگمىزدىن
ھقىقىت آچى درجەدە بىزدىن انتقام آلدى. سەئادەت ھقىقىيەدىن مۇرۇم
اولوب اخلاقىمىز و بالالارمىزنىڭ تەربىيەسى بوزىلدى.
ھىسرت و امىدىسلىك قىلەمىزگە استىلاء ايتىدى. كوب كىشىلەر امت
اسلامىيەنىڭ ھىياتى نەپائىتىنە ايرىشدى. عەمۇمى تارتىشۇ و مزاعمەدە نەسبىنى

بندی. آوروپالری علوم و فنونلری ایله تفاخر ایتدکلری کبی مسلمانلر اسکی اسلام مدنیتی ایله تفاخر ایده باشلادیلر. فارچقنڭ باش وقتندهغی جمالی ایله ماقطاندیغی کبی آوروپا مدنیتی ذکر اولدوبده عرب مدنیتی ایله ماقطانور اولدیلر.

لکن بو کون اجتماعی حالمز تمام باشقهلندی. آرامزده حریت نشر اولتوب حریت پرور اولدق. آرامزده درست تربیه و تعلیم انتشار ایدرگه باشلادی. عقللرمز انساننڭ باراق دنیاسندهغی وقادیننڭ دنیا اویندهگی درجهسنی بلورگه استعداد کسب ایتدی. بوندن سوکده بزگه اسکی عادتلرمزگه محافظه ایدوب آدملرنی حجابقه قزدروب قادیننی صاقلارغه یالغز. حجابنی وسیله ایتمک موافقیمدیر؟ یاخود یکنیا حالمزگه مناسب قادیننی اوزمز ایله برابر ترقی ایتدیرهچک باشقه وسیله آرامق مناسبمدیر؟. ایکنچی عباره ایله حاضر آرامزده ایکی مذهب وار. بری حجابقه تمسک ایله، ایکنچیسى ابطال ایله امر ایدر. ایکی مذهبنڭ قایسیسنی اختیار ایدر ایساک کیلاچکده ضررلردن صاقلانه بلورمز؟.

عقلمزنی اشله تور و درست فکرلرگه یابشور ایساک البته اوزمزگه موافق و فائدهلی اولاننی اختیار ایدوب اختیار و اراده مرنک حقیقتکه مخالف اولمادیقندن آمین اولورمز. چونکه درست فکر اوزرینه بناء ایدلمش منفعتلردن شریعت مدافعه ایدر. شریعت مدافعه ایتمش حقوقنڭ انسانلرگه ضرری یاخود ضررینڭ فائدهسندن زیاده اولوی ممکن دگلدر. قایسی مذهب مصلحت و منفعمزگه موافق اولور؟. حجاب ایسه قادیننی طبیعی حریتندن محروم ایدر. تربیه سینڭ تکاملندن منع ایدر. ضرورت وقتنده پردهلی قادین معیشتنی تأمین ایدهماز. ایر وقادیننی عقلی و ادبی حیات لذتندن محروم ایدر. حجاب دنیاده وار ایکن بالالر تربیه سیننه اقتدارلی قادینلر یتشماز. حجاب وار ایکن امت بر طرفی چولاق انسان کبی اولور.

ھىجابنىڭ مۇنتىزىمى بىرگەندىر. اودەيلىكى صىف آراسىندە اخىلاطىنى منىع ايدوب ظاھىردە زىناڭ آزاپونىنە سىبب كىبى كورىنور ايسەدە كوڭللىرىدىن ھىچ بىر وقت زىناغە مىل ايتقونى رىف اىتىماز. «غەت: عىصمتنىڭ شاندىن ئابلمازلىقى» ماقالى مەشھورىنە مۇسداق اولور. ھرىتنىڭ مۇنتىزىمى ايسە نىھائىتىسىزدىر. بوقارودە بىيان ايتدىكىمىز كىبى جەمىع ضررلىرى رىف ايدىر. ضررى ايسە اوڭ وھلەدە سۇ استىمالىگە سىبب اولور. لىكىن زىمانلىر كىچىكچە قادىن اوزىنىڭ مۇسئولىتىنى ئانور. اوزىنىڭ اشلرىنىڭ آورلىغىنى ئىجمل ايدوب اوزىنە اعتماد اوزىنىڭ شىرفىدىن مۇدافىئە ايدىرگە عادىتلنوب ھىر واخىيارلى اولارق ھىچ بىر مانىع وقورقو اولمادىقەدە ھىقىقى عىفتىنى مۇحافىظە ايدىرلىك روشدە تىرىبەلنور. ھىجاب ھىكمەت ما اىكىن قادىن بو ادبى مرتبەگە ايرىشە آلماز.

ھىرە اولدىقلىرىندە آوروپا قادىنلىرى ايرىشدىكارى درجەگە مۇسلىمەلردە ايرىشورلىرى. بىز آوروپا قادىننىڭ ھرىتى آرتىقچە اوزىنى وايرىنى وعاۋىللىسىنى اعترام ايدىونىڭ آرتىدىغىنى ھىر كون كورمىكەمىز. علامە «ماتىتجازا» دىيور: قىزلىرىڭ اخلاقلىرىنە باش وقىلىرىندە وىرامىش ھىرىت زىيادەچە ئاۋىر ايدىر. ھرىتلىرى اىلە فائىدەلنىمىكە اولان قادىنلىردەغى فۇضىلىتلىرى اقلىملىرىنىڭ باشقەلغىنە نىسبىت ايتىمىك چىائىز دىگىل. چونكى قادىنلىردە بو فۇضىلىتلىرى ھىرارت نىھائىتىنە ايرىشور وھواسى صاف، عەمومى بايلىق زىيادەچە اوسىمىش بىونىس، آيرىس مەملىكتىلىرىندە كوردىم. اىگر اقلىمىڭ طىبىغىنى اخلاقنىڭ فسادىنە ئاۋىر ايدىر ايسە مىدىگور اقلىمىدە قادىنلىرىنىڭ اخلاقلىرى بوزلور ايدى. كىچىمىش وھاضىرگى عىصرمىزنىڭ اوانىدە قىزلىر ماناستىرلاردىن ازىدواج ايدىر وقىلىردەغىنە چقار ايدىلىرى. سوشىگە تعلق ايدىر نىرسەلىرى بىلمازلىرى بىلىمىكە مۇھىت درىسلىرىنى ايرىلىرىدىن باشقە كىشىلىرىدىن ئىلقى ايدىرلىرى ايدى. قىزنىڭ اوزى ايرىنى اعترىماز ايسە نىھائىت درجەدە ضرر كورور. چونكى قىزنى فساددىن ايرىنى اوزى طانوب، بىلوب، صابىلاب آلوى كىبى ھىچ نىرسە مۇحافىظە

ایده‌ماز» اوز وطنداش فادینلرینی مذکور علامه شو روشده توصیف ایته‌در: ایتالیا‌ده فادینلر ایرلرینه محبت ایتمودن باشقه ازدواج ایتدکارننن آوروپاده‌غی باشقه فادینلردن عفت‌سزراکدرلر. فرانسه‌دهده فادینلردنک حالی تقریباً شول روشده‌در. اما انگلیز، آمریقان، آلمان فادینلریندنک عفتلرینی مدح ایدوب تربیه و حیات اشلرنده کمال حریت واستقلال ایله فائده‌لغولرینه نسبت ایتمشدر. حجاب و حریت فادینلرینی محافظه ایدرگه ایکسپیده وسیله ایسه‌ده آرالرنده بیوک فرق واردرکه حجاب فادیننی آلت و طاوار ایدوب انسانیتکه جنایت ایدر. حریت انسانیتکه خدمت ایدر. فادیندنک عقلی و ادبی قوه‌لرینی ترقی یولینه سوق ایدر. آوروپالیلر فادین و فزیرینی شو درجه‌ده احترام ایدرلرکه حتی آنا فزینه کلمش و ایر فادیننه کلمش مکتوبلرینی آچا آلماز. ایرننک فادیننه کلمش مکتوبلرینی آچوی فرانسه «آدواتلر جمعیتی» آراسنک اون سنه اول مهم بر بچنکه سبب اولمش ایدی. مذکور جمعیت بو اش فادیننک حریت و شرفنی تحقیر اولدیغندن جائز کور مامشدر. درست کوب فادینلر اوزلرینه کلگان مکتوبلرینی ایرلرینه و ایرلریده فادینلرینه کورساتمکه‌لر. فقط رضالق ایله کورساتمک ایله فادینغه مکتوبنی ایرینه کورساتو واجب بر اش اولوی آراسنده بیوک فرق واردر. آوروپاده فادینلرینی احترام شو درجه‌ده ایرشمشدرکه بکرمی یاشینه ایرشکان بر قز اوزیگنه یاغود خادمه‌سیله بر لکده آیلر وسنه‌لرچه دنیاننک هر گوشه‌سنده سیاحتده بولنور. آنا و یقینلریننک فزیننک شرف و ناموسینه بر خلل کیترونی خاطرلرینه بویله کلماز. آوروپاده فادینلریننک ایرلریننک آرقداشلرینه باشقه آرقداشلری، فکرلری ایرلریننک فکرلرینه باشقه اولور. ایرلری منسوب اولمقان حزبکه نسبت اولنورلر. ایر فادیننک بو حرکتنه هیچ ناچار کوز ایله فاراماز. بلکه طبیعی حقوقندن عد ایدر. معیشتلری شو روشن ایکن اولریننک نظاملرینه هیچ خلل کلماز. فادینلرینه مذکور معامل‌لرده بولنور

آوروپالى امتلار بىزنىڭ فەقىھلەر مۇزاپىرلار مۇز قورقۇش قايغۇلاردىن
 ۋەبلاردىن باشقا پاشامكەلەر ۋەھر كۈن قوتلىرى ۋەعدىلىرى آرتۇمەندە.
 بىزنىڭ فەقىھلەر مۇز قادىنلارغە ھرىت ۋىرونىڭ ھىرلىرىنى اوزون ھىرلەر
 ايله سانادىلەر. قادىنلارنىڭ ايرلر ايله قاتناشولرى نىسبلارنىڭ قاتناشوينە
 سىب ۋەھر امتدە نىسب قاتناشور ايسە ھلاك اولور دىب بىر طاقم
 سىسپلەر يازدىلەر. اشته كوزمۇز آلدندە آوروپالىلر بارچەسى قادىن
 قىز ۋايرلر ھىياتنىڭ ھىر طورندە ھىر وقتدە قاتناشوب ھىركت ايتىمەلەر.
 قىزداش ۋوطنداشلر مۇز اولان نىسارا ۋىھودىلر كۈبىدىن توگل ھىجاب
 عادىتى طاشلاب قادىنلرىنى يوزلرىنى آچىق ۋايرلر ايله مەاملە ايتىمەك
 اصولندە تىرىبە ايتدىلەر. نردە ۋەدە ايدىلمىش ھىلاكت ۋنظامسىزلىق؟
 ھىقىق ۋواقىغە نىسبتە قىمەتسىز ھىياللارنى طاشلىق لازىمىر...

تجربە ھىرىتنىڭ انسان اىچون منىع خىر ۋادى كەمالىگە ايرشوينە
 يىگانە ۋسىلە اولدىغىنى كۈستىرمكەندە. ايرلارنى تىرقى ايتىدىمىش كى مەھم
 سىب ارادەلرىنىڭ استىقلالى اولدىغى كى ارادە قادىنلردەدە اولماز
 ايسە تىرقى ايدولرى مۇمكىن دىگىلەر.

غەيت اىر، انسانلر مېباشرت ايتماش يىگا بىر مۇسئلە افكار عومىيەگە
 عرض اولنور ايسە كىلاچىككە مەرفىت دورىنى ايله باقار. انسانلردىن
 باشقىلرى قىبول ۋتقىدىر ايتمازلر. مىزنىڭ اسكى ھالىنە باقى: مىزىلر
 سىياسى اسارتدە ھىرلەرچە ياشادىلەر. نىتىجەسىندە ھىياتنىڭ ھىر نۇسىبە
 تۇبان درجەدە قالىلەر. كۈن بىكون آرتدە قالوب اخلاق ۋعقلىرىنى
 اشلاتمازدىن ھىر اشدە تۇبان درجەدە قالوب قوت سىياسىيەلرى قوللرىندىن
 كىدوب مەھىشتلرى نظامسىز بىر ھالىگە كىدى. اسارتدىن ھىلاص
 اولدىقلىرىندە نە اشلىرگە بىلمازدىن ھىرىتدە قالىلەر. ھىر كىس ھىرىتنىڭ
 مەناسىنى آكلاماز ۋمىسخرە ايدىر، بىلكە ھىرىتنى ھىر كىس آغزىنى
 آور ايسە آناغە رىجىلر، مەھىشتلرىنىڭ نظامسىزلىقى ۋەھر بلا ۋمىصىبتىنى

حریتدن کوررلر ایدی. کوب کشیلرنڭ آغزندن مصرنڭ بختسزلگینه
 سبب حریت و مساواتدر سوزلرنی قولاغیز ایله ایشتنک. عاقبت هر
 کمگه تدریجی حریت تأثیر ایدرگه باشلادی. معیشتلرمزڭ نظامسزلغی
 حریت، مساواتدن باشقه سببلردن اولورغه کرب دبه باشلادیلر. عاقبت
 کوبهز حریت پرور اولدی و حریتسز حیات بوشدر، هبادر فکری میدان
 آلدی. تمام حریت اچروسنده يتشمهش بالالرمز البته حریتنڭ
 فائدهلریله فائدهلنه چکلر؛ حریت حیات و عمراننڭ اساسی اولدیغنی
 بله چکلدر. افکار عمومیه قادین مسئلهسنده شو نسبتدهدر. قادینلر
 حریتلرینه ایبه اولمش اولگی وقتلرده البته قادینلردن شکایتلر کوبایه چک
 هر بلا و جفانی قادیندن کوره چکلر. چونکه قادین اول دورده ملکه
 کسب ایتک دورنده اولوب زمان کچدکچه حریتنی استعمال ایدرگه
 عادتلنه چک. اوزینه واجب بولغان وظیفهلرنی آفرینلاب حس ایدوب
 عقلی و ادبی ملکهلری ترقی ایده چک. اخلاقنده عیب ظاهر اولدقچه
 درست تربیه ایله اصلاح ایده چک. چونکه ادبی اوسو ایله مادی اوسو
 آراسنده فرق یوفدر. بالا یوررگه اوگرانمازدن مقدم کوت اوستنده
 شوی، یوررگه تدریجی اولهرق اوگراندهدر. انسانده بالا کبی بر
 حالدن ایکنچی یخشیراق حالگه تدریجی اولهرق کوب اوکایسزاق
 و تجربهلر صوگرهسندغه انتقال ایتدهدر. بولاسه خلقتده آلسنویه چق
 بر یولدر. بوندن بز خلاص اولورمز، فاجوب قوطلرمز دیمک خیالدر.
 اگر بز مقصدگه ایرشمک املنده ایساک خداينڭ خلقتده گی بولینه
 موافقت ایدوب هر آغبرلقلرنی، مشقتلرنی تحمل ایدوب آلفه طابا
 حرکتلنمک لازمدر. اگر ترقیدن فاجار ایساک بالاسنڭ یفلویندن
 فورقوب بالاسنی یورودن منع ایدوب بالاسی یورودن محروم اولغان
 کبی اولورمز.

قاديىننىڭ اوزىنە تيوش نوسەلەر.

آروپا شەرلارنىڭ بىرىنە كەش شىرقلى قاديىن اشغال ايتىمش مەم موقەدىن عىجلەنوب بىزنىڭ اصطلاحمىزچە تىقسىم ايدىلمش وحياتنىڭ ەر طورىدە قاديىن ايلە ايرىنىڭ اشترىك ايدىوينە قىمسا اولمش داغلى وشارجى ايكىنچى تەبىر ايلە اونىڭ اچىروسنىڭ وطيشاروسندەغى مەيشت تىرىبىنىڭ آروپادە صىمىچ بىر قاعدە تلىقى اولنمادىغىنى بلور. آروپادىن آمىرىقاغە كىدوب سىياحت ايدىر ايسە كوزى كورمش منظرەدىن عىجلەنوب دەشت وچىرىندە فالور. مەلىكتىدە تىبىعى تلىقى ايدىلمش تىقسىم وحياتنىڭ پىراكىندە اولويلە حكىم ايدىر. قاديىنلارنى ايرلەر وظيفەسى، ايرلارنى قاديىنلەر وظيفەسى ايلە مشغول سانار.

آمىرىقالورنىڭ آروپاليلەر شىرقىلەرگە قاديىنلارنىە ظلم ايدىر وجدانسىزار دىبە حكىم ايتدىكلىرى كىبى آروپاليلەرگە قاديىنلارنىڭ حوقۇقلىرىنە ظلم ايدىرلەر دىبە تەمت ايتدىكلىرىنى ايشىدور. شىرقلى بىو كورىنىشىدىن اول وەلدە استىغراب ايدىر. سوڭرە اونطور؛ فىكىرلەماز. آروپاليلەر آراسىندە حاللارنىدىن خىبرىز اولەرقى مەيشت ايدىر. اكر غىزىنە وكتابلردە مەيشت واحواللارنىنى اوفور ايسە حقىقتىنە اطلاع ايدىرگە خاطرىندە هىچ شوق بولاماز. چونكى اوزىنىڭ مەيشتىنىڭ دىنيادە اىڭ كوزل مەيشت اولوى خاطرىنە اورناشمىش. لىكىن علمى انتقادگە عادىتلىشمىش حقىقت پىرور اجتماعى حادثەلارنى بو روشدە محاكەمە ايتماز. غىزىلارنىڭ بىرىدە «غوردون» خانمىنىڭ جىنايت محكەمسىدە كىشى اوتىرگان كىشىدىن مدافىعە ايتدىگىنى وآمىرىقا قىسىمسەلەردىن اولان «كارى رىنار» خانمىنىڭ «اوردا» شەرىندە قاديىن واپىرلەردىن عبارت بىوك بىر اجتماعدە خطبە سويلەدىگىنى بىر ژورنالده اوفور ايسە و «ستون» خانمىنىڭ «شىكاگو» دارالفونونىدە اقتصاد سىياسى مەلمەسى اولوينى بلور، وبونلەر

كبي بگلرچه قادينلر اولديغنى آكلار ووظيفه لرينى ايرلردن زياده مهارت ايله اداره ايتدكلرينه آشنا اولور ايسه نه اعتقادنده بولنور؟. شاعرلرينڭ ديدگى كبي: بزگه مقاتله و محاربه قادينلرغه ايتا كلاريني اوسترامك فرض اولدى، اعتقادنده مى اولنور؟. شاعر اوزينڭ زماننده غى قادينلرنڭ حاللرينى توصيف ايتدگندن معذوردر. لكن بز اوزمز قادينلرمز اوزون ايتا كلى كولماك، آلماس، برليانت كيودن باشقهغه ياراميلر اعتقادنده بولنومزده معذورمز؟. آوروپاده غى قادينلڭ حياتى قادين اوزون كولماك، اويون كولكيدن باشقهغهده يارايينه دليل اولورغه كفايه ايدر.

شاعرنڭ وصف ايتدگى شخص حقيقى قادين دگل بلكه حيواندر. زيرا دنياده وظيفه سز انسان بوقدر. بلكه دنياده غى هر حيواننڭ وظيفه سى اولوب حياتده تارتشو قاعده سيله محكومدر.

اگر قادينلرنڭ و ايرلرنڭ وظيفه لرى اهميت اعتباريله تقسيم اولنور ايسه اوچ قسم تشكيل ايدر. ١) انساننڭ حياتنى محافظه ايدر عمللردر. ٢) عائله سنه ٣) اجتماعى و ارفقه فائده لى اشلردر. درست تربيه انسان ايچون شو عمللرنى فرض ايدر؛ وشو طبيعى تقسيمنى رعايه ايدرگه مجبور ايدر. لکن حيات كركارينى ضامن و حيات احتياجلرنى ادا ايدرگه ضرورى اولان علوم و معارف عائله ايچون لازم اولان معارفدن مقدمدر. زيرا عائله واجبلرينى برنچى درجه ده گى واجبلردن باشقه ادا ايتمك ممكن دگلدر، عائله واجبلرينى بلورگه ارشاد ايدر معارف البته واجبات اجتماعيه كه خاص معارفدن مقدمدر. چونكه هيئت اجتماعيه نڭ كمالى اولرنڭ نظام و حسن اداره لرينه موفوقدر. بو اوچ نوع وظيفه لر شو ترتيب اوزره فرقسز اير و قادينلرغه بلو وشو تربيه ايله تربيه ليمك لازمدر. حاضر سياسى حقوق و آنلرنڭ ميزينلرندن بحث ايتونى ترك ايدلم. چونكه بن حاضر قادين ايله اير آرسنده حقوق سياسيه ده مساوات طلب ايتيمن؛ و ابدى قادينلر بو

حقوقىدىن منع اولنورلر فېكرىدە دە دېگىلم. بىلكە بىن ھېمىشە غومومى اشلىرىنى
 اداء ايدىرگە اقتدارلى ايرلىرگە محتاجەز. بو كۈندە مسلمە قادين ھېچ
 بىر نىسەگە استعداسز كۈب سنەلر علم و تجربە ايلە عقلنى تىرىيە
 ايدىرگە محتاجەز كە سوڭرە غومومى حيات ميداندىڭ ايرلىر ايلە مسابقە ايدىشور.
 شو سېدىن بو كىتابدە حيات غومومىيەگە تعلقلى علوم و معارفدىن
 بحث اولنمايەچقى. آنچق اولسكى ايكى قىسمىدىن كىنە بحث اولنەچقىر:
 قادينڭ طبيئەتدە نە قدر اختلاف اولنور ايسەدە ھېچ كىم، قادين
 اوزىڭ حياتىنى تىمىن و حيات انسانىيە ايجون ضرور و محتاج اولان
 قوتلىرىنى محافظە ايدىرگە وسيلە اولان عمللردىن مستغنى دىيە جىكم
 ايدەماز. قادينڭ دىيادەغى وظيفەسىنى نە قدر تەجىد ايدىر ايسا كى
 عائلە وظيفەلىرىنە تعلق ايدىر علوم و معارفنىڭ ضرور اولدىقىنى اعتراف
 ايدىر. بو تەقدىردە شو ايكى توغىگە متعلق علوم و معارفنىڭ فائىلى
 اولدىغى ثابت اولور. ھەر علم و تىرىيە قادينغە اوزىدىن مۇدافىئە و حالنى
 بىخىرتورغە وسيلە ايسە فائىدەلى در.

بىر نىڭ كۈبەز بىمشاق مزاجلى و بىدىنلى و ضعيف نىلى قادين اش
 مشقتلرنى تەمەل ايتمايدىگىدىن علم و عملگە محتاج دىگىل اعتقاد ايدىر.
 بو سوز ظاھىردە مەرحەمەت كىبى كورىنور ايسەدە حقىقتە قادينڭ
 غىبىتى باش مەكلىر.

ھىئەت اجتماعىيە مەزگە باقمىش ھەر كىس آرامزە قايغولى و اتقەار
 جىريان ايتىدىگىنى كورر. قادين ايلە اير كىچە و كۈندىز صوغىشماندە، آز
 بىر وقتلردىن باشقە وفتدە بىر فېكرگە كىلمازدىن دائىما دشمان اولدىقلىرىنى
 كورر. اير قادينڭ ضعيفلىگىدىن استفادە ايدىوب ھەر ملك و حقوقىنى
 سلب ايدىوب پالغىز اوزىگىنە فائىدەلىنىك آرزوسىندە در. اكر اير
 ايلە قادين آراسىندەغى مەكەمە و اتقەللىرى بىر كىتاب شىكلدە جەم اولنور
 ايسە قادينڭ حقوقىدىن مۇدافىئە ايدىرگە بىر نىچى درجەدە داليل اولە

بلور. فادین ایله ایر ازدواج یا بر ملك و باشقه اسبابلریله مصلحتلرینی برلشدرلر ایسه ایرنڭ برنچی مرتبهده قوتی مقدارنده فادیننڭ حقوقی سلب ایتمک خاطرینه کلور دییور ایسه مبالغه ایتماش اولورم. فادین ایسته باشینه کلهچک بلالردن غافلله، خراب اولمازدن بلالارنی ادراك ایده ماز. فایقینغه دوشدکن صوڭ آغلامقدن باشقه حیلله و چاره بوله ماز. نه اشلا رگه بلمازدن حیرتده قالور. هر مصرلی فادینلر «وجه قبلی» - روسیاغه نسبتله ترکستان کیی مصر مملکتنڭ بر کیسا گینه اطلاق اولنور - طرفنده شریعت فرض ایتمش میراث و ترکهدن محرومه ایديلر. «صعید» طرفنده اهلی محکمه لر تأسیس ایلانگه قدر شو روشده قالدی. محکمه لر تشکیل ایلمش وقتلرده فکرلری سؤال ایلمش والیلر برنچی دفعه اوله رق فادینارغه شریعت مقتضاسنجه میراث حقوقلرینی ویرمک لازم اولدیغی و بو حقوق بو طرفلرده بیوک آلهاشونغه سبب اوله چغینه حکم ایتمکه ایديلر. فادینلرنڭ حقوقلریندن معروم ایدلولری غریب بر شی دگل، خیال دنیاسنده یاشامکده اولان یازوچی یازو اوستالی اوستنده فادینلرغه اوزندانلرنده کوکللری طنچ اوله رق ایرلرنڭ هماهسته یاشامک لازمدر دیه بازار. درست کلغد اوزره سته هر نرسه نی قبول ایدر، و بو روشده خیالی نظریه لر ترتیب ایتمک مشکل بر شی دگل. فقط نظریه لرنی تحلیل ایلدوب واقعگه فیاس ایدرگه - عادتنامش یازوچی بو کیی مسئلهده زور مشقت کورر. فادینلر حقوقی خصوصتک بر فکر حاصل ایده چک اولور ایسه آلدنده غی واقعلرینی فکرلر نظریه سنی اولا بر قریه صوکره بر شهر واقلمیگه تطبیق ایدر. فادینلرنڭ هر طبقه سنی و بتون حال و عمرلرینی آلدینه کیترر. قزلر، فادینلر، مطلقه لر، ایرلری وفات ایتمش طوللر ایلدوب واقعگه تطبیق ایدر. مدرسه، او، باسو، دکان، هر اورنلر ده غی حاللرینی فکرلاب ایرلری،

بالالارى، يېقىنلىرى، چىتىلر ايله معاملەلەرنى فېكرلەر. قاديىنلەر حقۇقلىرىنە خواجه اولمىش باشقە مېلىكت قاديىنلەرنى ويونلردىن حاصل اولمىش آلماشنى وفائەلنۇنى محاكىمە ايدىر. كېمىش زمانلردە قاديىنقە عارض اولمىش آلماشنولرغە واقف اولور. بو ايسە كچوك بىر اش دىگل. نھايتىسز معلومات ومشاھىدەلرگە ئوقۇق ايدىر. بو قدر معلومات ايهسى اولان كىشى مسئلەگە قىطعى بىر حكىمە بولنەماز. چونكە فېكرى ظنى قاعدەلرگە بىنا اولنمىش مقدمەلرناڭ نتيجهلرناڭ تقريبى اولدىغىنى آڭلار. فېكرى ايله طابىدىقى معلومات ايله وقتلى عمل ايدىرگە قاعدە تاليف ايدىر. عمل نتيجهسى ومقتضاي حال اولمىق اوزىرە فېكرى تەدىل ايتۇدىن امتناع ايتماز.

خيالى نظريە ايهسى نظرنە اش باشقەچەدر. نظريەسنى حساب نظريەسى كىبى ابدى خطا ايتماز، فېكرنە بولنور. نظريەسنى اساسسز، مېھم معتالردىن: «قاديىنڭ ضعيفلىكى، ايرىنڭ قوتى، او، وطىشارو معيشتى كىبى» شېئىردىن تاليف ايدىر. حقيقى كىشىگە وانسانلرناڭ معيشتلردىن بحث ايدىرگە لازم كورماز. عقلىدە، خيال كورسكتان صورىدىن باشقە انسان صورتى خاطرئىنە كىلماز. شو سببىدىن قاديىنڭ كىنوچى، اىگوچى، هنر وصناعت ايهسى، باى وفقيرە اولوى، اوزىگنە يا عائلە آراسىندە معيشت ايدوى قىريە، شېر، صحرالردە طوروى خيالى نظريە ايهسىنىڭ خاطرئىنە كىلماز. كلور ايسە بويە عقلى خيالى نظريەلەر ايله تولدىغىدىن قىبول ايتماز.

اول حياتلى، احساسلى، وجدانلى قاديىن قىندە سوز سويىلەماز وبازماز. بلىكە خيالندەگى: يكرمى ايله اوتوز آراسىندە ماتور، نېچكە طبيعتلى، شهوت مزاجلى، اوزىنىڭ آرزوسىنى اجراء ايدىرگە اوزى يا ايرى بېوك ثروتكە ايدە اولدىغىدىن اشارت ايدوى كفايت ايدىر، اخلاقسز، حىلە وبىلاچى، هر فنا اشكە مىل ايدىر قاديىن قىندە بازار.

فنانق ايله بو قادين آراسنده سد اوله يق نرسه او زندانى، ابرلردن پرده لنودن باشقه هيچ بر شى بولاماز.

ذهنلرمزده قادينڭ بو صورتده تجسم ايدوى عربلردن آلدیغهن فكرلر نتيجه سيدر. عربلرنڭ حياتلرى صوغش و رزقلرى غنيمت اولمشدر. معيشتلرى صوغشسز مكن اولميان اهالى آراسنده البته قادينڭ درجه سى يوقارى اولماز. چونكه بو معيشتده قادين ايله ياريشه آلميدر. شو سببدن قادينڭ درجه سى و اعتبارى توشوب طوار و زينت آلتى صايلوب باشقه ماللر كى غنيمت ايدامشدر. بوندن كنيزاك و كوب قادين آلمق عادتى طوغمشدر.

عربلرنڭ حياتلرى صوغش و مدافعه دن عبارت اولديغندن قاديغه اش اولمادىغى كى تربييه بالانڭ جسمنى ايمزوب اوستروب صوغشچى بهادر ايتمك، عالم و فاضل اولوب يتشوى مطلوب اولمادىغندن قادينڭ عائله ايجروسنده ده خدمتى يوق عكمنده اولمشدر. عربلرنڭ حالى شو روشده ايكن شاعرلرى، فسه چيلرى، بلكه فقيه و عالم و فيلسوفلرى يازدقلرى كتابلرنده قاديغه حقارت كوزى ايله باقارلر ايسه عجب دگلدر. اشته شو سببلردن قادين مسلمانلر عقلمده شو صورتده تجسم ايتمشدر. كچمش زمانلرغه نسبتله بوتصوير دوغرى ايسه ده حاضرگى و كيلاچكلىگى حاللرگه نسبتله يالاندر. چونكه مسلمه قادينڭ حاضرگى حالى بگلرجه سنه اول اولان عرب قادينڭ حاليه اوخشاماز. كيوم، آشاو، اچو، عادات، اخلاق، احتياج و ضرورتلرى، الحكليه باشقه لشمشدر. چونكه حاضرگى اجتماعى و اقتصادى حاللر كچن و قتلردهغى صورتلرينه باشقه اولمش.

بو اوزگارشدن عرب قادينلرى ايچون لازم اولمغان احتياجلر طوغمشدر. عرب قادينى آرپا ايكمياگى، مامق كولماك، يوندن ياصلقان او ايله معيشتنده كفايه لشمش. طبيعى بوقدر معيشت زور معلومات و بيوك مهارتگه توقي ايتماز.

عرب قاديىنى قومی عائلە واجتەماع حياتىدە مۇتەئەسسلەپ ئولمادىغىنىدىن مەشىقتە ئاشلىرىنى ويوللىرىنى بىلمەش. ايرىڭ اسارتتە سىرتتە ياخود بىيىگە يىقىن بىر روشە داخلى اولمىشىر. فقط بىز حاضر آدملىر بىرسى اىكىنچىسىدىن امىن، صوغشور ومدافعە ايدىشور اىچون بتون اھالى مملكت لازم اولمىغان ووزقلىر مىز صوغشدىن باشقە يوللىر ايله بولنەچق بىر عىصر دە مىز. اولدە ايرلىرىڭ قىمتلىرى صوغشلىرىدە آلدىقلىرى غنىمىتلىر نىسبەتتە آر تۇر وكىمر، بىھادىرلىر ضەيفلىرگە سلطان اىكن حاضر دە حال باشقە لىشىمىشىر. صوغش مەىن عىسكىرلىر طرفىدىن احوال مۇصوصە دە گنە اجراء اولنمىقە در. اىتمىڭ قاديىن و ايرلىرىدىن عبارت قالغان افرادى باشقە روشە وباشقە يوللىر ايله تارتىشمىقە درلىر. بىعضىرى اىتمىڭ شىرفىنى علم وبىعضىرى شىروت وباشقەلىرى صناعت، تىجارت، زىراعت اصوللىرى ايله تارتىشوب مۇحافظە اىتمىكە درلىر. عقلى تارتىشولر اىچون مىدانلىر كىڭكايىدى. قاديىن ايرىكىبى عقلىنى وفطرتىنى مەعارف ايله زىننەتلادى قاديىنقە اير ايله تىگىز درجە گە ايرىشكانىگە قىدرى كون بىكون ترقى اىتمىك لازم اولدى. حاجتلىر كوبايوب قىصورتلىق ايدوب كىسالت ايدىنلىر ھىر نوع بلاء وانقراض ايله تەھدىد ايدىلدىلەر.

نوع بشر اىچون بىڭا صوغش قاپولرى آچىلدى. بىر شىھر خلقى كىسب يوللىرىدە ھىر نوع وسىلە وحىلە ايله مدافعە ايدىشور. ھىر صوغش بىكل بىر شى دىگل. عقلى وبىدىنى قوتلىرىنى صرف اىتو، قىلچىلر واولقلىر ايله اولتىرىشودىن زىيادە لازم اولور.

قاديىنقە طىبەعت دورى بىڭادىن كىلدى. او زىندانىدە مۇبوسە اولوب قالمىق مۇمكىن اولمازلىق درجە دە كوب احتىياچلىر عارض اولدى. مۇجبورى اولەرق ايرلىرى كىبى كىسب ومەشىقتە ايدىرگە مۇتەئەسسلەپ اولدى. قاديىن بو بىيوك تارتىشوب مىدانىدە مۇقلوبە اولوب ايزلودىن اوزىنى صاقلىر اىچون مەلومات ومەعارفكە مۇتەئەسسلەپ.

بو كونلرده ايشتمكمز فادينلر طاوشى و قچقرشلىرى، ايرلرمن بزلرگه نفقه ويرميدر ديه شكايلىرى و حاجتلىرى ايچون رذالتلرگه ارتكاب ايدولرى سوزمىنى تايد ايدوب درست اولويته حكم ايتدر. بو كى مسئلر فادينلنڭ عقلى و اوزى ضعيفدر ناقصدر كى سوزلر ايله حل اولمازلر. چونكه حيات كركلرى فاشنده ضعيف، قوتلى، بيوك و كچوك عاقل، عالم و جاهل بدر. بلسكه بو مسئلرني حل ايتوده اجتياجلرني اداء ايدمك ايرلرى يوق ياخود ايرلرنيڭ كسبلرى اجتياجلرني اداء ايدرگه كفايت ايتمهك عائله فادينلرنيڭ احوالندن بحث و كفايه ايدمك و ايتمهك فادينلرنيڭ عدلرني بلورگه توفق ايدر.

۱۸۹۷ سنهده اڭ صوك اجراء ايدلگان حسابقه فارغانده مصر مملكتنده هنر و صنعت ايله اشتغال ايدر فادينلرنيڭ عددى ۶۳۷۳۱ اولمشدر. يعنى يوز فاديندن ايكسى هنر ايله اشتغال ايدر. شو هنر ايله اشتغال ايدر فادينلرنيڭ طبيعى حامللىرى يوقدر. چونكه ايرلر فادينلرنيڭ ياخود قزارنيڭ بر هنر ايله شغله نولر يته رضاء اولمازلر. معيشت اسبابنى اوزلرى حاضرلرگه اقتدارلى ايسلر بونداى اشلرگه مساعده ايتمازلر. اوزمزيڭ وجدان و مشاهده مزگه قايتوب قارار ايساك حامللىرى اولميان فادينلرنيڭ مقدارى بو حسابدن كوب درجه ده زباده اولديغى بلوموز. چونكه بونداى عائللرنيڭ كويسى اوزلرنيڭ يقينلىرى اوستنده بلاء اولوب باشلر. بو صغفه بن ايرلرنيڭ كسبلرى فادينلرنيڭ وبالالرينيڭ تربيه سينه كفايت ايتميان عائللرنيڭ ضم ايتمن. بونداى عائللر كوب وقتلرده ايرلرى ايله دائمى نزاع و صوغشده بولتورلر. ايرلردن حرام خط و نفقه طلب ايدوب شرعى محكمه لر قاپوسندن آيرلمازلر. قاضى كوئينه ايكى غروش (۲۰ تين) نفقه تقدير ايدر ايسه اير رضا اولماز. كوب ديه باغرر. بوروشك گى فادينلرنيڭ عددى يوقاروده بيان ايدلمش فادينلرنيڭ عدندن آز دگلر.

جامىلىرى اولمىيان قاديىنلارنىڭ عددىلىرىنىڭ يۈزىدە ايكى نىسبىتىدە اولوينە
 تىسلىم ايدىر ايساك قاديىنلارغە قوتلى ايرلار ايله حيات مزاحمەسى بونلارنى
 حيات ميداننەدە وجودلارنى عمايه ايدە چك وسيله لرگە كرشونى وحاضرلنوفنى
 اجبار ايتمازمى؟. اوزلارنى موندای طارلقلردە ايكن عمايه ايدە چك
 تربيه وتعليمدن محروم ايتمك عدالتىمىدەر؟. ايرلارنىڭ وھىئت اجتماعىەنىڭ
 مصلحتنە بونلارنىڭ بو روشدە ضعيفە، فقيرە اولولرى موافق اولورمى؟.
 بز قاديىننىڭ اوشلارنىنە وبالالار تربيهسى ايچون حاضرنلدىگىنى،
 حمل، ولادت، ايمزىمك كېنى طبيعى عارضلرگە معروض اولدىغىندىن
 ايرلارنىڭ قوتلرى ايرىشكان هر عملگە قوتى ايرىشمايه چىگىنى بلەمز. بلكە
 قاديىننىڭ ھىئت اجتماعىەگە اڭ فائىدەلى خدمتى ازدواج ايدوب بىلالا
 طوغىدروب تربيه ايتمك اولدىغىنى آچق سويليمىز. بو ايسە بديھى
 هر كەمگە معلوم. فقط بو خدمت كفايه ايدىر اھلىلە قاديىنغە اوزىنىڭ
 معىشتى وبالالارنىڭ تربيهسى ايچون تعليم وتربيه ايله حاضرنلدىمك
 لازم دىگىل دېمك بىوك خطالقدىر دېمىز. چونكە هر شھردە ازدواج
 ايتەمىش ياخود مطلقە وايرى وفات ايتىمىش قاديىنلار واردىر. بعض
 قاديىنلارنىڭ ايرلارنى اولىسەدە فقير يا عاجز وبالقاو اولدىغىندىن حياتنى
 اوز كىسى ايله تامين ايدىرگە مجبورەدر. بو قاديىنلارنىڭ هر قايسى
 ايرلارنى وار ياخود اشدن مانع اۇ وبالا، رضاع وحمل كېنى طبيعى
 عارضلرى واردىر دېمك اۇ طشاروسىندىغى اشلردىن منع ايتمك جاىز
 دىگىلدەر. بز قاديىنغە ازدواج ايتمە، ايرىكنى وبالالارنىڭنى اۇدە براقوب ايرلار
 كېنى بوللردە معىشت ايدىڭ دېمىيورز. بز هر قاديىننىڭ اير قاديىنى
 وانا اولوينى كوكلمىزدىن سۈەرز لىكن بو آرزومىز كوب قاديىنلارنىڭ
 حامىلىرى وعائىلە وظيفەلرى اولماوينى خاطرمدىن چىقارمىدەر. بويە
 قاديىنلار حاضرىگى كوندە بىزنىڭ ھىكمتلرمىزدە آوروپاغە قاراغاندە نھايت
 درجەدە آزدىر. فرانسەدە سوڭقى حسابقە قاراغاندە. ۳۶۲۲۱۷ ازدواج

ایتمامش و ۲۰۶۰۷۷۸ یتیمه و ۹۲۴۲۸۲ بالاسز قادینلر وارد. یعنی فرانسه ده اشلرگه مجبوره و اشله دکده عائله لرینه ضررلری ایرشمايه چک بیش میلیون قادین وارد، بزنگ ملکترلر مزده ده مدنیت ترقی ایندکچه ازدواج ایتمیان قادینلرنگ عددلری آرتاق؛ بو کون یوزده ایکی نسبتنده ایسه یارین نیچه درجه لر آرتاچقد. چونکه اجتماعی حادثه لر طبیعت قانونلرینه تابعدرلرکه آنلر ایله کیلاچکده نه اوله چغنی بلمک بیک یکلدر. بزده آوروپا سیر ایتمک یولده سیر ایتمکده اولدغوزدن هنر ایهسی قادینلر شکسز بزنگ آرامزده ده آرتاچقد. آوروپاده ازدواج شرفده گیدن آزد. سببی ایسه آوروپالیلر بزنگ کبی ازدواج ایتمیلر. ازدواج ایده چک قادیننگ مدت حیاتنده رفیقه، هر اش وفکرنده و حسیاتنده شریکه اولوینی استهر؛ ایکنچی جهتن متمدن ملکترلر ده معیشت و عائله تربیه ایدر درجه گه ایرشمک آلدنده کوب قیمه لرنی پارچه لمق و کوب زحمتلرگه توقف ایتمگندن اونوز یاشنه ایرشمازدن مکن دگلدر. اولده بختلی اولوب تجارت و صناعتده بر مرکز فزانور یا ادبی خدمت طابدیغی حالده در. یوقسه کوبسی حیاتی نی بر معیشت یولی طابمازدن اونکارر. احتیاطاً آوروپالیلر عائله تربیه ایدرلک معیشت یولی طابمازلر ایسه اوله نمازلر. چونکه آنلر ازدواج ایدوب بر کشیننگ بختسزلیگینه سبب اولمق استه مزلر. بزنگ کبی جاهلرلر ایسه ازدواج علاقه سی فرض اینهش حقوقی احتقار ایدرلر. بکا فالسه ازدواج بزنگ آرامزده ده آزایورغه باشلامشدر. بن عادتده ازدواج ایده چک و قتلری کچمش کوب قز ویگتلر کورمک من. لکن بو عادت عمومی بر حالگه کلهشمی یا بعض یرلرده گنهمی بلمیورم؟ بو کونده محررلر بزنگ حالزدن و کیلاچکده گی معیشتزدن بحث ایدوب آوروپاده ازدواجنگ آزایوی و قادینلرنگ ایرلر اشی ایله اشتغال ایدولرندن شکایتلریننگ هیچ فائده سی یوقدر. چونکه بالغز شکایت

حالنى اوزگارتورگە كفايت اين ايدى اش بيك يكلايور ايدى. حقيقته
 بو اوزگارشلرنڭ سببى امتنڭ اقتصادى حالدر. امتنڭ اقتصادى حالنى
 استىگنچە اداره وحكم ايدىرگە هيچ كمنڭ قولنده دگلدر. درست مدنيتلى
 خلق آراسنده ضرورت ايرلر اشنى اشلرگە مجبور ايتمش فادينلر
 واردر. آنلر ايسە ايرلردن آنلر ايله ازدواج ايدىرگە هيچ كم رغبت
 ايتماش ياخود ايرلرى وفات ايتمش يا مطلقه فادينلردر. بو فادينلرنڭ
 هيچ قايسى هيئت اجتماعيه گە جانبه دگلدر. هر قايسى اوزىنى
 سوهر ومساعدە ايدر يولداش استەمش؛ قلبى اوزىنى تريبە ايدر
 بالا طوغدر مادىغى ايچون فايغو ايله طولودر. لىكن بارلقنڭ فاعده
 ونظامى كوب فادينلرنڭ بالفز معيشت ايدوب اوزلرنڭ وبالالرنڭ
 بلكە كسبدن عاجز بعض يقينلرنڭ رزقلىرى ايچون سعى وغيرت
 ايدولر ينى لازم ايتمش ايكن حيله نەدر؟ بزنڭ معترضلرمز ديبورلر:
 بىز فقيره فادينلرنى ايرلر اشنى اشلاو وانلر ايله قاتناشودن منع
 ايتەدگەز كىبى معيشتى ايچون ضرور اولغان علملرنى تحصيل ايتودنك
 منع ايتىمەز. چونكە ضرورت ممنوع بولغان نرسەلرنىدە مباح ايدر. بو
 فىكرگە جىمىسى انفاق ايتمشلر. حتى كتابى آرفاسنده اوزىنى علامە
 نىمىيە ايتمش ازهر عالميده بونارغە متفقدر. يوز آچو، وايرلر ايله
 قاتناشودن واشكە اهل ايدەك علملردن منع ايتەك فقيره فادينلردن
 باشقىستە خاصدر ديبورلر. ديمك بونلر حالت ضرورتدە بزنڭ ايله
 بىر فىكردەلر. اگر بونلر اوزلرى سويلگەن سوزلرنڭ معناسىنى
 آڭلاب واقف اولە ايدىلر بزنڭ فىكرمزنىڭ كلسنە قوشلورلر ايدى.
 چونكە بونلر ضرورت وقتنده حجابى طاشلاشق وايرلر اشنى اشلەمك
 درست ديبورلر. هر كشى تركلك تارتشوى ميداننك حاجت وضورنلرگە
 معروضدر. ضرورت واحتياج ايله اشلەنگەن اش فاديننى حيات ميداننە
 وباشقە خلق ايله تارتشورغە حاضرلى آلەيدر. بلكە اولدن اشكە

کوشورگه ووظیفه سنی ایفا ایدرگه استعدادلی اولوی لازمدر. بو استعداد ایسه تربیه، علم، اشکه آلموق، آدم لرنی امتحان ایتودن باشقه ممکن دگلدر. اگر فادین ضرورتکه یولغورغه حاضرلوندن، ضرورتکه دوشمازدن اول منع ایدیلور ایسه خلاص اولورغه هیچ بر وسیله طابماز. حاضرلوندن منع ایتمک هلاکتلیکگه تسلیم اولوندن عبارت اولور. ایرنک تربیه سی، معلوماتی ناقص اولسه حیات میداندنه ایزله جگنی ادراک ایدر زده فادین ایر کبی تربیه سز اولور ایسه نیچوک بو حسرت وهلاکت کوتلماز؟

فقیرک، طلاق، ایرنک وفاتی، کیاوگه بارماو هر کونده کورنوب طرفمده وکیلاچکده نه اوله جغنی بلمک ممکن دگل ایکن هر فادینغه بو کبی واقعه لرگه حاضرلنمک واجب اولور.

شو سببدن آتالرغه اگ تپوش نرسه فز لرینی شو واقعه لرگه تطبیق ایدرک ضرر لرینی دفع ایدوب حیات سعادت نه ایرشورگه حاضرلمکدر. آنا ایر بالاسنی نه درجه ده تربیه لر ایسه فزینده شو درجه تربیه ایتمک تپوشدر. تربیه لی فزنگ اوله ندکدن صوگ تربیه سی ضرر ایتماز. بلکه اوزی وعائله سی تربیه سندن استفاده ایدر لر، تربیه لی فز اوله نماز یاغود بر سببله طلاق اولنور ایسه اوزینک سعادت وراحتی یولنده معارفنی استعمال ایدوب بختیار اولور. کیرهک علوم و معارفنک مادی و کیرهک لذتدن عبارت معنوی فائده سی ملاحظه اولنسون هر حالده تربیه و علم لازمدر.

حاضر بنسم قولمده فرانسوز عالمرندن «پول دروزیه» ننگ «آمریقا حیاتی» نام کتابی وار. آمریقا فز لرینی شوروشده توصیف ایتهدر: «آمریقاده فز وایر بالالر بر مدرسه گه برابر بارر لر. بر صنفده قاتناشوب او قور لر. تنفس وقتنده برگاله شوب ریاضت ایدر لر. درس لر نی بتردکدن صوگده بو قاتناشو دوام ایدر. فایر یقالرده،

ھىز خانەلەردە، رېستوران، لىدە بىرلەر خىدمەت ايدىرلەر. آمىرىقا قىزلارنىڭ يوللىرىدە خىطىبەلىك ايدىر پاپاسلەر ۋە جەمئىيەت خېرىيەلەردە اعضاءلەر ۋە شەھەر ادارەلەردە رېئىسەلەر كۆپلەر. بو غەرىب عادت اوزىرە قىزلارنى تىزىبە اينولرندىن مقصدلىرى نەدر؟ بو تىزىبە ايلە قىزلار نىندىلى وظيفەلەر ۋە خىدمەتلەرگە خاسلەنلەر؟ سۇالندە بولنور ايسا كىز بو مۇسئەلىنى اطرافلى دوشىڭىز: چۈنكى قىز اولەنمازىن فالور ايسە حىيات ميدانندە اير كىنى اجتھاد ايدىرگە ۋە ئانڭ ايلە تارتشورغە مجبوره اولەچقىدر. بو خاللدە قىزغە انڭ موافق تىزىبە ايرلەر تىزىبەسىدر. اولەنوب مەيشتىنى ايرى اوستىنە آلور ايسە اوينى ۋە بالالارنى تىزىبە ۋە ادارە ايلە شىغلەنور. ھەر خاللدە اون ياشىندەگى قىزنىڭ كىلاچكىدە نە اولەچقى معلوم دىگل. بابالارغە بو مېھول استىقبال اىچون نىشلىرگە كىرگە؟ آمىرىقالىلەر قىزلارنى اولەنماش ۋە اولەنمىيەچك كوزىلە بافوب ايرلەر تىزىبەسى كىنى تىزىبە ايدىنى موافق كورمىشلەر. آمىرىقالى بابا قىزنى ھەر نرسەدە اوزىنە اعتماد ايدىرگە اوگرتەدر. اكر اولەنوب اير ايلە قول فولغە طوطنشەچقىلەر ايسە بو تىزىبە قىزنى عائلە خىدمەتلەرنى اداء ايدىرگە اهل ايتەدر. اكر قىز ايلە ازدواج ايدەچك اير بولنماز ايسە باباسى قىزى ھەقىدە راحت اولەچقىدر. چۈنكى قىزى حىيات ميدانندە ايرلەر ايلە تارتشورغە، سعادىت نۇقتەسى ايلە آراسىندەغى قىمە ۋە سىلەرنى پارچەلەرغە خاسلەدر. "

قىزنىڭ قاديىلەرنى اىچون خاسلەردە ايكى مەھم ھىز واردر: (۱) بالالارنى تىزىبە ۋە اوقوتو صنعتىدر. بو صنعت ايلە قاديىغە اوزىڭ خىياننى تامين ايتەك پىك يىڭلەر. قاديىن بو ھىزگە ايرلردن زىيادە استىعدالى ۋە مېھنەتلىرىنى علمىگە ايرلردن زىيادە جىلب ايتەك يوللىرىنى بىلەدر. مەلىكەتەزدە بالالار تىزىبە ايتودە اشانورلىق بىر قاديىن اولامادىغىندىن بولندى ھىزگە زىيادە مەتاجدر. اجنئىبە مەرىيەلەرگە احتىياچدىن قورقۇلمىق اىچون مۇتلەق بو ھىزنىڭ مەلىكەتەزدە انتىشارى لازىمدىر.

مصرده فادینلر ادارهسندہ قزلرغہ مخصوص مدرسہلر بولنماوی شایان نأسفدر. بو نقصاندن طولایی قزلرمنی اجنبی مدرسہلرندہ تربیہلرگہ مجبورمز. (۲) هنر ایسه طبابت صنعیدر. هرکس اوزینک قادین قزی خسته اولدیقه اوزمزدن طبییہلر یوق درجهسنگ اولدیقندن بیوک مشقتلرگہ دوچار اولمقدهدر. خصوصاً قادینلرغہ مخصوص خسته لک اولدیقه ایرلرگہ کوسترمک بیک مشکلدنر. طب ایله اشتغال ایدر فادینلر اولدیقنده نهایتسز فائده ایده جکری معلومدر.

طب فنی قادینلرنک استعدادینه موافقدنر. خسته خانه لرده وعائله لره آراسنده کورلمش تجربه لر فادیننک ایرلردن زیاده مرحمتلی وشفقتلی، ایرلر درجهسندہ آورولرنی دوالرغہ اقتدارلرنی کوسترمکدهدر.

فادینغه یندهده تجارت کبی آرتق فونکه توفی ایتیمیان ترتیب ونظاملی اشلرنی اداء ایدرگہ ممکندر. ایرلر قولنده اعتباردن توشکان کوب تجارخانه لرنک فادینلر قولنده رواجگه کینولری کورلمکدهدر. خلاصه فادینغه بونلر کبی وبونلردن باشقه ادبی هنرلر ایله اشتغال ایتمک ممکندر. مسلمہ فادین بو کون معیشتنده اوزی مستقله اولور ایسه اولرده خدمت یاخود بوللرده آرزانی قائده کینرمی تورغان نرسه لر ساتو کبی آور خدمتلردن باشقه سنی طابه آلمیدر. فادینلرنی ایرلر اشتغال ایدر اشلردن منع ایتمک بو کبی ناچار هنرلر ایله اشتغال ایدرگه مجبوره ونفیس هنرلردن محرومه ایدرگه وسیله کیندر. شو توبان درجه لی فادیننی یوقارو درجه گه چقاروب اوزینک قائده سی ایچون تربیہ لی اولوب حیاتی مدتندہ آرقداش بولوی احتمالیگنه اولان ایرگه طاوار بولودن قوتقارمق استیمز.

فادینغه حیات میداننه کامل کشی وایر قولنده اوینچاق اولو درجهسندن خلاص اولورلق تربیہ و علم ایله کرمک تیوشدر. سعادت وبختسزلگی اوز قولنده اولورغہ لازمدر.

بز نه ايچون: «بالالركزنى ازدواج ايچونگنه حاضرلهكز» ديهه نصيحت اينكان كشيلىرگه مقابله ايدهمز. شكسز بز بو فكرينى احتقار ومسخره ايدوب فارشى آلامز. چونكه اولاهر آورلق ومشقلىرگه يولفورغه انسان ايرشه چك سعادنگه ايرشورگه استعداد كسب ايتمك لازمدر. انسان معيشتنى كسب ايدرگه افتدارلى وگوزل اخلاق ايهسى اولور ايسه طبعى اير يا قادينى اولورغه استعدادلى اولور. نيچوك بز: بالالركزنى توشاك ايهسى اولورغه موافق تربيه ايدكز ديگان كشينك نصيحتنى قبول ايدهلم. يوقاروده سويلادگمز سوزلرنك نتيجهسى اولورق قادين اوزينك معيشتنى تايمين ايتوده لازم اولان اشلىر ايله اشتغال ايدرگه حقلىدر. بسو حق قادينغه ايكنچى بر حقنى اعتراف ايدرگه مجبور ايتهدر. اوده قادينك جمع فوه وملكه لرينى استعمال ايدرگه اهل ايده چك تربيه ايله تربيه لنويدر. بو سوزمزنك معناسى هنر قادينى ايرلر اشى ايله اشتغال ايدرگه الزام ايتو دگل بلكه حاجت وضرورت وقتنده اشلىرگه حاضر واستعدادلى ايتمك لازم ديمكدر.

عائله تربيه‌سى

ايچون قادينغه بلوى واجب شيلر

حاضرگه قدر لازم درجهده قادينغه اوزينك وجودنى محافظه ايدر ايچون لازم تربيه وعمللرئنى سويلادك. حاضر قادينغه عائله سنه فائده ايدر ايچون كيرهك اعمال وتربيه نى بيان ايتمك صدندنه مز. هر كس عائله نك نظام وترتيبلى اولماسينك قادين قولنده اولوينه انفاق ايتمش. لكن بو سوزى هر كم اوزينه بر تورلى باشقه فهمليدر. آدملرنك كوسى عائله فقير ايسه ايرينك وبالالرينك خدمتلرنه بولنهق، باى ايسه بو اشلىر اشلى تورغان خدمتچيلرگه مراقبه ايدوب امر ويرمك ديهه آكلامقدهلر. بو طائفه نك فكري شو نقطه دن

اوتىمىك. كۆپمۇ شو فېكرىدە اولدىقمىزدىن ھەر وقتىدە قادىنىڭ حقوفىنىە
 صارانلىق ايتىمىكەمىز. قادىنىنى خىرىتىدىن مخرۇم ايدوب خىيات كىركىزىنى
 اداء ايدىرگە استىعداسىز قالدردىقدىن سوڭك آتارىغە اشنىڭ دائىرسىنى
 طارلاشدرىق. حتى عائلە اچىروسىندەدە اش بىراقمادىق. بو ايسە
 قادىنىنى ترقى ايتىدەك شىلەرنىڭ بىرسى ايكىنچىسىنە باغلى، تىرىيەلى قادىن
 عائلەسىندە نفوذلى وتىرىيەسىز نادان قادىنىڭ خىدمىتىچىلەر باشلىقى اولان
 قادىن قىردە نفوذى اولمىيەغىنە دىلەل اولە بىلور. مىسلمانلەر قادىنىڭ
 خىرىتى ايلە فائىدەلىنوى واپىرلەرگە كىرەك اشلەر ايلە اشتغال ايدىرى عائلە
 اچىندە قادىنىڭ ذمەسىنە لازم اولان وظىفەلەرنى اھمال ايدىرگە سىبىدىر
 ظنىلە ايرى ايلە معاشرت واپىنى اداره وپالالىرىنى تىرىيە ايتودىن ھىچ
 نىسە منع ايتماسون دىيەرك قادىن ايلە دنيا آراسىنە ھجاب قويدىلەر.
 قادىنىنى پىردەلەدىلەر. لىكن نىتىجەسى خلاف مقصود اولوب چىقىدى.
 مىسلمە قادىن ايرى ايلە معاشرت، او وپالا تىرىيە ايتەك نەدر؟ بىلماز
 اولدى.. چۈنكى انسانلەرنىڭ ھەملەلىرى نە قدر مۇخلىف ايسەدە اصلى بىرەر.
 احساس وعلەمىر. اكر احساس وعلەمدىن عبارت بو اساس عالى ايسە
 اثرىدە او قدر عالى او قدر فائىدەلى اولور. اكر توبان درجەدە
 ايسە اثرىدە او قدر توبان وفائىدەسىز اولور.

بو كۈندە مىسلمە قادىنىڭ عائلە اچىندەگى وظىفەسى احساس وعلمى
 كىيى توبان درجەدە، فائىدەسىزدر. لىكن قادىنلەرنىڭ اوزلەرىنە
 وپىرلىگان وظىفەلەردىن عاجزە اولولرى تىرقىلەردىن ائىمىدسىز وتىرىنى
 ايتمازلەر دىيە ھىكم ايدىرگەدە سوق ايتىمىدىر. قادىنلەرنىڭ نەندىر تىرىيەسىز
 اولولرىنى بىلمەك استەر ايسا كۆز بالالەرنىڭ اولولرىنىڭ ھىسابىنە مراحىت
 ايدىكۆز. «حفظ صحت» ادارەسىنىڭ نىشىرى ايتدىكى ھىسابقە اطلاع ايتىم.
 ياشلىرى بېشىدىن كېچەمىش بالالەردىن «القاهەرە» دە مەككىدىن يوز قىرق
 بېشىن، القاهەرەدىن نىچە مرتبەلەر بىيوك اولان «لوندىن» شەھرىدە مەككىدىن
 ۶۸ اولوى معلوم اولدى. بالالەرنىڭ خىستەلىكلىرى، اولولرى خىياتلىرى،

قادىنلارنىڭ تىرىيەلىرى نىسبىتىدە قوللىرىدە ئىكەن بالالارمىزى جاھلار سوزى ايله نادان ايمزوى قادىنلار قولىنىە تسليم ايدوب فارچىلار نصيحتى ايله استىدكارنچە تىرىيە ايتدرو عقلسىزلىق، فكىرسىزلىك دىگلمىدەر؟ نادان آنالار اڭ بىوك بحار بەلر دە اولترامش كشىلردن نىچە درجەلر كىوب نىسبىتىدە بالالار اولترمىكەدرلر. كىوبسى بالالرىنىە كىتمى تورغان عمرلك آورو وچىرلر جىل ايتىكەلردىر كە بالا عمر بوىنچە اشىكە ياراماز، باشقىسىنىڭ باشىنىە عمرلك بلا اولور، اكر آنا بالانى آشانو كىيندرو، ياتقرو، يوقلاتو، اويناتونىڭ بالانىڭ بدىنىە تاثيرى اولوينى بلە ايدى حفظ صحت قاعدەسنە اعتبار ايدوب آورو لردن صافلامق مەكىن اولور ايدى. اكر بالاسىنىڭ بدىنى بىرمىكە اولان آورو سىبىسز نشأت ايتمادىكى واوزىنىڭ بالاسىنىڭ هر خىستەلگىدىن مسئولە اولدىغىنى بلە ايدى بالاسىنى هر خىستەلگىدىن محافظە ايدىرگە اجتهاد ايدىر ايدى. لىكىن علمسىز هر نرسەنىڭ اسباب و مىسباتىدىن نشأت ايتدىكى نەدىن بىلسون؟ بو اورنىدە بىن تامامىلە اوچىلر احاطە ايدىرلك درجەدە يازمىم. بلىكە مەجمل صورىتدە گنە يازام: بالانىڭ فقط بدىنى تىرىيە ايتىمك كىوب معلومات استەر. بو معلوماتنىڭ كىوبسى حفظ صحت قاعدەلردىن عبارتىر كە بو قاعدەنى يىكلىك ايله بلو باشقىە تورلى كىوب معلوماتقە توفىق ايدىر.

آناغە بالانى آشانتونىڭ حفظ صحتىكە موافق اولماسىنى بلىمك تىبوشدىر. چونكى بدىننىڭ سلامىلىكى بالاغە آزىق بىرونىڭ نظاملى اولوينە تعلق ايدىر. اعضالرنى خصوصاً مېيەنى احاطە ايتكان پردەلرنىڭ سلامت درجەدە اولوى آشانتونىڭ تىرىيەلى اولوينە باغلىدىر. عتى بعض طب عالملىرى آشانو و آشامقەدە باشقىلردىن آرتىق درجەدە قاعدەلى اولان ايتلر دىگر ايتلرگە قوتدە اوستون اولوب غلبە ايدىر دىمىشلردىر. آناغە بالانىڭ جىسمىنى حرارت و صوقلىقدىن محافظە اصوللىرىنى و بدىنىنى پاكلەرگە نىندىلىق صو استعمال ايتىمك كىركلىكى بلورگە و هو و قىياشنىڭ حفظ صحتىكە

فائدهلى اولوينى بلوب محروم ايتمازگه تيوشدر. باشقه اويقو اويون
كبي نرسه لرناك بالاغه تاثيرينى بلو واجبدر.

ايكنجى جهتن آنا بالانك اوزينك قوه عقلمه وادبيه سينك وظيفه لرنى
تمام بلورگه تيوشدر. عكس حاله بالانك اخلاقينك بوزلويينه سبب اولور.
مصرلى قادين بالا تربيه سنده شو درجه ده اهمال ايدركه اشندن نتيجه
كوتكان عقلى وار انسان اول اشنى اشله ماز. بالاسنى تشويش
ايتماسون ديه اويوندىن منع ايدوب بالاسنى اويوندىن طيونك اوسويندىن
توقتاو اولوينى بلماز. بالاسنى ناديب ايتك استمر ايسه بالا تعمل
ايتمازلك درجه ده قورقتور. بلكه بالانك خيالندن عمرى بويىجه
چقمى تورغان وهمى نرسه لر ايله تهديد ايدر. بالاسنه بر شى
مكافات ايله وعده ايدر ايسه ويرماز. بونك ايله بالانك قلمنه اشانماو
حسنى القاء ايدوب بالانچيلى ايدركه رهبر اولور. كوب وقتده بالاغه
آچولانور. قورقچلى طاوش ايله فچقروب گويا بالاغه اوزينى ضبط
وقوه لرينه حكم ايدركه اقتدارسىز اولوينى كوسترر. آنانك آچوينى
قابارتقان نرسه كوب وقتده اهميتسىز بر شى اولور. بالاسنده قورقو
كبي بر اثرلنو كورر ايسه فوچاغنه آلوب سويار، اوبهر، بالاغه بو
اشندن زياده اوكنوينى بيلدرر. مسكين بالا اولا آناسينك آچوينه
صوكره رضالقينه نه سببدن مستحق اولوينى بلمازدن حيرتده قالور.

بو ذكر ايدلگان وباشقه عيبلر آتالرده اولديغى كبي كوب
وقتلرده آنالرده ده كوريلور. نفس انسانينك طبيعتنى بلمادكلرندىن
بالالرينى تربيه ايتوده آنالر كبي قبيح ضررلى نرسه لر استعمال
ايدرلر. آنالر بالالرينى قبيح سوزلر ايله سوگارلر. بالا معناسنى
بلمازدن جاوبنده آناسى كبي قبيح سوزنى اورنلى استعمال ايدر ايسه
مسرورا اولورلر. بالانك زكوتنه حكم ايدرلر. شو قبيلىدن آنا بالاسينه
فائدهسىز بر اش قوشوب بالا طكلاماز ايسه حسسىز وحشى كبي

بالاسينڭ قاي يرينه طوغرى كلسه صوغار. صوغونڭ بار سببى بالاسينڭ
طىكلاماوينى اوزينڭ بيوكلگنه شاننه خلل كىتردى اعتقاد ايدىر.

اگر آنا اوزينڭ اشلهگان اشنى وبالانڭ كوڭلينه اورناشور
ايسه بيوكلگنده عادت اولوينى بلور ايسه البته بو اشلرگه ارتكاب
ايتماز ايدى. تربيه دن مقصود هر امر ايدلگان نرسه گه اطاعت ايتو
دگل بلكه اوزينه حكم ايدرگه عادتلمك و اوزينه خواجه اولو ايدكنى
بلور ايسه امر و قورقتو و صوغودن اجتناب ايدى. چونكه بو
وسيله لر بالانى اوزينه حكم ايدرگه حاضر ايدىر. آنچق آنا آناڭ
بالانى اقناع و عقلنى اشڭ آخرى ناچار يا يىخسى اولوينه تذبیه ايدوب
غير و شر اوزينڭ كسبندن اولوينى تمام آڭلانمق ايله گنه اوزينه
حكم ايدرگه بالا عادت ايدىر چكدر.

اڭ فائده لى تربيه كشىنى اوزينه حكم ايدرگه اوگراتودى.
بالانى اوزينڭ كيفنه و ميلنه قويوب مربي بالاغه اوزينڭ اشلردن
كىلاچك نتيجه لرنى نصيحت و ارشاد يوللو آڭلاتور. بالا نصيحتكه
قولاق صالماز ايسه ضررى بيوك اولماز ايسه ضررى بلكانگه قدر
كيفينه قويارغه كيره كدر.

طيو، قورقتو كى نرسه لرى، صبى اوزينى خطرغه سوق ايتى
تورغان حالردن باشقه سنده استعمال ايتمازگه تيوشدر. شو يول ايله
بالا اوزينه اشانه تورغان و اوزيندن هيچ كم مدافعه ايتى تورغان
كشى اولورغه حاضر ايتور.

بنم آنا آناغه بلدررگه استدگم نرسه لرنڭ خلاصه سى: بالالرده
كورلگان يالانچىلىق، قورفو، كسالت، حماقت كى عيبلر آنا آنالرنڭ
تربيه قاعده لرنى بلماولردن ناشيدىر. بو عيبلرنى ادبى وسيله لر ايله
ازاله بيك يىكلدر. بعضا طبي واسطه لر ايله ده ازاله اولنه بلور.
ذكر ايتدكم كى بالانى آورولردن و عيبلردن صافلامق كوپ

معلوماته محتاج ايكن بالانك طبيعتيڭ يخشيلغنه واقى اولمق وكوڭلنه
 گوزل صفاتلر اوترتمق يندهه كوبرهك معلومات ومعارفكه توفى
 ايدوى شهبه سوزدر. آدملرنك كوبسى تربيهنى قولاي نرسه ديه بلورلر.
 فقط حقيقتنه اطلاع ايدنلر تربيه كى بيوك معلومات وفكرگه ومشتقگه
 توفى ايدر هيچ بر نرسه طابه آمازلر. علم جهتندن تربيه انساننك
 جسمى وروھى اوسوينى بلوده محتاج اولان جميع علوملرگه موفوقدر.
 مشقت جهتندن ايسه بو قاعدهلرنى بالانك طوغان كونندن بلاغتگه
 ايرشوينه قدر بولغان حاللرينه تطبيق ايتوده صبر وايرنمازدن اشلرگه،
 ملاحظه ومراقبه ايدرگه محتاجدر. بنم بو سوزمدن هر آناعه بو على
 علملرنى احاطه ايتمك لازم اولوى اكلاشلماسون. بلكه هر آناعه
 بو علملرنك اصول كليهلرنى بلمك كفايه ايدر. هر آنا بو علملرنك
 اصول وفروعلرنى زياده بلور ايسه بالالرينى تربيه ايدرگه استعدادى
 زياده لشور.

اوقوجيلر تربيه گه دائر شو سوزلرمده آنالردن بحث ايتمايوت
 اهمال ايتدگمنى كورديلر. بو بر خطالقدن ناشى دگل بلكه تربيه
 آنانك ذمه سنده اولديغنددر. بالا كيرهك اير وكيرهك فز اولسون
 طوغان كونندن بلاغت سننه يقين بر ياشكه كانگاچه آناسندن باشقه
 بر رهبر طانيماز. هواسينه آناسى كورستكان صورتندن باشقه شى
 عرض اولتماز. بالانك كوڭلى آق كاغدركه آناسى استگان نرسهنى
 نقش ايدر. بالا اون دورت ياشكه ايرشدكده صحيفهلرلى طولوب كتاب
 اولور. «الفونس دوديه» نك ديدگى كى بو كوڭل صحيفهسى دولقدن
 صوك يازوچى كتابنى اوزگارتنه آماز. اوزگارتور ايسه آز بر نرسه گنه
 اوزگارتنه بلور. بو اسراردن طولاي آوروپايلر آنالرغه احترام ايدرلر.
 چونكه آنلر اوزلرينده اولان گوزل صفات واخلاقلرنك آنالرنك روحلردن
 اولديغنى بلورلر. آوروپايلردن هر كس حقيقت سوهر وهر گوزل
 اشكه ميل ايدر واوزينك شرفنى تقدير، فقيرگه مرحمت، غسته گه

حسرتلنور، هر اشنی قاعده ونظامگه بناء ایدر، دیننی وطننی احترام ایدوب کمالات طلب ایدرگه شوق ایدر ایسه کتابلرده یا مدرسهلرده بو صفاتلرنک ممدوح صفاتلر جهلسندن اولوینی اوقودقلرنندن دگلدر. اگر ادب اوقوتیلوب، حفظ ایتدیلوب بلنهچک بر نرسه اولسه ایدی، دنیانی اصلاح ایتمک بیک یسکل اولور ایدی. بلکه بو عالی صفاتلر والدهلرنک ارادهلری وبالالرنک طبیعتلرنده بو عالی اوصافنی یرلشدررگه وار فوتلرینی صرف ایدولرینک ثمرهسیدر؛ آنادرکه بالانک حواسینه قبیح صورتلر کورینوندن صافلاب تورلی شکلده گوزل نرسه لر عرض ایدر. یرده اولن طاموری برکدیگی کبی فائدهلی عادتلرنی کوکلنده برکدرر.

آروپا ملکتلرنده فادینلرنک اشلادکلری شو اشلر دنیاده آدم بالاسی اشلگان اشلرنک اک فائدهلسیدر. چونکه دنیاده بالالرنک قلملرینی پا کلمک وصالح کشیلر اولورغه حاضرلمک کبی فائدهلی برا اش یوقدر. بوندن هیئت اجتماعیهده فادیننک خدمتی امتنک اخلاقنی اصلاح ایتمک اولدیغی معلوم اولور. بو اخلاقلر امتلرنک ترقی وتاخلاقلرینه قدر تأثیر ایدر؛ وتأثیرلری نظام، قانون، دینلرنک تأثیرینه فائق اولور. شو سببلردن آروپاده فادیننک اجتماع وعائلدهگی درجهسینی تقدیر ایتیمان بولنماز.

آروپا فلاسفهسینک فادین حقیقدهغی فکرلرنی بو اورنده ذکر ایتونی مناسب کورمهز. «سپلمس» دیور: فادیننک نوع بشرنی تهذیب ایتوگه تأثیری هر استاذنک تأثیرندن زیادهدر. بنسم نظرمده نوع بشرده ایر مییه، فادین قلب منزلهسندهدر.» شیلر دیور: هر ایر اوزینک اشی ایله سعادتنک نهایتنه ایرشمش ایسه آنک یاننک محبوبه فادین بولنمشدر. «روسو» دیور: ایرلر، فادینلر استه دکلری کبی اولورلر. اگر ایرلرنی همت وفضیلت ایهسی ایتمک املنده ایساک فادینلرغه همت وفضیلت اوگرانک.»

«فنون» دييور: قادينلر مسؤل اولان وظيفه لر حيات انسانينك اساسيدر. قادين عائله نك هر اشني اداره ايتوى ايله اخلاقلريني اصلاح ياخود افساد ايدرگه اك زياده تاثير ايدر. امت خيال ايدلديگي كبي اوزيگنه قائم اوله قق بر صورت دگل. بلكه جميع عائله لردن تركب ايدر. عائله ني ايسه قاديندن باشقه كشي تهذيب ايدمه ماز.»

«لامارتين» دييور: قادين بر كتاب اوقور ايسه گويا ايرى وبالالارى اوقمشدر.

اشته قادينك شاننى تقدير ايدوب عالم لر، فيلسوفلر شويله على سوزلرني سويلامشدر. تاليف ايتمش كتابلر نده قادينك امتلر نك اخلاقلريني اصلاح ايدرگه تاثيرى اولويني بيان ايدوب سويلنگان سوزلرى احاطه ايدرلك در جهده دگلدر. غر ايدرگه بعض چيت لغتلرگه آشنا اولان باشلر بزنى قادينلر نك وظيفه لريني تقدير ايتوده مبالغه ايتمش دييورلر. گويا «تحرير المرأة» گه رديه يازمش ازهر عالمى شو سوزى ايله آنلر نك فكرلر ندىن تعبير ايتهدر: هيچ بر تاريخ و كتاب و خبرلر ده امتلر ندىن بر امت و دولتلر ندىن بر دولتك قادينلرى ايله ترقى و مدنيت كسب ايتدگنى ايشتكمز يوقدر. بو سنه لرده ترقى ايدوب علوم و معارفى و فائده لى هنر و اختراعلرى ايله اشتهار ايتمش آروپا دولتلرى آراسنده علوم و معارف ياخود هنر و صنايعله قادينلر ندىن قايسى بر قادين اشتهار ايتمشدر؟ بو سطرلرني اوقغان كشى ازهر عالمى و بونك امثالنى هيچ بر تاريخ و كتاب اوقمامش و هيچ بر خبر ايشتمامش ظن ايدر.

تاريخ اسملرينى ابدى، اوله رق يازمش هنر و صنايع، علوم و معارف ايله بتون دنيآغه شهرت يايتمش قادينلر نك عدلرى حسابسزدر. قالين جلدلى كتابلر بونلر نك ترجمه حاللرى ايله دولودر. تاريخده بيوك عمللرى ايله طانلمش قادينلر نك اعماللرينى صانارغه بو كتاب

مساعدہ ایتھمیدر. بلکہ فرصت بولنور ایسہ مستقل بر کتاب بازارمز. بو اورندہ شو قدرسنی گنہ سویلارگہ ممکن: هیچ بر علم و فن یوقدرکہ قادین اوزینک استعدادینی کورساتوب نوع بشر ایرشمش درجه گہ ایرشمامش اولسون. بن ازهر عالمی کبیلرنگ ذہنلرنی صالح سلفلرینک ناربخنی اوقورغہ دعوت ایدر مکہ الگ گوزل ومہم اثرلری ایلہ شہرت یاپمش مسلمہلرنی کورسنلر. بو مسئلہنی حل ایتمک ایچون ناربخقہ مراجعت ایدرگہ بویلہ احتیاج یوق. شو عصرمزده قادیلرنگ نہ درجه علوم وفنوننگ ہر فرعسنده ترقی ایدوب متمدن مملکتلرنگ ہر طرفندہ اسملری طائلدیغی معلومدر. «ماریہ منشل» قویرقلی یولتیز کشف ایتمش. آمریقادہ بیوک رصدخانہ گہ مدیرہ وفلک علمینہ معلہ تعیین ایدامش. بتون دنیاہہ کوب علمی اثرلریلہ طائلمشدر.

«کارولین ہرشل» یدی یلدیز کشف ایدوب اوندن جمعیت علمینہسی طرفندن آلتون میدالغہ استحقاق کسب ایتمش.

«تیریز دوبواؤیر» خانم «منخ» شہرندہ علمی جمعیتدہ اعضا اولوب جغرافیہ، طبقات ارض کبی فنون عالیہدہ بیوک اثرلر یازمشدر.

«صوفین جرمین» خانمک علوم طبعیہدہ بیوک اختراعلری واردر. اہل علم ہر قابوسی «میرکیزہ دوشاتلیہ» نگ فرانسدہ «نوتون» مذہبی نشر ایتدگنی بلورلر. «کلمنس رویہ» «داروین» مذہبی نشر ایتمشدر.

«مادام استیل» آلمانیاتی آوروپاغہ برنجی اولارق طائلمشدر. مادام «تارنوسکی» «لمبروزر» مذہبی روسیادہ نشر ایتمشدر. شو عصر

وکچمش عصرده قادیلردن نشأت ایتمش ادیبہ وفیلسوفہلرنگ حدی حسابی یوقدر. بو اورندہ تحریر وکتابت فنندہ ہر ایردن مسابقت ایتمش «لافایت» ایلہ «جورج سند» خانملرنی ذکر ایتونی مناسب کوردم. امتارنگ ترقیلری ایلہ قادیلرنگ ترقیسی آراسندہ ارتباط

زادرد ديگان سوزمىزنىڭ معناسى مباحرة قادينلر علمى اختراغلىرى
 وفلسفى مذهبلىرى ايله فائده ايدرلر دىماكدىن عبارت دگل ايكن،
 بو اعتراض يىزنىڭ سوزمىزگه وارد اولماز ايسهده ايضاخ ايتونى
 مناسب كوردىم.

ايكنچى عبارت ايله بر امت آراسنده عالم يا حكيملرنىڭ يتشولرى
 ايكى نورلى سببىدىن نشات ايدر حادثهلرنىڭ نتيجه سيدر. (١) وراثت
 اوزره كلىمش استعداددر. (٢) بو استعدادنىڭ اوسويىنه سبب اولان
 تربيهدر. امتلر آراسنده شو ايكى سبب وجوده كىماز ايسه علماء
 وفضلاء يتشماز.

بىزنىڭ بىرىچى درجهدهگى استعدادگه تاثير ايدرگه قوتىز ايرشماز
 ايسه ايكنچى وسيله ايله بالانىڭ طبيعتى اوسدرىرگه وىكسخالده
 ضعيفلشدرىرگه قولمىزدن كلور.

اشته شو بىرىچى تربيه قاديننىڭ قولندهدر. قادين هيئت اجتماعيهده
 شو خدمتى ايله بىوك درجه قازانور. قاديننىڭ تربيهسى بالارىغه خاص
 دگل. اطرافنده معيشت ايدر ايرلرگه تاثيرى كوز ايله كورينورلىك
 درجهدهدر. كوب قادينلر ايرلرىنه اشلرنده نجات تابارىغه وسيله اولوب
 راحت وطنچلىق اسبابىنى حاضرلشمىلردر. ايرلر اميدسىز بىر حالدهلر
 ايكن، همتلرىنى قوللاب قىللىرى راختلاندرمشلردر.

«استوارت ميل» «عرىت» نام كىتابىنىڭ باشىنه قادينى وفات
 اولدىقدىن صوك شو جمللرنى يازوب طبع ايتىرمشدر: «بن بو كىتابىنى
 بىكا شو يازدىقم فىكرلرنىڭ اىڭ گوزللىرىنى الهام ايتمش صدىقم وزوجه
 روحنه هديه ايدىم. آنىڭ حق وعدالت ايله اولان بىكا محبتى اىڭ
 بىوك ياردىمچى وآنىڭ استىحسان ايدوى بىم عملدىن آرزو ايتدىگىم
 اىڭ بىوك مكافات ايدى. بو كونه قدر يازدىقم شىلرده بىم خدمتىدىن
 اكسك دگل خدمتى ولردر. اىڭ بىوك اسقم بو كىتابنىڭ آنىڭ نظر

مطالعەسىدىن باشقە تېمەك ايدىلۇى اچقۇندىر. آنڭ ايله دىن اولۇمىش افكار عاليله وسلامت وجداننى ئعبىر ايدىرگە قلمىدە فوت اولۇر ايسە بىتون دىنيا اوزىمىڭ فىكرىدىن آنڭ مشورتىدىن باشقە چقىش فىكرىلردىن آرتق درجىدە فائىدەلىنۇر ايدى. «مشهور «پاستور» نڭ قادىنى علمى ھىر جىئلىرىدە شىرىكەسى اولمىشدر. «لەبىروزو» نڭ قىزى آناسى ايله علمى جىئلىرىدە اشتهال ايتىمىدەدر. مشهور «لەمارك» كوزىنى قالدىقۇندە قىزىدىن باشقە مەيشىتە ياردىم ايدىر كىشىسى اولمىشدر. قىزى اجرت ايله درسىلەر اوقۇتۇپ باباسىنى آصراب علمى جىئلىرىنى ئىمام ايدىرگە قىزىدە ايدى. يازدىغان ھىر نىسەلىرىنى يازا ايدى. نىتىجىدە لەمارك قىزىنىڭ ياردىمى ايله تارىخ تېمەكى علمىنىڭ اڭ بىوگىلرندىن اولمىشدر.

بو مىثال وغىرىلرندىن تربىھلى قادىنىڭ بالالار تربىھسىدىن باشقە وسىلەلەر ايله ايرىلرڭ مصلحت وسعادىلرلى يولۇندە ھىر تورلى خىدمىتلردە بولۇپى آڭلاشلۇر. ايرىگە قادىنىڭ پاندىدە كىچە وكوندىز، سىفرىدە، اقامىدە سىلامتىگىدە، خىستەلىگىدە عقللى وادىلى حىيات كىرگىلرلى بىلۇر وكىلاچك كونلرلى اچقۇن ئىروننى ادارە وصىحتىنى مۇحافىزە ايدۇپ شىرف وناموسىدىن مۇدافىئە ايدىر، اوزىنىڭ واپىرىنىڭ وبالالارىنىڭ فائىدەسىنى كوزاتۇر رىقىھ اولۇى قىدر بىوگ فائىدە وارمىدۇر؟

ايرى ياندىدە حىيات ھىبە ايدىر وصادىقتى ايله كوزى آلدىندە كىملىتىنى تىشخىص ايدىر ورضالغىنى فضىلىت وگوزىل صفاتلر وعالى اخلاقلر وسىلەسى ايله آرزو ايدىر قادىن اولماز ايسە جىئىيار اولۇرمى؟ - بىزنىڭ ايرىلر مىز شو بىوگ انقلاب واشلرڭ چىشمەلىرى اولان جىئىتىنى حىس ايتمازلىرى. اگىر بىزنىڭ آرمىدە شو حىسىيات قوتلىنماز، ايرىلر قادىنلرلى اھمال ايدۇپ تربىھسىنى قالدۇرۇپ تربىھ بوللرلىنى بىلۇر وكىلاچك كونلرلى دوشنۇر رىقىھ حاضىرلمازلىرى ايسە اتمىزنىڭ تىرقى يولۇندە سەئى وغىرت ايدىلۇرى بوش و فائىدەسىز فالەچقىدر. اشته شىرقىلرلرڭ وخصوصا مىسلمانلرڭ آرتقە

فالولرینڭ اسبابی شونلردر. اولاً اوقوچیلرغه نه عرض ایتیش ايساك
ایکنجی مرتبهدهده شونی عرض ایدرز. آنلردن رجامز فقط شولغنه:
کویسی «تحریر المرأة» نی اوقومازدن ردیه یازمش محررلری کبی
فکرلرمنی، فکرلمازدن قیما آرفلی طاشلاماگز.

بوکونده امت اسلامیه نهایت درجهده ضعیفلاشمش، دواسندن
برآن اول بحث ایدرگه لازمدر. اولاهر آورونی معالجه ایدر دوقتور
کبی بوخستهلکنڭ اسبابنی بلوب، سوڭره دواسندن بحث ایتک
لازمدر. خستهلگنڭ سببلری نهدر؟ - سببی افلیم یاخود دیانت یا
عائلدر. افلیم ایسه بو خستهلکگه سبب دگلدر. چونکه مصریلیر
مؤرخلر اعتراف ایتدکلری کبی، کوب علوم و صنایعهده باشقه امتلرگه
رهبر اولمشلر. بونلردن یونانلیلر سوڭره رومان، عربلر و آنلردن
حاضرگی آوروپالیلر آلمشلردر. مصرده دنیاده مشهور دیانت الڭ
اول انتشار ایتمش. بو کونگه قدری وبوندن سوڭرده آثاری باقی
قالهچق مدنیت ایله مصریلیر فائدهلنمشلردر. امت حاکمه اولوب نیچه
عصرلر اوز ملکتلرینڭ ادارهلرینه وباشقه اطرافلرندهقی ملکتلرگه
اییه اولمشلر. استقلالیتلری کیتدکن سوڭره نه قدر ظلم، مصیبتلر،
انقلابلر حاصل اولمش ایسهده اوز وجودلرینی محافظه ایتمشلردر. بو
ایسه، مصریلرینڭ حیاتی بر امت وباشقه امتلر ایله حیات میداننده
تارتشورغه استعدادلی اولورینه دلالت ایدر. مصریلرینی افلیملری
شریعتلر تأسیس وانواع علوم وفنون اختراع ایتودن مانع دگل ایکن،
افلیملرینڭ هواسی لطافت کسب ایتمش بو زمانلرده نیچوک مانع
اولسون؟. بینه حرارت افلیمنڭ جسم وبدنگه ضررلی درجهده تاثیر
ایدوی صحیح دلیللر ایله ثابت دگلدر. نهایت افلیملرینڭ اختلافندن
امتلرینڭ مزاج و اخلاقلری باشقه لشور. شرقیلرینڭ ذکاوت، تیز فهملک،
ذاکرلرینڭ فونلی اولورای ایله ممتاز اولدقلری هر کسکه معلومدر.

بو نفیس صفاتر آنلرده اکساک اولان توز چچیلک و اشلاکلیک اورنینه عوض اوله بلورلر .

شرفدهغی صالحن اولان اقلیملرنک اھالیسیده حرارتلی اولان اقلیملرنک اھالیسی کبی مدنیتده توبان درجده اولدقلرنندن مدنیتسزلیکگه اقلیملرنک اختلافی سبب اوله ماز . مسلمانلرنک مدنیتده آرتقه قالولرینک سببنی اسلامیتکده نسبت ایتمک بیوک خطاقلدر . عقلغه خطاب ایدر عمل وسعیگه قزقلدر بر عالی دیننی کم ترقیدن مانع دیه بلورلر . مسلمانلر اسکی وقتلرده دینلرنک مدنیتکده سوق ایدر دین مقدس اولوینه اشلری ومدنیتلری ایله دلیل اوله بلورلر . بو ایسه تاریخی دلیل اولدیغندن هیچ کم اشتباه ایتماز . درست دین اسلام، اصولندن بو کونلرده چقلرلدی . بدعت پردهلری ایله، پردهلندی . اوسویندن توظاب نیچه عصرلر اول ترقیسنندن کسلدی . دین اسلامک شو توبانلکده قالوی مسلمانلرنک حاللرینه زیاده تأثیر ایتدی . لکن آوروپا محررلری دینگه نسبت ایتمش مسلمانلرنک مدنیتده تأخرلری اوزی بر سببنن نشأت ایتماسی لازم کلدگندن دین برنجی درجدهگی سبب دگل بلکه ایکنجی درجدهگی سببنر . بناء علیه حاضردهگی مسلمانلرنک ترقیده آرتقه قالولری بو ایکی سببنن ناشی دگل . چونکه برنجیسینک هیچ تأثیر یوق . ایکنجیسی ایسه برنجی درجدهگی سبب دگل . اوله ایسه مسلمانلرنک حاضرگی حاللری اوچنچ سببنن نشأت ایتماسی لازم کلدگندن شکایت ایتماکن اولدیغمز سوء حالنی شوسببکده نسبت ایتمک لازم کلور . مسلمان مدنیتده توبان درجده اولدیغی کبی هندلی، قطایلیده توبان درجدهدر . یاپونلردن باشقه شرقیلرنک حاضرگی حاللری عائلهلرندن ناشیدر . چونکه انساننک اول دنیاغه کلوی ایله حواسینه عائله عرض اولنور . بالا عائله ایچروسنده ترتیب، عمل، علویت نفس، اینچه حسیات کورر

ایسه شو صفاتلرغه یابشور، ترقیگه برنجی آدمینی شو صفاتلر ایله آلاب ایر اولدیقهده ترقیسنه مساعده ایدرلر.

دیمککه، انساننڭ ترقیسی ایچون ایکی دور وار. بری حاضرگی دوریدرکه، بودورنی انسان بالالغنده کچرر. بودورده بالانڭ فکرینه ترتیب، نظام صورتلری اورناشور. گوزل اشلرگه میل قومسی طوغوب کمالاتنی سوهرگه کوکلی توجه ایدوب فوت بدنیهسی حرکت وبر نرسه دن ایکنچی نرسه گه انتقال ایدرگه عادتلنور. ایکنچی دور، عمل دوریدرکه انسان بو دورنی ایرلک درجهسندن آخر عمرینه قدر کچرر. بو دورده صبیلق وقتنده یاشرلماش حاللر اش ایله ظاهر اولورلر. برنجی دورده حاضرلک یوق ایسه ترقی درجهلرینه بنمک انسان ایچون ممکن اولماز. نه قدر مدرسه لرده علوم حفظ اینسون، ادبی و دینی تعلیملر کورسن، ایکی قنطلی کسلمش قوش کبی اولور. اچمق استهر ایسه یرگه دوشار. تعلیم استهر ایسه دینی یا علمی اولسون قلبه یاردم ایدر بر شی واستعداد اولماز ایسه، ایگون اوسدرمی تورغان یرگه ایگولمش گوزل اولرق کبی اولور. هیچ فائدهلی تأثیر کورلماز.

حاضر بزنگ بالالرمز وقتلرینی اوقمق، یازمق، اجنبی لغتلر اوگرانمک وسنه لرجه علوم مطالعه ایدرگه صرف ایدرلر. توبسان مدرسه دن یوقاری مدرسه گه کوچارلر. تحصیلرندن بوشانوب عمومی ترکک میداننه کررلر ایسه بز آنلر نڭ عالی حسیاتلی وگوزل اخلاقی ویویک همتلی ووجدانلی کشی اولورینی امید ایدرز. نفیس وقت وماللرینی صرف ایتمش تحصیلرندن فائده نئمک آرزو ایدرز.

لکن تأسف اولنورکه، امللر مزبوش قالور. ضیالی افندیلمز نڭ قلبلر نده میل یوق همتلری کچوک اولور. حسیاتلری تقریباً یوق، کوزلرینه گوزل کورنشلر اویماز. قبیح شیلردن طبیعتلری نفرت

اينماز . مرحمت يوق . بيوك كشيلىرىنى بيوك وكچوكلرىنى كچوك ايدوب
 طانيمازلىرى ، نه قدر فائدهلى اش اولسه ده اشلمازلىرى . بونلارنىڭ حاضرلىك
 دورنده تربييه وجدانلىرىنه اورناشماوندن باشقه هيچ بر سبب يوقدر .
 وجدان يالغز اوزى عملگه ترغيب ايدىر . وجداننى تربييه دن باشقه
 هيچ بر شى اوسدىرماز وقونلمماز . شو وجداننى قوتلو ايچون اوده
 آندان باشقه هيچ بر سبب يوق ؛ آنا بالاغه وطننى ، ديننى ، فضيلتلىرىنى
 احترام ايدوبنى تلقين ايدىر . كوكلنده گوزل اخلاقلىر وعالى حسياتلىر
 اورناشدىر . آناڭ بالاغه شو عالى صفاتلىر ايله كورينوب هر شيدىن
 زياده تاثير ايدىر . بالا آناسينه اول وهله ده فكريسز اولهرق تقليد
 ايدىر . سوڭره آفرينلىق ايله عادتلىق كوكلينه اورناشور . اگر بالالىق
 وقتنده گوزل نرسهلىر اورناشدىرلماز ويضى طبيعتلىر ايله طبيعتلىرلماز
 ايسه كوكلنده بو صفاتلىر وميللىر بولنماز . تربييه وقتى كچىك كدىن سوڭره
 تعليم ايله ادراك ايدىر ايسه ذهنده محفوظ قالور . كوكلينه تاثير
 اينماز ، درست حس واشكە ميل حاصل ايتدىرماز .

شو سببىدىن شاعرلىرىمىز قافىهلىر توزوب عشق وانڭ آچىسىنى
 وعنابلرىنى بيان ايدىرلىرى . اوزلىرى ، عاشق اولمازلىرى . خطيبلىرىمىز باشقه لىرىنىڭ
 قولاقلىرىنه وطننى سومك ووطن واجبلىرىنى اداء ايدىرگە قىزىقروب
 خطبەلىرى سويلارلىرى . اوزلىرى اداء اينمازلىرى . عمرلىرى دىن خدمته صرف
 ايتىش عاللىرىده باشقه آدملىرىدىكى قدر حسيات دىنيه بولنماز .

بن بوسطىرلىرىنى يازارلىكن «الهُؤيد» غزىتىسىدە عزىتو «ابراهيم بك
 هلباوى» نڭ آروپاغه سفرىدە پراخود اوستىدە يازدىقى مقاله سىنه اطلاع
 ايتىدىم . بو اورىدە ابراهيم بكنڭ سوزىنى شرح ايدىرگە لزوم كورلوى
 «كريد» آطه سنى كورگان وقتدە كوكلنده گى حسيات وشعورىنى درست
 بيان ايتويدىر . ابراهيم بك دىيور : «دولت عليه قولدىن آروپا آلوب
 يونان پادشاهىنىڭ ايكنچى اوغلىنه هديه ايتىدىكىن سوڭ بو جزيره نى

برنجی مرتبه کوردم. بو جزیره‌نی کچر ایکن بو آماشنوندن حاصل اولان حادثه لرنڭ شدتلی فایقولرینی وحسرتلرینی، شو جزیره مسلمانلارینڭ قائلریندن دریالر آغزلوب قتل اولندیقلرینی وباشلرینه کلهش ذلت وظلملردن صوڭ قوتلرینڭ ثورهسی اولان ماللرینڭ مصادره اولنولرینی فرداشینڭ حسرتیه حسرتلنور مسلمان کبی بنده فکولاب حسرتلنمک استمدم، لکن کوڭلم بدنمه حسرتلننه چک قان وقلبنده نأسف ایدرگه ومرحمتکه اورن طابه آمادم. وجدانمن بو طوگونڭ وحرکتسزلکه‌نڭ وباشهزه کلان فایقولر وحسرتلرگه بو قاراونڭ اسبابنی سؤال ایتدیگنه شاید بونڭ اسبابی باشمزغه بو کبی واقعه لرنڭ کوب کلوندن قتلبر خسته لنمشدر، حسرت ایدرک حسیات قالماشدر دیم. کرید مسلمانلرینڭ بو حاللرینه لایالیانه قاروم حقنده باشقه بر جواب خاطریمه کلدی ایسه کوڭلمده بر مرحمت وهیجان کیترمادی. بلکه بنی زیاده خجالتکه قالدیه یازدی. چونکه بنم خاطریمه ایکنچی بیوک واقعه‌نی کیتردی: اسماعیلیه گه کلمازدن اول آخرغی سفرم «سویس» یولی اوزرنده القاهره دن «ز فازیق» استانسه‌سی ایدی؛ بوندن ماشینه اسماعیلیه طرفینه توجه ایتمش ایدی. بو سفرم حیاتمه برنجی دفعه اوله رف ۱۸۸۲ سنه سنده انگلیز عسکرینڭ مدافعه خطی انتخا ایتدیگی «التل الکبیر» و «القصاصین» و «الحمسه» و «نفیسه» اوستمن سفرم ایدی. بوندا اورنلردن کچمک کوڭلرده نأسفنی قایناتور، استقلال ومملکتلرنڭ ضائع اولوینی خاطرلرگه کیترر ایسه ده کوڭلمده ألم وراحتسزک بوله آمادم.

اشته بو مقاله زکوت ووطن سومک ایله معروف اولان اڭ مشهور مصرلینڭ سوزیدر. بوندا سوزلرنی تصدیق ایتمک لازم کلور ایسه بزده بو اورنلرنی کوردکمز تقدیرده کوڭلمز مقاله صاحیبینڭ کوڭلندن زیاده اثرلنمایه چکدر. مقاله ایسه تسمیه ایتمش

بو طوگونۇڭ سىبىي ابراهيم بك نۇڭ نادان يا وطنغه مۇھىتنىڭ واجب اووينى بىلماي دىگىلەر. بك افندينىڭ فېھم ايتىدىكى كىيى كوپ قاينغۇلر سىبىي كوڭلەز نۇڭ فاطى لانويىدە دىگىل. چونكى توتاش قاينغۇلر كوڭلەندىن حىسپاتنى بىرمى وضعىفلاتىمىدەر. بىلكە حىسپات وشعورلرنى قونلاپ صىرنى تعليم ايتە وعزىمىلرنى قونىلدىر. بىلكە بو شعور سىزلىقنىڭ بو درجەگە ايرىشويى بالا وقتدە حىسپات تربيەسىنىڭ اهمال اولنويدىر. بونۇڭ نتيجهسى اولهوق تامرلر يەز بىر دىنبر واقع اولان مادى احساسلردىن باشقىسى ايله اشرىماز اولمىشدر. كوڭلەندە معنوى نرسەلرنىڭ تاثيرىدىن محروم اولمىشدر.

فرانسەدە ايسىكن فرانسوز عىسكىرلىرى دونىگان محاربه سىندىن قايتىدىنلارنىدە بىنم يانمىدە عىسكىرلرنى نىماشىغە چىققان ۱۰ ياشلارنىدە بىر بالا كوردىم. بايراقدار - فلانىنى كونارگان عىسكىر - آلدندىن اوتار ايكىن اشلاپەسىنى كوناروب بايراقنى احترام ايتدى. بايراقنى كوز كوروم بىرگە قدر كوزلرى ايله اوزاندى. بالانىڭ بو حركىتىدىن آلدندىن كچەش بايراقنى كوردىگندە آلدندە وطن تىجىم ايتدىكى وروحنىدە اوسمىش بار حىسپاتنى هيجانگە كىتىدىگىنى حىس ايدوب كامل كىشى ظن ايتدىم. بو ميدانغە اجتماع ايتەش اير وفادىنلرنىڭ حىسپاتى شو درجەدە طاشدىكە، بالالار كىيى حركىتلەردە بولنور ايدىلر. كوپ فادىنلرنىڭ يىكافلرنىدىن باشلارى آققان حالدە عىسكىرلرنى اوبار ايدىلر. ايرلر ايسە بىورلر وملى شعراى سويلەرلر، بوركارىنى بوللرغە طاشلار ايدىلر. بو كىيى كورىنىشلر وائلردە حاصل اولان حركىتلر، بالالرنىڭ كوڭلەرنىڭ وطن حىسنى اورناشدرر. فائىدە ايدىر. باشقىه فضىلتلرنى تربيە ايتودە شو روشدەدر.

مصرلنىڭ توبان درجەدە قالوى شو بىرچى تربيە يوقلىغىدىندىر. بىزنىڭ بالالرمز اولن اوسكان كىيى اوسار. كىيوم، طعام بىرودن باشقىه بىر تربيە وىرلماز. سودكلرى حيوانلرنى تربيە ايتىدىكلرى كىيى تربيە ايدىلر. بوندىن صونۇڭ بالانى نە قدر تربيە ايتىمك آرزو اولنور ايسەدە قوملىققە صالتمىش بناى كىيى اولور، يەرلور، فائىدە ايتىماز.

خلاصه، تربیه ایکی قسمگه بولنور: (۱) عقل تربیه سیدرکه، انساننڭ اذک فوله سیرینی عالمده گی حقیقتلرنی کشف ایدرگه توجیه ایدر. (۲) روح تربیه سیدرکه، انساننڭ اراده سنی خیرگه سوق ایدوب احساسنی گوزل شیلرگه میل ایتدر. بو ایکی نوع تربیه انساننڭ سعادت اچون لازمدر. عقلی تربیه مکتب، مدرسه لرده تحصیل اولنور. روحی تربیه ایسه، عائله اچندن باشقه یرده کسب اولنماز. بو تربیه، آنا عقلی وادی تربیه گه ایسه اولماز ایسه حاصل اولماز. شو سببندن مسلمانلر ترقی ایتمک استهلرلر ایسه قادینلرنی ترقی ایتدروده سعی ایتسونلر دیک. تأسف اولنورکه، مصر ایملر بو حقیقتنی بو کونگه قدر فهم ایتمادیلر. هند مسلمانلری هیئت اجتماعیه ده قادیننڭ درجه و اعتبارنی فیکرلریله بلورلک درجه گه ابرشدیلر. هند عالملرننڭ اڭ بیوکلرندن اولان «امیر علی قاضی» ایله «عنایت حسین» بو ادبی حرکت خصوصنده خدمت ایدرگه باشلادیلر. «امیر علی» «اسلامده قادینلر» نامنده بر مقاله نشر ایتمش. مقاله سی «المقتطف» مجله سینڭ ۱۸۹۹ سنه اییون و اییول آیلرنده نشر ایدلمش نسخه لرنده ترجمه ایدلمش ایدی. بعض سوزلرنی انتخاب ایدهمز: «امتلرنڭ ترقیلرینه قادیننڭ آرارلنده گی درجه و اعتباری کبی بر مقیاس بولنماز. هند مسلمانلری ترقی ایتمک استهلرلر ایسه قادینلرننڭ درجه و اعتبارلرنی بدایت اسلامده گی حالینه فایتارمق واجیدر.»

روسیاننڭ یکنار یخی، امتلرنڭ مادی و معنوی ترقیلرننڭ قادیننڭ تربیه و درجه سینه باغلی اولدیغنه آچق دلیلدر. روسیاده اشراف قادینلری ۱۸ نچی عصرنڭ بدایتنه قدر حجاب آستنده بلیکه ضیاء وهوا داخل اولمیه چق اولرده، تره زلرینه پرده لر سالندرغان، ایشکارینه محکم یوزاقلر سالنوب آچقچلری آتالرننڭ یاخود ابرلرننڭ کیسه لرنده، بر یرگه کوچرلمک لازم اولور ایسه حاضرده گی هند قادینلری کبی

حجاب آستنده پرده لىمش آر بالرده نقل اولنورلر ايدى. روس فادينلرى اسارتدن آزاد ايدلوب تربيه و علمده ايرلر ايله مسابقه گه كرسدكلريندن صوڭ فادينلر هيئت اجتماعيه لرينه اساس اولوب روسيا مملكتى دنيانڭ اڭ بيوك مملكتلرندن اولدى. معارف فياشى شرفده ايكن مغربكه انتقال ايتمش. يىگانن نورنى بزرگه مضر بدن آلفق واجيدى. هر كس فادينلرمزنى ترقى ايتدرمك بولنده و آرزوسنده ايسه تشكرلر ايدرز: خدای بىر قومڭ حالنى، مدنيتنى اولرلى اوزگارتمازدن آلامشدرماز»

اوقوچيلر! خليفه فادينلرى حاضرده گى شرق فادينلرى كىي كفنلرگه اورالوب طيشاروغه چقارلرمى ايدى؟ سؤالنده بولنه بلورلر. بىڭا فالور ايسه آنلر حاضرگى استانبول فادينلرى كىي قارتلىق علامتنى ياشرر و ياشلك ماتورلغنى كورستوريشمك استعمال ايدر اولمشلردر. بتون اعضالرينى سترايته تورغان «نقاب» و «خمار» سلجوفيلرنڭ سلطنتلرينڭ آخر وقتلرنده شائع اولمشدر. حاضرده هند و باشقه يرده گى مسلمان فادينلرينڭ استعمال ايتدكارى پرده، چاپانلر اولمامشدر. يوقارو طبقه فادينلرى ايرلر آلدينه حجابسىز چقموشلردر. عربلر پچلمش آغالرنى روملردهغى عادتنى آلوب «معاويه» خلافتى عهدنده خدمت ايتدره باشلامشلردر. معهود اولان حرم فادين قز دائره سى نظامنى اموى خليفه لرندن «الوليد» عهدنده ايتباس ايتمشلردر. نيرون العرب «المتوكل» وليمه وعمومى اجتماعلرده فادينلرنى ايرلردن آيرمق ايله امر چقارمشدر. لىكن فادينلر هجرتنڭ ۶ نچى عصرينڭ آخرينه قدر ايرلر ايله فاتناشمشدر؛ مسافر و قوناقلرنى فارسى آلوب آنسيت مجلسلرى ياصامشدر؛ تيمر كيوملر كيوب صوغشارغه چغوب قلعه لردن ايرلرى و فرداشلرى ايله برابر مدافعه ايتمشلردر. ۷ نچى عصر اورنالرنده خلافت عربيه منقرض اولديقهده عالملر قالقوب فادينلرغه آياق و قوللرينى كورستمك مناسب دگل ديه مجادلرگه كرسمشلردر.

«عنایت حسین» ایسه «مدارس» شهرنده گی «آداب اسلامی» جمعیتده خطبه القاء ایتمشدر. ۱۹۰۰ سنه ۱۴ ایلولده «المؤید» غزته سنده ترجمه ایدلمش ایدی. بو اورنده بعض بیرلرنی اقتباس ایتمک مناسب کورلدی: «بزرگه اڭ اهمیتی ایکنچی نرسه واردرکه، مملکت وامت آناردن باشقه ترقی ایتماز اولده قزلر تربیه سیدر. افندیلر! اگر سز فادین وایرلر هیئت اجتماعیه ده ایکیزک، ایکیمی بردن ترقی ایدر یا آرتقه قالور اعتقادنده دگل ایساگز ترقی و نجاخگه هیچ وسیله یوقدر. ایر وفادینلر برگه ترقی ایتمازلر ایسه امتزنگ مدنیتی اساسلی دیه حکم ایده مایز. بالا ایرنڭ آناسی اولوینی خاطرگزدن چقارماگز. آنالر نادان ایسه لر بالالرنڭ قیللرینه ادبی ونهیدی تربیه لر اورناشدره آمازلر. عقلرینی ترقی ویدنلرنی حفظ صحتکه موافق وسیله لر ایله فوتلی آمازلر. نتیجه ده ابدی اولر ق هر امتدن آرنده غی صفه فالورمز.»

هندده گی فقیه و عالمرنڭ یازدقلى شیلر ایله بزرنگ فقیه و یازوچیلر مز یازغان اثرلرگه باقکز. بزم عالمرمز فادیننڭ امتنی ترقی ایندررگه هیچ دخلی یوق. عبادت ایچون لازم اولان قرضلردن باشقه نرسه نی بلمک لازم دگل دیه حکم ایدوب حجابنی ینه بر درجه تشدید ایتمک ایله نصیحت ایدرگه باشلادیلر. بزرنگ کوستردگمز سعادت بولنی آوروپالیلرغه تقلید و آنلر اوزلریده فادینلرینڭ حاللریندن رضاء توگلرر دیوب اهالینی قورقورغه کرشیدیلر.

فادین تربیه سینه اعتناء ایدونی لازم کورستمش اجتماعی سبیلرنی آچق بیان ایتدک. آنڭ اخلافمزنگ ملکسی و آدابمزنگ آنڭ فولنده اولوینی و امتلرنی خیر و شرگه فادین سوق ایتدگنی و آنڭ علم و عقل و ادب ایسه اولمادیغنده بو بیوک اجتماعی وظیفه نی اداء ایده مایه چگنی آچق سویلادک. بو سوزلرمنی آوروپا فادینلرینڭ حاللرینه آشنا

اولدىقن صوڭ يازدىق. آوروپالىلرنىڭ بىزدن اوڭ سلوك ايتىش بوللرى ايله بارمق بىزگە دە عيب و ضررلى دگل. چونكى آوروپالىلرنىڭ كون بكون مەنىقە تىرقى ايتىدكلرى كوز آلدەمزدە در. قادينلر حقوقلرئله فائىدەلەنەش مەلكىتلر كمال مەنىقەكە ايرشەچك امتلرگە رەھبەر و دليىل كېيىدر. ايكىنچى جەھتدىن قادينلرنىڭ حقوقلرئىنى احترام و رعايە ايتەمەش امتلر بىر درجە دەلەر. افلىملىرى، جنسلىرى، دينلرى باشقە اواسە دە مەنىقەسىزلىككە بىر روشەلەر.

آوروپالىلرنىڭ قادينلرنىڭ حاللىرىدىن راضى اولماولرى و بعضى طلب ايتىدكلرى حقوقلردىن شكايىت ايتىدكلرى بىزنىڭ بو موضوعمىزغە باشقە در. حاضر بىزنىڭ مەلكىتلەرمىز دە موضوع بىت اولان قادينلر مەسئەلىسى بعضى آوروپا مەھرلرنىڭ يازغان نەرسەلرئىنە باشقە در. چونكى بىز حاضر قادينلەرمىزغە حرىت جەسەمە و شرعىيەلرئىنى اوللرئىنى تىرىيە ايدىرگە اهل ايدەچك علم صورىمىز. آوروپالى نە قدر توبان درجە دە ايسە دە قادينلەرغە بو حقوقلرنىڭ كىرگەلگىنى انكار ايتىمىدر. آوروپا مەھرلرنىڭ بعضىلىرى شكايىت ايتىكان نەرسە بعضى قادينلرنىڭ حقوقلرئىنى سۇ استعمال ايدىلورى و ايرلر ايله ھەر حقوقى سىياسىيە دە مساوات طلب ايدىلورىدر. بىزگە بو سوزلرئىنى رەيە اولەرق يازمق فەكرسىزلك و بىوك غطالقدر. بىزنىڭ يازوچىلەرمىز يازغان نەرسەلرنى شىرق حكومتلىرى، شىرق بالالرنىڭ سوز و يازو واشدەگى خرىتلرنى طارطوب اوللرئىندە استعمال ايتىدكەلەر ايدى. عىتى بو فەكلر مەسئەلنلرنى اجتھاد ايشكارئىنى قاپانوب دىن حكەملرئىنى زمان و اورنلرنىڭ اوزگاروى ايله امتنىڭ احتىياج و ضرورتلرئىنە تطبىق ايتودىن مەنغ ايتىدىلەر. عەومى قاعدەلەر كىتاب و احادىث صەبجە قىرارگىر ايتەش اصوللەرغە مئخالف اولدىلەر.

عەين بو فەكلر آتالرنىڭ بالالرنىنە شىدت و وجدانسىزلىق ايله مەاملە ايدىلورئىنە سەبب اولدىلەر. بو سىخىق فەكلر حاكەملرنىڭ ايت، اولنلر

وباشقە نرسەلەر ساتوچىلار يەنە قىيىنلىرىنى بىلگىلىمەز دېيە مۇخسۇس وىر گولر تەيىن ايدىرگە سىب اولدىلەر .

بولونىڭ ھەر قايسىنىڭ سىبى بىشرىتنىڭ بىش حاللىرىندە كورلەش ضررلىرىنى ازالە ايتىمك امليدىر . بو غفلتلىرگە كوب وقتدە سىب ، آدملىرگە فائىدەلىرى معلوم اولمازدن ضررلىرى غنە ملاحظە ايدوب سطحى حكمدە بولنەقدىر . نقرت ايدىرگە عادت ايتىش نفس بىش بولونىرى نىچوك اولسەدە ازالە ايدىرگە شروع ايدىر . اول امردە ازالە ايتوگە اك يىنگل وسىلەسى شدت وقساوتىدەر . اشتە سطحى ملاحظە شونى اقتضا ايدىر . لىكن فىكر ايدىلرى انسانىت بولندە رعايدىسى واجب اولان خصوصى قانولونىڭ حكملرىنى حىيات انسانىەنىڭ افراد واجتماعدە اوسوى اچون اعتبار ايدونى لازم كوررلەر . بو قاعدەلەرگە مخالفت ايتونى افراد وھىيەت اجتماعىەگە ضررلى اولدىغىنى بلورلەر .

بو سوزلر آكلاشلور ايسە قادينىڭ حرىتىنى سلب ايدونىڭ عقلى وادىي قوھلرىنىڭ اوسو قانونىسە مخالفى اولوى آكلاشلور . قادين سۇ استعمال ايدىر دىيە حرىتىدىن محرومە ايتىمك بىش قادينلەرغە فاراغاندە موافق ايسەدە عمومىگە نسبتە بىوك ضرردىر . قادينلر صىفىنىڭ ملكە وعقللرىنى اوسودن منع ايتىمكىدەر .

خلاصە بىز فىكر وعقللرىنى تربيە ايتىدىكىن صوك قادينلەرغە فىكر وعمل حرىتى وىرودن قورقۇمىمەز . چونكە آوروپا قادينلرىنىڭ بو كون طبع ايتىدىكلىرى جەمىع حقوقلر وىرلو مسئلەسنى حل ايتو آغر بر مسئلە دىكل ؛ كىلاچكە عقل وعدالت ابلە حكىم اولنەچقىدەر .

بلىكە بىش كىشىلر بو قادينلر انتقال ايدەچك دورلر نە وقت بىتەچكىدەر سۇالندە بولونورلر ؟ بو ايسە مېھول بر سردىرگە حكىم ايتىمك انساننىڭ قوتى خارچىندەدر . ايرنىڭ ايكى يوز سىنەدن صوكرەدەغى حالى معلوم اولمىقان كىبى قاديننىڭ دە اول وقتدەغى حالى معلوم دىكلدىر . فقط انسانىتنىڭ كىمالىگە ايرشوى معلومدىر . بىزگە انسانىت بولندە وار قونەزنى صرف ايدوب اجتهاد ايتىمك لازمدىر .

تربیه و حجاب

حجاب حریت شخصی که منافی اولوب قسادن حجاب آستنده ایکن، شریعت محمدی و وضعی قانونلر اعطاء بیورمش فائدهلر ایله فائدهلنودن محرومه اولور. شریعت اوزینک معیشت اشلیرینی ایملر درجهسندده اداره ایدرگه کفایت ویرمش ایکن اداره ایدمه مایه چک و مسجونه حکمنده اوله چقدر. شریعت نظرندده قادین ایرگه مساوی درجهده اولدیگی کیی فانونده، قادیغه ایر کیی فائدهلنورگه حقوق ویرمشدر. حجابنک عیبی بالقز شوندنغه عبارت اولسهده حقوقلرینی احترام ایدرگه میل و حریت لدتنی طاطغان طبیعتلرگه نفرت ایدرگه کفایه ایدر ایدی. لکن حجابنک ضررلری ذکر ایدلگان ضررلرنک فوننده، قادین ایله تربیه سنی کامللمک آراستنده قیمادر. قادینک تربیه سی ضروری و هیچ استغناء ممکن دگل ایکن قادیغه مناسب تربیه نه در؟ ایرلر کیی تربیه ایتمک مناسبیدر؟ یا قادیغه مخصوص بر نوع تربیه وارمیدر؟ حجاب آستنده ایکن قادیننی تربیه ممکنیدر؟ یا خود حجابنی برتمک و تربیهده یکا علوملردن اخذ ایدلمش قاعدهلر ایله عمل لازمی؟ یا خود اسکی مدنیت اسلامیه اصلینه مراجعت ایدلورمی؟ بو مسئلهلر کلیسی تربیه و حجاب بابنه داخلرلر. بو مسئلهده کچن سته کوب محرزلمز آراستنده مباحثه و مجادلر اولمش ایدی. حاضر ایسه بن یگان اوز فکرلرمنی آچق سویلامک صدندنه من. برنچی مسئلهده بن قادینک تربیه سنی ایرلر تربیه سندن کیمتونی مناسب کورمیهن. جسمی تربیه جهندن قادین ایر کیی صعتهکه محتاجدر. یقین ایرلرگه ریاضت بدنیه «ژیمناستق» ده آوروپا قادیملری اشتراک ایتدکلری کیی اشتراک ایدولری لازمدر. بالاسق وفتندن عادت ایدوب آیرلمازدن استعمال ایدرگه عادتلنک تیوشدر. عادتلنمازلر ایسه غسته کلرگه معروض اولورلر.

چونکہ طبعی قانونلر جسمنڭ حاصل ایتمش شیلری ایله ضائع ایده جک نرسه لری آراسنده موازنه اقتضاء ایدرلر. اگر شو میزان یرینه کلامز ایسه صحت بوزلوب بدننڭ نظامنه خلل ایرشور. جسم قوتلرینی استعمال ایتمازدن اهمال ایتودن حاصل اولمش غسته لکلرنڭ ضررلری قوتینی صرف ایدوبده اورنینه آرق ایله قوت جلب ایتماودن حاصل اولان آورولرنڭ ضررلردن اکسک دگلدر. قادینڭ بر مرتبه بالا طوغدرغان وقتنده چکدگی عذاب ومشقتلر ایرنڭ عمری بوینچه کوردگی زحمتلردن بلکه زیاده اولور. قریه قادینلری کبی اشلرگه ویا که هوالردن فائده لنورگه عادت ایتمش بدنلری سلامت ومزاجلری قوتلی اولان قادینلردن باشقه سی تحمل ایتماز. حرکت، هوا وقویاش ایله فائده لنودن محرومه اولان شهر قادینلری بو مشقتلرگه تحمل ایده مازلر. شو سببدن بریچی مرتبه بالا طوغدردقدن صوڭ غسته اولورلر. کوبسی هلاک اولورلر. بونلردن نفاس وقتنده وفات ایدنلرنڭ عددی بگده اوتوز نسبتنده در. قادینڭ اوزینڭ صحتینی، هلاک وغسته لکلردن محافظه لازم اولدیغی کبی بالالرنیده آورولردن صافلامق لازمدر. آنادهغی هر غسته لک وراثت ایله بالاغه انتقال ایدر.

ادی تربیه جهتندن ینه قادینڭ تربیه سی ایر تربیه سی کبی اولمق لازمدر. چونکه طبیعت قادیننی نوع بشرنڭ آداینی محافظه ایدرگه صایلامش؛ و اخلاقلرنڭ اداره سنی قادین قولینه تابشرمشدر. شکلسز، نقشسز کوکلرگه هر توری اخلاقلرنی نقش ایدر. بالالاری آراسنده بو اخلاقلر انتشار ایدوب علاقه لری اولان هر کسکه سرایت ایدوب عائله گه اخلاق ایکن بتون امتکه اخلاق اولور. بو ایسه ایزگو قادیننڭ امتنه ایزگو ایردن آرتق درجه ده فائده لی وبوزق قادیننڭ آرتق درجه ده ضرری اولوینه دلیل اولور. شاید بو آدملرنڭ هر زمانده کوکلرینه اورناشمش قادین بر فنالق ایله بویالور ایسه

ايردن آرتق درجه ده قدرندن توشار و فضيلت قادينىڭ درجه سنى ايردن آرتق كوتار ديدكلرى سوز گه ده سببدر. آرتق تربيه نىڭ ايكنچى نوع سنىك سوز سويلا م ك لازم كلور كه اولك تربيه عقليه در. بوتربيه ايسه علوم و فنون اوقومقدن عبارتدر كه، انسان بو وسيله ايله وارلق دنياسىندى نرسه لرنى بونىڭ ضمنىده اوزىنى بلور.

حقيقتنه اطلاع ايدر ايسه اوزىنه فائده لى اولان نرسه لرنى معرفت ايدوب لذتلور و بختيار اولوب معيشت ايدر. علم گه محتاج و آنىڭ ايله فائده لنوده قادين اير كميدير. كائناتنىڭ اسرارىنه و عجائبه اطلاع ايتوده مبدئى و نهايتنى آڭلارغه شوقلاندولرندى آيرما يوقدر. قادينىڭ اشتغالى نه قدر كوب اولسون عقلنى و اوزىنى تهذيب ايدر گه وقت تابه بلور. كونلرنى بوشقه صرف ايتمش قادينلر مز اوندىن بر نسيبىندى گى وقتلر ينى مطالعه گه صرف ايدر لر ايسه امت اسلاميه بونلر سايه سنده ترقى ايدر ايدى. قادين يازو، اوقومق چيت لغت بلوى ايله تربيه سى مطلوب درجه ده اولماز. بلكه طبيعت، اجتماع، تاريخ فنلرندن عبارت اولان كائناتنىڭ حر كىتىدى انساننىڭ احوالدىن بحث ايدر علملرنىڭ اصول كليسه سنى اطلاع ايدر گه محتاجدر. حفظ صحت فانوللرى و اعضالرنىڭ وظيفه لرىنى بلمك بالالار تربيه ايدر ايچون لازمدر.

بو تربيه دن انىڭ مهم نرسه قادينىڭ عقلنى حقيقتدىن بحث ايدر گه شوقلاندولر مقدر. ينده قادينغه او تربيه نى، آش حاضر لىك اسبابنى بلور گه تيوشدر.

قادينىڭ ذهنىده فنون جميله گه شوق ايدر گه ميلنى آرتدر غه و ذوقنى تربيه ايدر گه اعتناء ايتما ك انىڭ مهم شيدر. اوقوچيلرنىڭ كوبيه سنىڭ قزلر غه موسيقى و رسم تعليم ايتونى مكروه كوردكلوينى بلورم. بونلرنىڭ كوبيسى موسيقى تعليم ايدونى ملاهى و فالقدن عد ايدر لر.

بویالغان وهم سببلی مملکتلرمزده بوفنلرنڭ قدرلری بتمشدرکه، املترنڭ حاللرینی ترقی ایتدررگه نه قدر تاثیرلری اولوینی آڭلایانلر بڭ کره تأسفی ایدرلر.

تصویر و رسمنڭ فائدهسی علمونڭ فائدهسندن کیم توگلدر. علم بزگه حقیقتنی تانتور ایسه، بوفن حقیقتنی کاملرک صورتده کوستروب کمالگه میلنی آرتدروب حقیقتنی سودرر. کمالنی عقلمز ادراک ایدر ایسهده مجسم اولهرق لطیف شکلده عرض اولنماز ایسه حاسه لرمزنڭ نظر دفتنی جلب ایدهماز. رسم و تصویر نه قدر لطیف و گوزل اولور ایسه او قدر میلزنی آرتدرر. احساسه زنی فونلار. موسیقی فننده ینه بو مزیتلر واردر. چونکه موسیقی کوڭلمزده گی معنالرنی تعبیر ایدر. وقولافلرمزغه اڭ لذتلی نرسهدر. «افلاطون» نڭ شو سوزی موسیقینی گوزل درجهده توصیف ایدر: موسیقی جانسز نرسه لرگه حیات ویرر. فکر و خیالنی ترقی ایتدرر. کوڭلگه شادلق القاء ایدوب هر دنائتدن پاکلاب جمال و کمالتکه میل ایتدرر. انساننڭ ادبلی اولوینه اڭ بیوک سبیدر.»

اشته شو تربیه ایله فز لرمز نڭ تربیه اولولرینی استه رز. بو کامل تربیه ایله فادین نورلی و کوب اولان وظیفه لرینی ایفاء ایدوب، اوزینڭ معیشتنی تأمین ایدر و عائله سینڭ اسبابنی راحتنی حاضرلاب بالالرینی تربیه ایدرگه اقتدارلی فادین اولور. قز اوزینڭ جسمی و عقلی فونلرینی ۱۴ یا ۱۵ یاشلرینده تمام ایتدکدن صوڭ نیشلر؟ نیچوک معیشت ایدر؟ او زندانده پرده لنوب ایلرلر ایله قاتناشودن منسح اولنورمی؟ یا تمام حریت ویرلورمی؟ اشته ایکنچی اوچنچی مسئله لرده بونلردن بحث ایده چکز. «تحریر المرأة» گه انتقاد ایدنلر حجاب مسئله سنده بزنی آروپا عادتلرینه طرفگیرلک ایتدک دیبورلر. حجاب فادیننڭ توبان درجهده فالوینی ایجاب ایتمی وهیچ ضرر ترتب ایتمی اعتقادنده بولندیق لرندن حجابنی قالدیرمق و محافظه ایتمک

لازم دیدیلر. قادیننی توبان درجهده فالدرمش نرسه تربیه سزلك، گوزل تربیه ایدلور ایسه حجاب آستنده ایکن اوز وظیفه لرنی تمامیه اداء ایده بلور دیپورلر.

بز بو خصوصده سویلنگان، یازلقان نرسه لرگه دقت ایله فارادفن صوڭ ینه اوز فکر مزده ثابت و تکرار بحث ایتومز اوز مذهبنزنگ درستلگینه اشانومزدنر. بزنگ ایله مناظرلرمز آراسنده اختلاف، تربیه نڭ معناسنی فهلاوده گنه. آنلر نڭ فکرلرینه کوره قز مکتب، مدرسه لرده معین سنه تحصیل کوروب بعض فرانسوز ادیبیلری «ایشاک تیرسی» تسمیه ایتمش فالین شهادتنامه کاغذیننی آلور ایسه علم و ادبنڭ نهایتینه ایرشمش صایلور. بز ایسه بونلر نڭ فکرلرینه تمام خلاف اعتقادده مز. تربیه مدرسهده تور مق و شهادتنامه آلمق دگلدر. قز تحصیل وقتنک عقلنی و اخلاقی اصلاح ایدرگه استعدادگنه کسب اینه در. چونکه بالا ۱۴ یا ۱۵ یاشلر نده علمنڭ عمومی نظریه و کلی مسئله لرنی حفظ ایتودن باشقه بر شی بلمیدر. بو تحصیل ایتدگی نرسه لر نه قدر علمی، ادبی اولسون عملگه قویلمازدن قیمتی یوقدر. عمل ایسه تطبیق دائیره سنی چمکی و باشقه سندن آیره تورغان تجربه و مشاهده لر دن باشقه ممکن دگلدر. بو تطبیقلر قاعده لرنی حقیلر آڭلارغه یالقز وسیله در. تطبیق اولماز ایسه الفاظ و خیالاتدن عبارتدر.

شو سببدن مدرسه دن چقدیقی کبی تجربه سز اشکه اوگرانمازدن دوقتور یا آدوافات اوله ماز. آداب، اخلاقلرنڭ حالی شو روشده در. چونکه انسان ایچون شهوتنی و آچولرنی بتروده گی فائده لرنی بلمک قدر یگنل بر شی یوق. لکن بالفعل عمل ایتمک نهایت درجهده مشکلدر که هوا نفسانیکه غلبه ایدوب عقل حکمی آستینه قویوق بیوک و قوتلی اراده گه باغلودر. ارادهده بو قوت اوزی ایله نقصانلری آراسینه ماده پرده لری قویوق و ذهنتڭ ادبی قاعده لر ایله طولوی ایله اولماز بلکه هر تورلی حادثه لرگه یوقوب غلبه ایدرگه عادت و غلبه اینو ایله اولور. توتاش اسلامک و هر تورلی اشلرنی تجربه ایتمک و آدملر ایله قاتناشوق و بونلر نڭ هر قایوسینی تجربه ایتمک علم و درست ادب لرنڭ

چشمه سيدر. بو وسيله لر ايله عالي نفسلر عالي درجه لرگه ايرشورلر. وضعيفي نفسلر منهزم اولوب الك توبان درجه لرگه توشارلر. «سبنسر» عقلي تربيه نى بيان ايتدگنده ديبور: «باشقه سينك فكرينه اسير ايدر تربيه ده فائده يوفلر. چونكه كتابلر ده يازلمش سوزلر دن كسبى تجربه لر نسيقتنده معنالر طوغار.»

«ادمون ديمولان» ادبي تربيه نى بيان ايتدگى اثناده ديبور: «حادثه لر نك تربيه و وجودنك نظامى، اعضالرينك همتملى نه ايتنه ايرشهش امتلر نك صحيح ادبى، حياقه ملجأ اولوب اخلاقلى ثابت واوزلر ينه نام و شهرت فالدرولر ينه ارشاد ايدر. بوسوزنك معناسى: آدمنى نفسينه قهر وهواسينه غلبه ايدرگه اقتدارلى ايدرشى ادبى تاثيردر. نفسينه قهر واداره ايدرگه اوگرانك اورينه اعتماد ايدرگه اوگرانودن عبارت اولان مى حياتدن آرتق اش دگلدر. بو حيات انساننى حقيقى حياثگه سوق ايدر. مشقتلر نى وحسرتلر نى نيچوك تحمل ايدرگه كر كلگنى تعليم ايدر طبيعى بر مدرسه در. بو ايسه وعظلملى بر قولاقدن كروب ايكنچيسندن چيفار واعظلمنك وعظندن و حكيه لم نك نصيحتندن زياده تاثير ايدر. چونكه عمل ايكنچى عملگه سوزدن آرتق دعوت ايدر.»

تجربه لر علم و حقيقى ادبلر نك اساسيدر.

حجاب ايسه فادينى تجربه اردن محروم ايدر. چونكه حجابلى فادين اوينده زندانده معيشت ايدر. دنيانى قيما يارقلرندن و آربا پرده لرى آستندن غنه كورر. امير على قاضي نك ديدگى كىي گزر ايكن «كفنگه اورالوب» يورگان فادين نك ترك انسان و آدملر نك حاللر ينى بلوب آنلر آراسنك معيشت ايدرگه اقتدارلى اولوى مكن دگلدر. هر كم شكايه ايتمش بو اصطاعى حياتدن خلاص اولورغه قز نك نيچه سنه لر مدرسه ده فالوب صوكره فالغان عه رنى آدملر گه فاناشمازدن او زندانلر نك كچر وى گنه كه فايه ايتماز. بلكه مدرسه دن

چەقدىقەن صولك عەلى و جەسمى تەربىيەسەنە اعمنا" ايدوب حيات طبعيه مزگە شريك اولماسنى لازىمىر. قولمىزنى قولنە قويوب يۈرەدە بىرلەر سىرايدىرگە كائىناتنىڭ عىجابىنى وھىزلەرنىڭ لىطافتىنى، فنون عالىيەنىڭ دىققىتىنى، كىچىش وھاضرگى زىمانلار دەغى كىشىيات و اخىراغلىرىنى كورسىتمەك لازىمىر. فەكر واملارمىزنى، شادلىق و قايغۇلارمىزنى بولۇشوب مەجلىسلىرىمىزگە ھاضر اولوب، عرض ايدىلىگان فەكر و اخلاق و بىخۇلدىن استفادە ايتماسى لازىمىر، عفتلوقىمىزنىڭ مەجلىسلىرىمىزگە ھاضر اولوب اخلاقلىرىمىزنى اصلاح و سوزمىزدە ادب رەئايە ايدىرگە مەجبور ايدەچكىر.

«تەھرىرالھەرە» گە انتقاد ايدىر مەقرىز دىيىمور: «سەن بىزنىڭ قادىملىرىمىزنى آوروپا قادىملىرىنە تەقلید ايتىدروب ھالىنى اصلاح ايتەمەك آرزو سەندەسەن. ھىجاب اساسەن اولان اسكى مەنىمىزگە اھتىبار كوزىلە باقىدۇمى كە، ھالى نفوسلىرى اسكى علويتىنى ذكرايتىدكە ھىرەدە قالدورلەر. اگەر ھالى كوز ايلە باقار ايساك ھەت ايلەرىنىڭ اوزاق سەفەرلەر ايدوب آرادقلىرى و كۈنلەرنىڭ بىرەندە و جەدان التماس ايدىر وانسان ھەر وقت توقنامازدىن سويلەر بىتون عالمگە نەمۇنە كەمال و ھالى بىر مەنىت اولە ھەقى كوررسەن.»

بو اعتراض، ھىبارەسى لىتلى و ھەر كىس آنا باباسىنىڭ مەنىتىنە طبعىت ھەكىمىلە مەقتون اولدىغىدىن اوقۇچىلارنى اوزىنە جەناب ايلە بلور. لىكىن بىر الفاظ تائىبىرەلە ھەقىقەتنى خايطرمىزدىن چەقارمايەلمە. وراثت ايلە كەمەش عادەتلىرىنى بىتەرگە قوراللانەلمە. اسكى عادەتلىرىگە يابىشوب تەقلید ايتەمەك تەرىغىب و قىز قىزلىرىغە توفىق ايتەمى. نفوس بىشەر ھەر وقت بو عادەتلىرىدىن آيرىلماق دەدر. فقط بو عادەتلىرىدىن خلاص اولمىق بىبوك فەداكارلىق و تەرىغىبگە مەخناجەدر. بىزگە بو قوراللانە اچچون مەنىت اسلامىيەنى عقل مىزانى ايلە اولچاب امت اسلامىيەنىڭ تەرقى و آرتقە قالدورلەرنىڭ اسبابىنى ھەكەمە ايدىرگە لازىمىر.

دين اسلام عرب جزيره سنده حالات اجتماعيه نك ائك توبان در جه سنده گي قومغه ايندر لى. آرالر نده مى بر رابطه ايجاد ايدوب بر رئيسكه اطاعت اينتردى. اسكى زماندن بير و كاهش عادتلرنى بتردى. محاربه ايله امر ايتدككن صوك باشقه امتلر ايله محاربه گه كرشوب غلبه ايتديلر. بو غلبه مسلمانلرنك دشمانلرندين علوم و معارفده مترق اولدوقلر ندين دگل ايدى. بلكه اسلاميت كيتركان برك روحى و عربلرنك صوغشقه استعدادلرى سايه سنده ايدى. مصرلى، شاملى، فارسى، قطايلى، هندليلىر ايله فاتناشقدن صوك آنلرده اولان علوم، صنائع، فنونلردن استفاده ايتديلر. اوزلرينك لسانلرينه نقل ايتديلر. ومغلوب اولان امتلرگه استدلر نجه ترقى ايتدررگه مساعده ايتديلر. هر يخشى انقلابك نتيجه سى كى تقريباً دورت قرن اچنده علمى حركت ظاهر اولدى. شو ايكى اساس اوزره اسلام مدنيتى بنا اولدى. امت اسلاميه نك عقول و آدابى علمى قاعدهلر ايله شودر جه ده ترقيسى ممكن ايدى. علم اول وقتلرده اولگى باچقچنده وكوب اساسلرى ظنگه بنا ايدلمش، اكثرسى تجربه ايدلامش دين قوتندن ضعيف بر حالده ايكن فقيهلر علم ارباينه غلبه ايدوب اوزلرينك مراقبهلرى آستنده قالدروب انتقاد ايدر اولديلر. فقيهلر علومنى فهم ايدرگه اجتهاد ايدوب اوزلرينى مشقتلماديلر. بلكه قرآن وحديتلرنى تاويل ايدوب علمى منجهلرنك فسادنه احكام استنباط ايدرگه كرشديلر. علم ايله رينه سؤ ظن ايدرگه عوامنى دعوت ايتديلر. زنديق وكفرلكلرى ايله حكم ايدوب هر كسنى علوم وفنون اوقودن بيزدرديلر. علوم دينيه دن باشقه هر شى حرامدر اعتقادىنى نشر ايتديلر. بلكه دينى فهملرده حددن چغوب علوم دينيه اوزيده بر چيكده نوقطاب شول چيكنن هيچ كىگه چقارغه درست دگل ديهرك بعض فقيهلر وضع ايتمش قاعدهلر امت اسلاميه اچون ايدى بر حقيقت وانلرغه هيچ كم طرفندن مخالفت جائز اولماز حكيمله دين قاعدهلرنى بتون مسلمانلرغه خدايدك رحمت ايشكلرينى

قاپاتورغه فورال ايتديلر. بو دين اهلى ايله علم اهلى آراسنده، دين ايله علم آراسنده دگل، نزاع و مجادله مسلمانلرغهنه خاص دگل بلكه هر امت و آوروپادهده اولمشدر. لىكن آوروپاليلر يونان، رومان، عرب امتلر ينىڭ علملر ينى وارث اولوب كمالگه ايرشورگه يقين اولديقلرندن علومنىڭ حقيقى اصوللر ينى كوپ زمان اوتمازدن كشف ايتديلر. ايكى يوز سنهده باشقه امتلر بگلر چه سنه لرده ايرشمامش درجهده علوم و فنونگه ايه اولديلر. بتون آروپا علم و مدنيت نورلرى ايله نورلاندى. هر تورلى ككشفيات و اختراعلر ايله طولدى. محرر و فلاسفلر بو اكتشافلردن انسان نره دن كشمش و قايدده كيدده چك و كىلاچكى نهدر؟ ادبى، اجتماعى، سياسى علملرگه اصول و اساسلر اخذ ايدوب انساننىڭ احتياجىنى تأمين ايتديلر. بو حقيقتلر كشف اولنديقن صوڭ علم فوتلى بر حالگه كلديكه، هيچ عاقل يهرلك ايله حكم ايتماز اولدى. شو سببدن زور نزاع و صوغشلردن صوڭ علم اهلى دين اهلىنه غلبه ايتدى. هر كس علمنىڭ حكيمنه ايمان و فائده سينه اعتراف ايتدى.

حاضر آروپيادهده علم و مدنيت كمالنه ايرشمايدىقن عرب مدنيتى «كمال بشرگه نموذج» اولدى ديهك ممكن برشى دگلر. بابالرمز نه قدر كمالغه ايرشمشلر ايسه بزگهده كمالدر. لىكن مدنيتنىڭ اڭ نهايتنه ايرشديلر ديوب اوزمىنى آلدانماقن موافق دگلر. هر مسلمانغه مدنيت اسلاميه گه آشنا اولمق واجبدر. چونكه حاضرگى حاللرنىڭ كوپ اصول و اساسلر ينى محتويدر. وانىڭ سببلى انسانيت فائده لشمش، كچمش دورلرده نافص ايكن كمالگه ايرشمشدر.

مسلمانلرنىڭ ادبى اصوللر ايله عمل ايدولر ينه كلنچه تاريخ هر عصرده بخشى ويمان عمللر و اخلاقلر اولديقنى كوسترر. ادب و تاريخ كتابلرنده عربلرنىڭ احواللرى، اخلاقلرى و معامله لرى بيان ايدلمش شعر و مثللر ينه و آغانيلر ينه اطلاع ايتدىك. هيچ بر عصرده اخلاق و آداب فاسده و دنى طبيعتلردن خالى اولديقنى كورمادىك. دولت

عربيه‌نڭ وفات پيغمبريدن بر آز وقتلردن صوڭ آخري كونلرينه قدر حسد وكينه وعرض شخصيلردن طولاي داخلي نزاعلر ايسله پارچه‌لاندیغنی حتی چیت امتلر ايله محاربه وقتلرنده فتنه‌لردن خالی اولمادیغنه اطلاع ایتدك. اولاد علی‌دن برینڭ یوز فادین ايله ازدواج ایتدگنی و باباسینڭ، فیزلرگز ايله ازدواج ایتماگز ديه آدملرنی وعظ ایتدگنی بلدك. فادینلرغه یوللرده ادبسنلک واعتراضده بولنور و قیما یارقلرندن باقار ایرلر کوردك. امیر و بیوک آدملرندن، آغیزندن چقار سوزنی تمییز ایتماز درجدهه آراقی اچوب مجلسنده جاریه‌لر حاضر اولوب حاضر وننی موسیقی طاوشلری ايله کوکللرنی یواندقلرینه اطلاع ایتدك. هدیه‌لر طلب ایدوب رزقلرینی امیرلر و بایلرینڭ فضل‌لرنندن طلب ایدر شاعرلر اولدیغنی آڭلادق. بو شاعرلرنڭ بعضلری اوزلرینی مدح ایدوب مجنونانه اوزلرینه تشکرلر ایتدکلرینی وبالارغه فادینلر کبی تعزلک و خصملرینی آدم اولماله چق یمان سوزلر ايله هجو ایتدکلرینی کوردك. یسالغان سویلار مؤرخلر وغرض شخصیلری ایچون حدیثلر اختراع ایدر فقیه‌لر اولدیغنی بلدك. قنای وقتنده جمیع عیوبدن منزله اولوب کمال بشرگه نمونه اولمشدر. کمال بشرگه نمونه اولوینی کچمش وقتلردن آرامق بوشدر. خدای اراده ایدر ايسه کمال بشرگه نمونه اولمق اوزون وقتلردن صوڭ کيله چکده اوله چقدر.

عقل بشر عادتلنگان شیلرنڭ اڭ لغریتی اوزی بولغان عصرنی کچمش عصرلردن توبان درجدهه اولوینی اعتقاددر. بونڭ سببی ايسه بالالر آنالرنی تعظیمگه عادت ایدوب بالالرنڭ آنالردن صادر اولان هر شینی کمال صایولرنددر. آنالرنی بو چیکسز، ترتیبسنر تعظیملر اوزلری وقتندک بولمغان نرسه‌لری قبیح عد ایتدر. بالالرنڭ وهملری آنالرنڭ تکبرلکلری برسی آخرگه یاردمچی اولوب حاضرگینی قبیح کوستروب کچمش نرسه‌لرگه عبادت ایتدر. اگر بونلرنڭ ظن

ايتدكلرى درست اوله ايدى، اڭ اوّل دنيآغه كلمش انسان كمالگه رهبر اولوب، كون بكون كمالات كيموب نهايت نلسز حيوان در جه سنك اولور ايدى.

بفداد، اندلس خلافتلى عهدنه فادينلرنڭ ايرلر مجلسينه حاضر اولواري صحيح اولسون اولماسون هر حالده حجاب بزنسڭ شو عصرلر مزده انخاد اولنوى موافق بر عادت دگلدر. بزن مدنيت اسلاميه گه بو حكومر ديسن جهتنن دگل. بلكه علوم فنون، صنايع آداب، عادات جهتنندرکه، بونلردن امتنڭ اجتماعى حاللرينڭ عمومى تشكل ايدر. چونكه دين يالغزى بو اجتماعى حالهڭ بولنوينه سبب دگلدر. دينڭ اخلاقه نه قدر تاثيرى اولور ايسه ده امتنڭ عقولى و آدای نسبتنده گنه تاثير و فائده ايدر.

كچمش حاللرمزگه يابشماقمز بزنڭ بار چه مزغه آڭ ايله هر وقتك تارتشومز لازم اولان هوا و ميلدرکه بزنى مدنيتدن محروم ايدر. كوكلرمزده بو ميلنڭ قالوينڭ سببى ايسه زمانمزغه و مصلحتلرمزگه موافق بر حالنى وجودگه كيترودن عاجز و ضعيف بر حالده اولديغمزنى حس ايدومزدر. بو باشقه لرغه اعتماد ايدونڭ صورتلردن بر صورندرکه گويا هر فايومز فليرمزگه: فكر، اشنى، مشقنى طاشلا! اوڭ بولغان حالدن آرتق بئر حالنى وجودگه كيترمك ممكن دگلدر. «ديه نداء اينمكدر، اشته بو بيوك خسته لكرکه دوانورغه آشفق لازمدر.

بونڭ برنچى دواسى بالالرمزنى آروپا مدنيتنه آشنا ايدوب اصول و فروع و آثارنى بلدرمكدر. شو وقتلر كلور ايسه كوز آلمزده حقيقت قباش كى يالطراب كورينور. آروپا مدنيتنڭ فيمتنى بلوب احوالمرنى يكا زمانه علملردن باشقه اصلاح ممكن اولماوينى، انساننڭ احوالى نه قدر تورلى، مادى وادى اولسون علمنڭ حكمنه و تاثيرنه اطاعت ايتدگنى بلورمز.

شو سببدين جنس، لغت، وطنلری باشقه اولان مدنیتلی امتلرنڭ حكومت، اداره، محكمه، عائله لرینڭ ترتیب و نظاملری، اصول تربیه، لغت و كتابتاری بنالری، یوللری بلكه كيوم، سلام، آشامق اچمك كبی عادتلری آراسنده مشابھت كورلور. علوم صنائعهده ایسه برسند آرتق، ایكنچیسینده اكسك درجهده اولویندن باشقه فرق كورلماز. بو محاكمه دین مدنیتنڭ نتیجهسی انسانیتنی بسر یولغه سوق ایتمك، وحشی یا مدنیتلری معلوم بر نقطهغه ایرشمامش امتلر آراسندهغی اختلافنڭ سببی بونلرنڭ اجتماعی حاللرینی علمی اساسلرگه بناء ایدر درجهگه ایرشماولرندن اولوی آكلاشلور.

بزنی «آوروپالیلر ایله ضرب مثل ایدرگه» و «آوروپا قادینلرینه مسلمانلرنڭ نظر دقتلرینی جلب ایدرگه» مجبور ایتمش سبب شودر. بن قادینلرنڭ حقوقی و تربیهلری خصوصنده مسلمان عالملرینڭ فكرلرینه آشنا اولورغه نهایت درجهده اجتهاد ایتمدی ایسه مده هیچ شی بوله مادم. نهایت آرفداشلمنڭ بری، الشیخ «عززه فتح الله» افندینڭ بسو خصوصده كتاب تألیف ایتمدگینه تشبیه ایتمدی. كتابده «كتابینی یازودن غایه اولان مسئلهلردن باشقه هر نرسه فی بولدم» تیزدن بزنیڭ فكر ایدلرمز علومگه نسبتله آوروپا مدنیتینی فائدهلی، گوزل، لکن بزگه ملازمت ایدراخلاق و آدابه نسبتله فاسد و مضر دیبورلر:

بونلر آوروپالیلرنڭ عاوم، فنون، صنائعهده بزدن منرقی اولدیقلرینی اعتراف ایدرلر. دنیادهغی سعادتكه ایرشدررگه و فائدهلرینی جلب ایدرگه معارفلری سبب اولوینی افرار ایدرلر. لکن معاملهلرینی خصوصاً قادینلرنڭ ایرلر ایله معامله ایدولرینی ایشدرلر ایسه آداب اخلاقده بزدن توبان درجهده اولولری ایله حکم ایدرلر. غزیتهلر اوقمش انسانلرغه و آدمار آراسندهغی سوزلرنی اعتبار ایدر هر كشیگه بو اعتقادنڭ عمومی درجهده اولوی كورینور. بو

اعتقادنڭ سببى ايسه، بزى آوروپا مدنيتى هر طرفمزدن احاطه ايتدكندن وهر يرده مشاهده اولنوب اومزده آشامق، ايچمك، كيوم و باشقه اوسجاپلرمزده كورلديگندن، تحصيل مدتته مدرسهلرمزده، حكومت و ادارهلرمزڭ هر اصل و فرعلرنده، يوللرده بيوك عمارتلر و مغازينار، منتظم باغچه و ترتيبلى نظيف اوراملرده هر نورلى آربا پار، الكتريك حركت ايدر آفتوموبيللر شككنده، خلاصه هر وقت وهر اورنده كوزمگه كورينوب نورديغندن علمى و صناعى معارفه كوب درجه آوروپاليلردن آرتنده اولديغىمى تسليم ايدرگه مجبورمى. ماديانده آنلر بزدن مترقى ايسهلرده بى معنوى و روحى بولغان نرسهلرده آنلردن مترقىمى، دعواسيله گويا اوزمزدن بو عارلقنى ازاله ايدوب انتقام آلامى. بو دعواعه يابشورغه بىزچى سببى ايسه مادى اولان شيلرنڭ كوز آلدنده اولوب انكار ايدرگه مجال اولماويدىر. معنوى نرسهلرده ترقى عقل ايله گنه بلنوب هر كسكه بلوى ممكن اولمادىغندن انكارگه مجال بولنور.

آوروپاده ملاهى و شهوتنى فوزغانه تورغان نرسهلرنڭ كوب اولوى بىزڭ مكابره مرنى آرتدورغه سبب بوله در. آوروپاليلر اوزلرى بو نىجار عادتلرنڭ انتشارندن حسرتلنهلر. عاقللرى و عالملرى آنلرنى بىتررگه و آزايتورغه بار فونلر بىنى صرف ايتمكدهلر. لىكن سعى و غيرتلىرى حاضرگه بىتررگه درجه ده اولماوينه نأسف ايتهلر. بىز بو عيبلرنڭ آوروپاليلر آراسنده بولنوينى غنيمت بلوب اوزمگه دليل و دعوامىنى تايد ايدرگه و سيله ايتدك. آوروپاليلرنى مؤخده ايتدكمىز عادتلر جمله سندن قادينلرنڭ يوزلرى آچىق اولارق ايرلر ايله اختلاط و تمام حرىت ايله فائده لنوب ايرلرنڭ آنلرنى احترام ايدولر بىدر. بىزڭ كوبمىز بو عادتلرنى فسادنڭ انتشارينه سبب و آوروپا قادينلرنڭ هر قابوسى عفتىسز و ايرلرى غيرتسىز ديه اعتقاد ايدر.

مدینندن مقصود نفسلرنی هر ردالتدن پا کلمک هر خبیث و منکر اولان شیلردن اوزاق ایدوب، آدملر آراسنده فضیلت نشر ایتمک اولدیغندن، اگر بزنگ اعتقادمن توغری ایسه آروپا مدینتنی تحقیر ایتمک لازم کلور.

لکن بو اعتقاد درست میدر؟—

آروپاده آداب و اخلاقنک شرقگه قاراغانک ثوبان در جهده اولوی خصوصندهغی افکار و اعتقاد حقنده اوزون سوز سویلامک مناسب اولمادیغندن قصه چه غنه بیان ایده چکمز: دین باشقه لغی سبیلی شرق ایله غرب آراسنده عصرلرجه حکمفرما اولان دشمانلق برسی ایکچسینک حالنی بلمازگه وسؤ ظن ایدرگه سبب اولمش. عقلرینه تأثیر ایدوب هر نرسه نی عکسینه آکلارغه سبب اوله کلمشدر. انساننی حقیقتنک حقیقتگه شهوت و غرض ایله باقمق کبی هیچ نرسه اوزاقلاشدرماز. چونکه انسان بولنوی آز اولان حقیقتگه محبت و اغلاص ایله باقار و بحث ایدر ایسه شهوتی حقیقتگه حکم ایدرگه تشویش ایدر. اوزینه موافق و اوزی میل ایتکان نرسه نی زینتلهب گوزل کوسترر. اگر عدلاری کوب اولان کوللرنده حقیقتنک درجه و اعتباری بوق کشیلر بحث ایدر ایسه لر حقیقت اوزرینه یالغان، اوهم، ضلالت پرده لرینی صالندروب حقیقتنک نورلری قلملرینه کورنماز. ایکچی جهندن تربیه علمیه آروپا عالمنده یقین زمانلرده وجودگه کلمش ایسه ده شرقده هنوز بوقدر. بو تربیه دن محروم اولان کشیلرگه حکملرینی درست مقدمه لرگه بناء ایتمک یکل بر اش دگلدر. چونکه نادان، احساسینک امانتی ایله حکم ایدر. نادان بر شینی حقیقتگه موافق اولدیغی اچون استحسان ایتماز. بلکه آنک موافق اولماسی یالغز اوزی استحسان ایتوندنگنده در. علمی بحثلرگه عادت ایتمش انساننک حالی بونارغه تمایلله مخالفدر. چونکه آنک عقلی احساسنه آلدانماز. طبیعی یا تاریخی بر

مسئله ايله اشتغال ايدەچك اولور ايسه مسئلهگه متعلق هر حادثه لرنى جمع ايدوب ترتيب ايدر. سوكره مقدمه لردن مسئله نىڭ درستلىگى ايله حكم ايدەچك قاعده نى چقارر. اوزى نىڭ كورشىسى نىڭ يا دشمانى نىڭ حالى ايله اشتغال ايدەچك اولور ايسه، ينه شو الفت ايتكان يول ايله اگر نتيجه سى اوزينه خلاف ايسه ده قبول ايدوب حكم ايدر.

آوروپا لىر تربيه ده عالي درجه گه ايرشمش لردر. تربيه و ضيالى اولانلردن كوبسى شرق و مسلمانلرنىڭ حاللردن، عادتلردن، لغتلردن، اسكى آثارلردن بحث ايدوب نفيس كتابلر يازمشلردر. حقيقت كوزيله باقوب مدحقه مستحق اولانلرنى مدح و انتقادگه لائق اولانلرنى انتقاد ايتمشلردر. بز ايسه تربيه نىڭ بو درجه سنه ايرشه آلماق. شو سببىن يازوچى لرمز عادت و شهوتلرى بويىچە هر شينى بازارلر و حكم ايدرلر. بعضلرى اوزلرى نىڭ فكرلرندە حقيقت شولەسنى كوررلر ايسه ده لوم - شلته - دن قورقوب لسانلرنى منع ايدرلر. يا خود رياكارلق ايله اوزى نىڭ اعتقاد ايتمگان نرسه سى حقندە اوزون سوزلر سويلەپ تاييد ايدرگه مجبور ايدر. آرالردن اظهار حقيقت قصديله برى حقيقت سويلر ايسه وطنسزلىق، دين و ملتگه دشمانلىق ايله تهمت ايديلور. سوز و تهمتە اقتصاد ايدنلرى خفت و عقلسزلىق ايله اطوب اجنپى نىڭ درجه ورتەسنى كوتارماك بزرگه سو قصد و طمەعلرىنى آرتدرر دييورلر. بونلرنىڭ بو حكملرندە باشقه حكملرندە گى يوللر ينه سلوك ايتودن باشقه عندرلرى بونلر بونلرنىڭ خاطرلر ينه چيتلرنىڭ بزرگه طمع ايدولر ينه سبب اوزمزننىڭ توبان درجه ده اولومزنى اعتراف دگل، بلىكه توبان درجه قالومزنىڭ اوزى اولوى خاطرلر ينه كهاز. بونلر حاللرمزنى اوزمزدن اول بلمش لر. حنى ملىكتەزنىڭ بش بىڭ سنه اولگى حالينه واقف اولوب مصر ليلرنىڭ اخلاقلر ينه و فراغنه لر وقتندە اولمش مەيشتلر ينه آشنا اولهرق كوب حقائق علميه جمع ايتمشلردر. شو سببىن حاضرگى احوالمرنى اوزمزدن اول بلولرى عجب دگلدر. اوزمزننىڭ توبان درجه ده اولومزنى بلمك

اميدسوزلك كيتىرر ديه قورقارغەدە يول يوقىر. چۈنكىكە ھلاكتىدىن خلاص اولورغە وسيله اولمادىغىندە اميدسوزلك حاصل اولور. بو ايسە بزگە نسبتلە مەكىن بىر ھال دىگەلەر. غەمۇصا امتلارنىڭ ھاللىرى ھەر وقت اوزگارمەكىن اولدىغىدىن حياتلىرى بىرگەنە درجە وېرگەنە تورلى اولوب تورمىدىر. بىر وقت قۇت ايسى اولان ايكنچى وقت ضعيفى اولور. امتگە بىر كۈن ضعيفلك كلور ايسە يارىن اجتهاد و علم ايلە خلاص اولور. اصلاح وكمالاتقە توجە ايتەك كىمچىلىكارنى بىلمازدىن مەكىن اولمادىغى ھەر كەمگە مەلۇمدىر. ھەر امت اوزىندە باشقە امتلەرگە قاراغاندە نە ندىر علوم و مدنيتدە و اخلاقە اكسەك اولدىغىنى بىلماز ايسە ترقى و حيات و ھەر ھالى مقصودلردىن مەكت ايدىرگە شروع ايتماز.

شۇ سېيىدىن امتنىڭ باشقە امتلردىن توبان درجەدە اولوئىنى بلوب بىيان ايتەك بىرچى درجەدە واجب اولان نرسەلردىن صابىلور. امتنىڭ اوزىندەگى كىمچىلىكىنى بلوى ترقى و حياتكە بىرچى خطوھسىدىر. بىر شۇ سېيىلردىن اوزمىنى آوروپالىلردىن آدابى يوقارى درجەدەمىز ديه باغرماقنىڭ، بالالىرىنى يىقلاتور ايچون آنارنىڭ كويلاوى كېي اولدىغىنى آچىق درجەدە بىيان ايتودە نردد ايتىمىز. نھائىت آوروپالىلرنىڭ آدابى بىزدىن مەترقى اولوارىنى، علوم و معارف و مەادى اولان شىلردەگى ترقىلىرى كېي ھەركەس بىلماز. بلكە آرالربىنە كرۇب قاتناشوب آدابلىرىنە آشنا اولانلارغەنە بلورلار.

باشقە امتلەر كېي آوروپالىلردە اوج طبقەگە بولنورلار. يوقارى، اورتا، توبان طبقەلردىر. توبان طبقەنىڭ تىرىيەسى؛ اوقۇمى، يازمىق، ابتىدائى مەلۇماتدىن عبارتدىر. بولنلر اخلاق شەخسىلرنىڭ بىزنىڭ ھوام ناسدىن توبان درجەدەدەرلر. يوقارى طبقەلىرى؛ تىرىيەدە يوقارى درجەگە ايرىشمىشلر ايسەدە بايلىق، عطالت تىرىيەلرىنە غلبە ايتىمىشىر. بولنلر لىتلىردە اجتهاد ايلەلرىنىڭ اختراع و صنایعەگى تىقنىلرى درجەسەنك تىقنى ايدىرلار. بونىڭ سېيى ايسە مدنيتلىرى شەھوتلىرىنى رضاء ايدىرگە مەساعىدە

ومدنيترنده بونارغه وسيله ر كوب اولويندندر. انت ايچون هر توري بوللر وكوكللارني جذب ايتنه تورغان هر توري شكلر اختراع ايتمشلردر. مثلا شهرلارني ياقطورتور؛ خبرلارني تيزلك ايله نقل ايدر؛ ايگوچي، سوداگير، هنر ايهسي ومسافر بلكه هر كس فائدهلنديگي الكتريك ادبسن، خلاعه ايهلرينه اوزلرينه مناسب خدمت ايدر. اوشدراق بو طبقه نك اوزلرينه مخصوص غزته وكتابلري ونياتلارني، حنت كبي گوزل باغچهلري، بيوك سرايلري واردر.

بو فسادني آروپا مدنيته تحمل ايدوب صبر ايدر. چونكه حاضر معو ايتمك قوتى طيشاروسندهدر. بو مدنيت شخصى عريتكه بىء اولنديغندن بو عريتكه تابع ضررلارني قبول ايدرگه مضطر ومجبوردر. چونكه ضررندن فائدهلري كوبر. آروپاده فسادنك بولوى عريت شخصيه گه ايارگان بر طبيعي حالدر.

شكسن زماننك اوتوى ومعارفنك انتشارى وتربيه امتنك هر طبقه سنك بولتوى ايله تدريجى عقللر ترقى ايدوب كهالگه ايرشه چك وفساد بته چكدر.

اوقوچيلرغه شونين عرض ايتمك لازمدر: آروپاده بو فسادنك ظهورى آنلر آراسنده اجتماعى فضيلتلرني ضائع ايتمامشدر. بو كبي امتلرنك حياتلرينك اثرى اولان اوزلرينى وماللرينى وطن بولنده فداء ايتمك كبي فضيلتلر ضعيفلاشمامشدر. اگر هجوم يا مملكتلرندن مدافعه ايتمك يا باشقه ملتكه فائدهلى بر اش اشلارگه لازم كورلسه اك توبان درجهلى آروپالى بوقارى درجهلى شرقيلدن زياده خدمت ايدر. مالنى واوزينى امتى بولينه فداء ايدر.

اورتا طبقه ايهسى ينه شكسن شرقدهغى اوزينك مقابلهدهغى طبقه دن مترقيدر. لكن بزهنور آروپاليلرنك احوالينه واقف توگلمز. قهوه خانه واوراملرده كوروب، باغود بعض فصه وحاكياهلارني اوقوبغنه

حکم ایتمکنده مزم. بو روشده ظن و خیال ایسه ادبلیرنیڭ درجه سینه
حکم ایتمک عدالت دگلدر.

هر کم بونلر خصوصنده حقیقی بر محاکمه ده بولنهق استهر ایسه
آنلرنیڭ حیات و کوکللرینی حرکتلندرر حسیاتلرینه واقف اولمق
لازمدر. بو ایسه بونلرنیڭ لغتلرینی تمامله بلوب تاریخ، عادات،
اخلاقلرینه آشنا اولمق ایله اولور. اگر بحث و تفتیش ایدر دانده
مذکور شرطلر بولنور ایسه بر آلماننڭ بویر اهالیسینه مساعده ایدر
ایچون اوزینی فراء ایدوب فادینینی وبالالرینی ترک ایتدگنی بلور.
عالم نه ایچون خوش معیشت و حیات لذتلرینی بر مسئلهی حل
یا مشکل بر کشفیات یا بر سببنی بلور ایچون ترک ایدر؟ ثروت
و بیوک مرتبه ایسه بر سیاسی، وقتینی بلکه اویقوسینی امتنڭ درجه
و عرمتنی آرتدراچق وسیلهلرنی تدبیر ایدر ایچون ترک ایدر. سیاح
«نیل» نڭ باشنی یا باشقه کشفیات ایچون یلرر وایلرچه اویندن
وراحتندن آیرلوب سیاحت ایدر. نیندای احساس پاپاسنی هر تورلی
عذابلر ایچنده وحشیلر آراسنده معیشت ایدرگه سوق ایسدر؟
نیندای وجداندرکه جمعیت خیریه و باشقه امتنه فائدهلی نوسه لر
بولنده ملیونلر صرف ایتدرر.

بو صفاتلرنیڭ اسراری و بوفائدهلی اشلرنیڭ منشای و عائللرنیڭ
آراسندهغی محبت، اتفاق و درست معامللی و سوزلی، حقیقت بولنده
غیرتلی، شریف حسیاتلی، فقیر و ضعیفلرگه مساعدهلی و حیوانلرغه مرحمتلی
اولولری بولنور ایسه، بونلرنیڭ بیوک ادب و فضیلت ایسه اولولری
اوز اوزندن معلوم اولور. چونکه بو اشلر واحواللر اوزلرینی سوولری،
ضعیف و افراد امتنڭ برسیننڭ ایکنچیسینه قارشو حسیاتلری عالی اولدیغنی
کوسترر. بو ایسه علوم و فنونده ترقی آداب و اخلاق ترقینی ایجاب
ایتدکندن ایلر و کلور، علقده ترقی هر وقتده ادبده ترقینی لازم

ايدر. علم عقلغه خطاب ايدر. عالم علمى حقيقتلارنى مناقشه، تفتيش، بحثدن باشقە قبول ايتماز... كوكلينه علم سرايت ايتەش پركشى آدابكه مخالف بر اش اشلاپەچك اولور ايسه شواشنك اوزىنى و آثارىنى، ضررارىنى تفتيش ايدوب قىلنه مراجعت ايدوب بو اشنى اشلامك درستى يادوست دگلمى ديه فكر ايدرده اشلامز. جاهلنك حالى تاماميله بوگا مخالفدر. محاكمەسز، تفتيشسز قبول ايدوب ضررلى اولسون، فائىلى اولسون شروع ايدر.

بزنگ فكرمزده علم عقلنك حكمنى قوتلار. ونفسنى پاكلار. دىنى حسياتنى تعظيم ايدرر. بو اورنقه مناسب اولديقتن «سپنسر» نك «التربيه» نام كتابدن شو سوزلارنى انتخاب ايدمز: «كوب انسانلر ظن ايتدكارى كى علم دىنى حياتقه مخالف دگلدر. بلكه علمنى ترك ايتك ديانتكه منافيدر. بونارغه بيوك محررلردن كتابلر تاليف ايدر باعالم ايدل. مثال كيترمك مكدنر. عالسم كتابنده علمى حقيقتلر يازار: آدملر بونى كتابنك طشنى كورمك ايله مطالعه ايدوب كتابنك محتوياتنى بلمازدن مدح و ثناده بولنورلر. بو مدحنك قيمتى بزنگ نظر مزده نه اوله بلور؟. اكر بيوك نرسه لرنى كچوك نرسه لرگه قياس ايتك جائز اولور ايسه بونلر كائنات و آنك خالقى ايله ده شو معامله بولنورلر. بو معامله دنه بيوگرا كدر كه بونلر شو اك بديع و غريب ديه ندا ايتدكارى شول مخلوقاتنى بلمازدن ياشامك اولمكلرندن صرف نظر، كائناتنك حقيقتلرندن بحث ايدر و آنلرده غى اسرارنى بلمك استيان كشيلىرنى بوم ايدرلر. اكر بونلر علم اهلندن اولسه ل ايدى علمنى اهمال ايتك دىنى حسياتنى ضعيفلاشدره چكنى بلكه محوابده چكنى بلورلر ايدى. علمگه خدمت، قلب اداء ايدر عبادتدر. چونكه علمگه خدمت ايتك مخلوقاتنك عالى قيمتى و خالقنك بيوك مرتبه ايهسى اولوينى ضمنى اعتراف ايتمكدنر. علمگه خدمت علم طالبلر ينك مجرد

آغز وتل ايله دگل بلكه وقت وفكر واشلرنى صرف ايدوب كائناات
وصانعى قلبلرى ايله احترامدر.»

بو ذكر ايدلگان نرسه لردن بز آوروپا ليلرنك علمده ترقيلرى
آدابده ترقيلرينه و بز نك علومده آرتقه فالومز آدابده توبان درجهده
فالومزغه سبب اولوينى استنباط ايدرز.

عائله لر آراسنده هر كون نزاع؛ اوغل ايله آنا، آنا، فادين ايله اير
آراسنده هر كون صوغش؛ كرك شهر و قريه لرده اولسون كينه، حسد،
منازعه، مخاصمه لر، امتنك اعضاسنك برسینگ ايكنچيسنه مساعهسى
اتفاق اورنينه دشمانلق و نفرت يرله شمش، وطن، دينگه محبت يوق؛
نهایتسز فرقه لرگه بولنمشلردر. بار مقصودلرمز مرائيك تهريلكه چيلك؛
امتنك فائده سنى كوزله مك اورنينه شخصيات اورناشمشدر.

خلاصه، آروپا مدنيتى محض خير دگل. بو دنيا نقصان دنياسى
اولديغدن محض خيرگنه بو دنياده يوقدر. نفس انسانينك كمالگه
استعدادى نسبتك بو مدنيت كچوك برشى ايسه ده، حاضرگه شوقدرسى
ايله قناعت ايدوب كميلچكده عالى درجه سنه ايرشورگه اجتهاد
ايتمك لازمدر. ترقى امتنك بعض اشينه تأثير ايدوب باشقه سنه تأثير
ايتماز اعتقادى بيوك خطالقدر.

حقيقى ترقى ايسه امتنك جزئى وكلى هر اشنه تأثير ايدر عالى
بر روحدر. بحث و تفتيشنى سوهر هر كشى ترقينى جزئيانكه تطبيق
ايتمك استدر ايسه او، آشامق، ايچمك، بنالرده، يوللرده، جمعيتلرده،
شادلق و فايغو مجلسلرنده، اصول تربيه، تياتر و اوپوتخانه لرده، صنايع،
تجارنده، زراعتده خلاصه امتنك عقلى وادبى حياتينك هر نوع سنده
بوله بلور. چونكه عقلى وادبى حاللر برسى ايكنچيسندن ايرميلر.
آوروپا ليلرنك عادتلرينك بز نك عادتلرمزگه باشقه اولوب فاديلرينك
يوزلرى آچيق اولديقلرى حالده ايرلر ايله اجتماع ايدولرى و تمام
حريت ايله فائده لنوردن و ايرلرنك آنلرنى احترام ايدولرى آدابده

بزدن توپان درجەدە اولولرىنە دلييل اولەماز. درست بىزنىڭ كۈبەز، بو عادتلىرىنى عيب سانار. لىكىن آنلردن آروپالىلەر قاديىنلىرىنە نىچۈن بويىلە مەاملەدە بولنورلار؟. ايرنىچۈن قىمادىنىنى احترام ايدىوب اوڭ طرفىنە اوتورتور وتربىيەلى زىراك اولوينى سۈەر؟.

استدىكى وقتدە چىقارغە وسفر ايدىرگە وايرىلار ايله اختىلاط ايدىرگە نىچۈن مساعده ايدىر؟ بو حرىت وبو احترام نىچۈن كرك سۇالذە اولنور ايساڭ جواىبە نچار وفاسداولان عادتلىرىندىر دىيور. لىكىن بو سۇاللىرگە بو جواب اولەماز. وبو عادتلىرنە سببىدىن وجودكە كەمش دىيە سۇال اولنور ايسە سكوت ايدىر. عاجز قالور.

اگر بىزنىڭ جىمىز وحشى امتلىرنىڭ عادتلىرى حقنە اولسە ايدى بو عادتلىر عادتلىرنىڭ حكىمىلە عارض اولمش وفكرسىز، مخاكمەسىز، احواللىرىنە تاثير وارنباطنى بىلمازدن باشقە نظامسىز اشلارى كىبى قبول ايتىمشلار دىيور ايدىك. لىكىن آروپا وآمرىقا اھالىسى كىبى مەدىنىتنىڭ نەبايتنە ابرشمىش امتنىڭ بو عادتلىرىنى اسباب ونتىجەلىرىنى بىلمازدن قبول ايتىمشلار دىيەك عقلىسىزلىقلار. هر كۈن طابىئەتنىڭ اسرارنى كىشف ومىكروبلردىن بىت ايدىوب انواعسىنى وصفاتلىرىنى بيان ايتەمش. تربىيە وطوغدىر مش عالملار بو عادتلىردىن غافل واهمال ايتىمشلار دىيە حكىم ايتەك مەكەن بىرشى دىگلىر.

بلىكە بولنلر عادتلىرىندىن باشقە مسئلەلەر كىبى بىت ايدىوب شىرقى عادتلىر ايله مقارنە ايتىمشلردىر. آرالىرىدىن ھىچ بىر كىشى قانتوب وطنداشلىرىنە اوزگارتمەك ايله نەدە ايتدىگىنى اشتىدىگىم بوق. بلىكە هر قاىوسى قاديىنلىرىنى پردەلمەك شىرقنىڭ مەدىنىتدە توپان درجەدە قالوينە وحجابسىزلىق آروپانىڭ ترقىسىيىنە سبب اولوينە اتفاق ايتىمشلردىر. آرالىرىدە اختىلاف وار ايسە اولدە قاديىننىڭ سىياسى حقوفنى چىكلامكەدەر. آروپادە حقوق وشىرائىدىن وكائىناتدىن وھر شىدىن بىت ايدىر

عالملر وار ايكن نيچوك حجابنڭ، كر كلگنندن بخت ايتمك هيچ فايوسينڭ
خاطرينه كلامشدر؟ بلكه بونلر سته بسنه فادينلرنڭ حقوقلريني
آرتدروب ايرلر ايله بر درجهده اولولريني استيلر.

بوانتافنڭ سرى وسببى نهدر؟ بونلر عادتارينڭ اوزگارويني
سوميورلرمي؟ خير، بر عصردن مقدمه گي تار يخلرينه بافار ايساك اوزگارمك
بونلرنڭ ترقيلرينڭ نظامندن اولويني بلورمز. حكومتلرنى، لغتلرنى،
علوم وفنونلرنى، قانونلرنى، كيوم وعادتلرنى اوزگارتمشلردر. هنوز
بخت وانتقاد ايدلماكن اولديغندن كون بكون اوزگاروب نور اچقدر.
اويله ايسه انتافنڭ سببى نهدر؟

سبب ايسه فادينڭ حقوق وحرىتى مسئلهسى عادت دگلدر.
آوروپالى سلام ويردكده فوراشفاسنى كونارر. شرقى ايسه قولنى
حركتلندروب باشنه ياكوكراگينه قويار. اشته بونلر عادتدركه، شرقى
ايله آوروپانڭ تاريخينه ارتباطى اوله بلور. لكن بونڭ اهمىتى
نهایت درجهده كچوكدركه بوناردن شخصى يا عمومى تركلكيگه ترتيب
ايدر بر نتيجه چقماز.

لكن فادينڭ اوقومش، تربيهلى، اوينده زندانده ييا جمع
حقوقيله فائلكنوب ايرلر ايله قاتناشوب قاتناشماوى، ازدواج وطلاق
وقتلرنڭ حقوقينڭ نه درجهده، عائله وامت آراسى خدمتتڭ اعتبار
ودرجهسى نهدن عبارت اولوى امتنڭ حيات ومائنه تعلقى اجتماعى
بر مسئله اولديغى كىبى هم علمى بر مسئلهدر. شو سببندن انتاف
حاصل اولور ايسه غريب برشى دگلدر.

آوروپاليلرنى استهزاء وانلرغه فادينلر خصوصنده حلقدن بازديلر
وايرلديلر ديه حكم ايتمك اورنينه بو مسئلهده آنلرنڭ فكرلرينه
وبو عصرمزده ايرلر وقادينلرنڭ بيوك اشلرينڭ سبب ونتيجهلرينه
آشنا اولور ايساك تجر بهلر ايله تايد ايدلمش درست عقلى نظريه لرگه
بناء ايدلمش عالى فكرلرگه خواجه اولور ايدك.

خاتمه

(قادينلر خصوصنده مصرده فكلر)

مصريلير صوڭفي سنه لرده اوزلرينڭ اجتماعى حاللرينڭ فنا لڭنى حسن ايده باشلاديلير. حسرت و الم علامتلى ظاهر اولوب حاللرينى ياشيلانو ضرور اولديڭنى بلديلير. آوروپاليلير ايله قساتناشورغه و معاشرت ايدرگه باشلاب آنلرنڭ نه درجه ده ترقى ايندكلىرىنى و معيشتلرينڭ نظاملى، حكملرى و سوزلرى تاثيرلى و اوزلرينڭ حيات اچون لازم نعمتلردن محروم اولديڭلرني بله باشلاديلير. بو نعمتلرى تحصيل و آنلر ايله حيات ميداننده اوزوشورغه شوقلانه باشلاديلير. آرالرنده هر شدار ظهور ايدوب امتنى نجات يولينه سوق ايدوب هر نورلى فكرار سويلى باشلاديلير. بعضى عملگه اجتهادگه و ديگرى اتحاد و اتفاق ايدوب آرمزدهنى عداوتلرنى بتررگه و وطنغه محبت ايدوب بولكنده فدا اولورغه و بعضارى دين حكملرينى و باشقه واجبلرني ادا ايدرگه دعوت ايدرگه كرشديلير.

لكين بو يول باشچيلرى اڭ مهم نقطه نى اونوتديلير. اولده بو سوزار قادينلرغه ايرشوب آنلر معنالرنى آڭلاماز، و كوڭللىرينه محبتى اعلانماز ميللارى توجه ايتماز ايسه بالالرينى كمال تربيه ايله تربيه ايدوب بو حسياتنى قىللىرينه سوڭدركم ممكن اولمايه چيدير. بالالر بو تربيه ايله تربيه لتمازلر ايسه بو سوزار امتنڭ حياتينه تاثير ايتماز. چونكه هر اجتماعى حالنى تربيه مطلوب درجه گه ايرشماز ايسه اوزگارتكم ممكن دگلدنر. يالڭز خلقنڭ احتياجى حكومتنڭ اهالىنى تكليف ايدوب چقارديڭى فرمانى يا خود آنلرغه سويله نيش خطبه لر و فائده لرينى بيان ايدوب يازلش كتابلر و مقاله لر اصلاحه كفايت ايتيدير. بو كى شيلر امتنڭ حالينڭ فنا اولديڭنى كوستررگه

تأثير ايدر ايسه لدره لمكن امتنك حالينى اوزگار توب گوزلله شدره چك
وسيله لر جمله سندن دگلدر لر. امتنك حالي نك اوزگار وى كوكللدره
طوغمش عادات، اخلاق، صفات، فضيلت لرنك مجموعى سندن حاصل اولور.
اولده قادين تربيه سندن باشقه حاصل اولماز.

مسلمانلر، عالم لرنى اصلاح ايتمك استه لرلر ايسه اساس سندن باشلامق
لازمدر. امتلر آراسنده نفوذلى عالى ومدنيت دنيا سنده درجه لى بر
امت اولمق املنده ايسه لر اوزلر نى وعائله لرنى نجاغنه توفيق
ايدر عالى صفاتلى وانصافلى ايرلر حاضرلر گسه موافق درجه ده اصلاح
ايتمك لازم اولديغنى اعتقاد ايتمك تيوشدر. او وعائله لرنى بو درجه ده
ايتمك قادينلرنى تربيه ايدوب ايرلر نك هر اشلر ينه فاتناشماز ايسه لدره
فكر، امل، وقايغولر ينه شريكه اولور ابق درجه گه كيتيرماز ايسه لر
مكن دگلدر.

كچن سنه شو فكر مرنى سويلادگم زده فقيه لر، اديبلر فكر مرنى
مسخره، وطن ودين گه جنابت صايدبلر. مسيحي امتلر نك اسلامينى
بترر گه سبب اتخاد ايتدكارى وسيله شرقى قاديننى آزاد ايتو و حجابنى
بترمك ديه بر طاقم او هام و خباللر سويله ديبلر و يازديبلر.
بز بو وهملر گه بر ايكي گنه سوز ايله جواب بيرمك املنده مز:

«آور و پاليلر اگر بزگه ضرر قصد ايدرلر ايسه حاضر گى عالم زده
قالدرمق كى مقصدلر ينه موافق وسيله بولامازلر.» نه قدر بو سوز نك
حقلغنى ياشرر گه اجتهاد ايدر ايسا كده بر گون هر حقيقت كى
ميدانغه چفاقتدر.

حاضر گى اجتماعى حالمز گه باقار هر كشى قادينلر نك «قلالق
واسارت» دورلر ندىن كيچوب حر يت ايله ارا لرنده نچكه حجاب دن
باشقه بر شى قالماديغنى كورر.» سببى ايسه (۱) مسلمانلر ده اگر
حاضر قزلرنى تربيه ايتمازلر ايسه ده قزلرنى تربيه ايدر گه يا كا شوق
وحس بولنور. (۲) حجاب كون بكون خفيفلاشوب بتمكده در. (۳) ياشلر

حاضرگی روشده اوله نودن امیدسز و ناراضی اولوب قزنی بلوب و نانبوب آلورلق هر جهده از دو اجنی اوزگارتمک فکرنده لر. ۴) حکومت و بتون دیار مصریه مفتیسی فیلسوف الشیخ «محمد عبده» (رضی الله عنه) کی اکلیر عیلمکتنگ شریعی محکمه لرنی اصلاح ایتمک چاره لریسنه کرسولر بدر. هر کس فضیلتلو حکیمه مننگ شریعی محکمه لرنی اصلاح ایتمک اسبابنی بیان ایدوب یازمش تقریرینه آشنا اولور ایسه مصر عائله لری ایچروسنده بیوک اصلاح حاصل اولاچغینه قناعت ایدر.

بیر بو اورنده تعدد زوجاتغه دائر شو جهله لرنی نقل اینه مز: «بن فقیولرننگ کوب قادین ایله ازدواج ایدولرنندن بار طاوشم ایله شکایت اینه من. چونکه بونلرننگ کوبسی دورت یا اوچ یا ایکی قادین اوله نور. و تربیه ایدرگه اقتدارسز اولدیغندن نفقه و باشقه زوجیت حقوقلرنده هر وقت نزاعده بولسولر. هیچ قایوسنی طلاق ایتماز. اولرلی و بالالری فسادگه معروض اولورلر. اوزی و فادینلری احکام خدایینی اقامه و رعایه ایده مازلر. بونلرننگ دین و امتیکه نه قدر ضررلری اولوی هیچ کم گه یاشرین دگلدر.»

کچن سنهده کوب قادینلر، ایرلریسنه عمرک «اشغال شافه» قاترئی رابوت - یا عمرک و اوزون مدت زندانده قالمق ایله حکم اولندقلری ایچون حکومتک شکایت ایتمشلر ایدی. حکومت بونلرغه ایرلرندن آیرلمق چاره سنی نابا آلمادیغندن مصر مفتیسی حکیم الشیخ «محمد عبده» حضرتلرندن فتوی صورامش ایدی.

مفتی حضرتلری بو مناسبت ایله مالکی مذهبنده یازامش نفقه کتابلرنندن اون بر ماده استخراج ایدوب «حقانیه نظارتینه» تقدیم ایتمش ایدی. بو ماده لرنی او قوچیلرننگ نظر استفاده لریسنه عرض ایده مز: (برنجی ماده) اگر ایر قادینینه نفقه ویرودن امتناع ایدر ایسه، مالی اولور ایسه مالندن نفقه ویردرمک ایله حکم نافذ اولور. مالی اولمادیغی تقدیرده نفقه ویرماملکگنده اصرار ایدر ایسه قاضی شول وقتدوق

طلاق ايدر. عاجزك دعوا ايدوبده ثابت اولماز ايسه بسنه شول وقتدوق طلاق ايدر. اگر اثبات ايدر ايسه بر آي مهلت ويرر. مذکور مدتده نفقه ويرماز ايسه طلاق ايدر.

(ايکنچي ماده) اير خسته يا محبوس اولوب قادينغه نفقه ويررگه قادر اولماز ايسه قاضي، شفاء يا خلاص اولغانغه قدر مهلت ويرر. آورولق وحبس مدتي اوزون اولوب ضرر يا فتنه خوفي اولور ايسه قاضي طلاق ايدر.

(اوچنچي ماده) اير اويندن يقين بر مدت ايله غائب اولوب قادينغه نفقه فالدرماش ايسه قاضي بر مدت تعيين ايدر. اگر شو مدتده نفقه بيارماز، يا اوزي قايتوب نفقه ويرماز ايسه قاضي طلاق ايدر. اگر غائب اولوي اوزاق ياخود اورني مجهول اولوب نفقه ايدهچك مالي اولماوي ثابت اولور ايسه قاضي طلاق ايدر.

(دورتنچي ماده) غائب اولان ايرنك بر كشي اوستنده بورچي يا امانت ايتوش مالي اولور ايسه قادين شول مالدين نفقه سني طلب ايدر. اگر بورچ و امانت ايه سي انكار ايدر ايسه شاهدلر ايله اثبات ايدر. قاديننك طلبي بوينچه غائب اولان مال صاحبنه نفقه سي واجب اولويني و نفقه فالدرماديعني وير كشيده نفقه ويررگه كفييل ايتماويني شرعي اثبات ايتدكن صوڭ كفالتمسز حكم اولنور.

(بشنچي ماده) نفقه اولماديقدن قاضي طلاق ايدر ايسه طلاق رجعي اولور. ايرنك نفقه گه اقتداري عدت وقتنده ثابت اولور ايسه قادينغه مراجعت ايدنه باور. عدتدن صوڭ ثابت اولور ايسه رجعت صحيح اولماز.

(آلتنچي ماده) مسلمان برنده ايري غائب اووب قادينغه خبري كلاماز ايسه قادين حقانيه نظارتنه فاي طرفه كينكانلگني يا فاي طرفه كينكچگي مظنون اولغان برلرني بيان ايدوب عرضه ويرر.

حقانيه ناظري حاكم وطببطبه لرگه اعلام ايدوب بخت ايدر. خبري
 گاهاز و طابلماز ايسه دورت سنه قدر مدت تعينن ايدر. مذکور
 مدنده طابلماز ايسه ايري وفات حکمنده اولوب دورت آی اون
 کون عدت بيکلار. عدت بتدکدن صوڭ باشقه کشي ايله محاکمه سز
 اوله نه بيلور.

(يدنچي ماده) غائب اولغان ايرنڭ ترکک خبريني بيلمگان
 ايکنچي اير، قاديندن فائده لئمازدن اول قايكتور يا ترکک خبري کلور
 ايسه قادين برنچي ايرينه اولور. ايکنچي ايري ترککگني بيلوب
 ازدواج ايتمش اولسه قاديندن فائده لئندکدن صوڭ اوزي يا خبري
 کلور ايسه ده برنچي ايرگه اولور. غائب اولان ايرنڭ عدت وقتنده
 يا خود ايکنچي اير ايله ازدواج ايتوندن مقدم يا فائده لئنامش ايسه
 ازدواج ايتدکدن صوڭ اولم خبري کلور ايسه وارث اولور.
 فائده لئنديکن صوڭ اولم خبري کلور ايسه ايکنچي ايري برنچي
 ايرنڭ ترککگني بلمازدن اوله نمش ايسه ده ميراثدن محرومه اولور.

(سکونچي ماده) مسلمانلر آراسنک اولان صوغشده اير غائب
 اولوب معرکه گه حاضر اولديفي ثابت اولور ايسه قادين حقانيه
 ناظرينه عريضة تقديم ايدر.

طابلماز ايسه قادين عدت صاقلار. عدتي طولديقدن صوڭ
 ازدواج ايدر. مجرد خبري کلودن عاجزلك ثابت اولوي ايله وراثت
 ثابت اولور. اگر قتالگه حاضر اولوي ثابت اولماز فقط عسکر ايله
 برابر بارويغنه ثابت اولور ايسه يوفاريدنغي ايکي ماده نڭ حکمي
 ايله عمل اولور.

(طوقزنچي ماده) ايري مسلمان و باشقه خلقلر ايله صوغش
 وقتنده غائب اولمش قادين حقانيه ناظرينه عريضة ويرر. نظارت ايرني
 ازلا دکن صوڭ برسنه مدت تعينن ايدر. برسنه دن صوڭ قادين

عدنتى تمام ايتوى برله باشقهسى ايله ازدواج ايديه بلور مدت طولوى ايله ميراثنه استحقاق كسب ايدر.

بو هر نورلى مدتلىرى تعيين ايتمك ايرنك قاديننه نفقه گه يئارلك مالى اولديغندهدر. مالى اولماز ياقادين فتنه دن قورقار ايسه دعواسى ثابت اولديغى ايله قاضى طلاق ايدر.

(اوننچى ماده) اير ايله قادين آراسنده نزاع قوتلانور، قرآنه مذكور روشده اصلاح ممكن اولماز ايسه مركز قاضيسنه مراجعت اولنور. قاضى اير وفادينك يقينلرندن عدالتلى برهر حكّم تعيين ايدر. حكملرنك كورشى بولورى آرتقدر. يقينلرندن تعيين ممكن اولماز ايسه چيت كشيلىردن تعيين ايدر. بونلر اصلاح ممكن ايسه اصلاح ممكن دگل ايسه طلاق ايدوب اشنى فاضيفه رفع ايدرار. قاضى بونلرنك حكملرينه موافق حكم ايدر. حكملرگه بر طلاق بائندن آرتق ايله حكم ايتمك جائز اولماز.

(اون بونچى ماده) قادينغه ايرندن ضرر ايرشور ايسه قاضى دن طلاق ايتوى طلب ايدر. ضرر ايسه شرعى سببدين باشقه صوفماق وسوكمك كيدر. قادينغه شريعتكه موافق اثبات ايتمك لازم كلور. بو مشروعگه «جامع الازهر» شيعى شيخ الاسلام سليم البشرى مفتى حضرتلرينه ييارمش شو مكتوبيله موافقت ايتمشدر: فضيلتلو افندم استناد ديار مصر يه مفتيسى حضرتلرينه! بو آينك ٢٢ تاربخنده ١٩ نومرهلى اون بر مادهلى امام مالك مذهبندين استخراج ايتمش مشروع هاليكتره اطلاع ايدوب فكرگزگه موافقت ايدوب بو على مشروعگه مبادرت ايدوب بيوك مصيبتنى ازاله ايدرگه اجتهاد ايدوگز ايچون متشكرانه امضا ايتدم. افندم.

الفقيه سليم البشرى خادم العلم بالازهر.

١٣١٨ سنه ٦ ربيع الآخر

شو تعدد زوجات وقادینلرغه طلاق حقوقی بیروندن عبارت ایکی بیوک مسئلهگه «تحریر المرأة» ده مسلمانلرنڭ نظر اعتبارلرینی جلب ایتمش ایدک. بیوک عالم وفقیه حکیم استاذالشیخ «محمد عبده» حضرتلرنڭ بو مسئلهلرگه اعتناء ایدوی بزنڭ شادلغمزنی آرتدروب قادینلرنڭ استقباللری حقندغی فکرمزنی درستلیدر. بو ومصرده هر کون کورلمکده اولان علامتلر قادینلرنڭ حاللرنڭ کون بکون گوزللهشمکده وترقی ایتمکده اولدیقلرنی کوسترر.

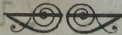
لکن بو حرکت فکر ودوشونو نتیجهسی اولارق حاصل اولمامشدر. بلکه تاریخ طبیعی عالملری نظرندە معروف اولان ناموس حکمینڭ نتیجهسیدرکه، آنلر هر حیوان اوزی معیشت ایتمکده اولان وسطنڭ طبیعتیله طبیعتلانور دییورلر. بز فکرمزنی بو مسئله حقندە اظهار ایتدیکمزده شدتلی معارضه لرگه یولغوب حتی کوکئلرده آلماشنو فکری اولان کشیلرنڭ قلیلرنه و اویلرنه بو آثارلرنڭ کورینوی دلیل اوله ییلور. اگر بز دنیا ده باشقه امتلر کبی معیشت استه مز ایساک قادینلرمزنی فزرمزنی او زندانلرنده حبس ایدوب طبیعی حقوقلرندن محروم ایدرز. آفریقا و آسیانڭ بعض طرفلرنده قادینلر اویلرنده دفن ایدلمش، آنلر هیچ انساننی و آنلرنیده هیچ انسان کورماز. بونلرنڭ بعضلری آراسنە قادیننڭ حیاتی شو قدر قدرسزدرکه: ایری وفات ایدر ایسه اوزینه حیاتی حرام ایدوب اوزینی اولدرمک واجب اولور. بزلرگه بونلرنڭ قادینلرنڭ جهالت وحشت ایچر وسنده قالورینڭ سببلرینی سوال ایتمک لازم کلور. شاید مقصدمزگه موافق حجابنی تشدید وقادینلرنی حبس ایدرگه سببلر تابلور.....

هر کون اوقودیغمز وایشندیکمز کبی مصریلر حیاتی بر امت اولوق استهلر ایسه دیهچک سوزمز شودر: سزنی حاضرگی ناچار حالکزدن قوتفاروب مدنیتنڭ نهایتنه آرزو ایتدککزدن زیساده

ايرشدره چك وسيله وار ايسه اوده قادينلرگوزنى اسارتدن آزاد ايتمكدن .
 آوروپا و آمريقادى امى املرنك حاللرينه باقكز! قادينلرى جنس ،
 لغت و هر شيدى مختلفى ايسه لرده حرريت واستقلاليت ايله فائده لنوده
 بردرلر . آوروپالى قاديننى وحشت و جهالتندن حرريت خلاص ايتمشدر .
 ايرلر ايله ملتارينه فائدهلى اشلرده اشتراك ايدوب وجدانلى و حسيانلى
 ايرلر ايتشدر و ملتارنى ترقى ايتدر مشلدر . بز سرگه باشقه لرى كى
 هوا و بوشقه كيمه تورغان سوزلر ايله خطاب ايتيمز .
 حالسكزنى آلماشدر مق و هلا كتنن قورتلورغه بر چاره بار ايسه
 اوده پوقاروده ذكر ايتدكمز روشده بالالرنى فكري و جسمى تربيه در .
 بو ايسه مدتى اوزون هر مشكلات اچنده گى طبيعى بر حركت ايسه
 مقصد و غايه گه ايرشمك ايچون اك يقين نجات بوليدر .

صوڭ

IBUL
 ŞEHİR
 İYESİ
 KİTAPLIĞI

OSMAN ERGİN
 KİTAPLARI
 No

فهرست:

۱۰۰۰۰

۷	مترجم طرفندن
۱۰	مقدمه
۱۹	تاریخ نظرندە قادین
۲۳	روس قادینلری
۵۷	قادیننڭ حریتی
۷۹	عائله تربیهسی اوچون قادیغه بلوی واجب شیلر
۱۰۱	تربیه وحجاب
	خاتمه

ATATÜRK